

Zonnigere toekomst voor de zomergans?

Diervriendelijke methodes om schade door zomerganzen in Nederland te verminderen en te voorkomen en het huidige beleid en uitvoering in de 12 provincies

Opdrachtnemer: Dominique Visser
Opdrachtgever: Femmie Kraaijeveld-Smit
Organisatie: Dierenbescherming
Onderwijsbegeleider: Piet Slager
Opleiding: Dier- en Veehouderij VT
Datum: 15/01/2014
Plaats: Den Haag
Versie: 1

Zonnigere toekomst voor de zomergans?

Diervriendelijke methodes om schade door zomerganzen in Nederland te verminderen en te voorkomen en het huidige beleid en uitvoering in de 12 provincies

Opdrachtnemer: Dominique Visser 510467@student.inholland.nl
Opdrachtgever: Femmie Kraaijeveld-Smit femmie.kraaijeveld@dierenbescherming.nl
Organisatie: Dierenbescherming
Onderwijsbegeleider: Piet Slager piet.slager@inholland.nl
Opleiding: Dier- en Veehouderij VT
Datum: 15/01/2014
Plaats: Den Haag
Versie: 1

Voorwoord

Voordat mijn stage begon bij de Dierenbescherming had ik geen idee dat er zoveel ganzen in Nederland leven. Ook was ik me totaal niet bewust van het feit dat er zulke aantallen per jaar worden afgeschoten.

Mijn dank gaat uit naar Nathalie de Ridder die mij geholpen heeft met het uitkiezen en contacteren van de Dierenbescherming. Ook gaat mijn dank uit naar Piet Slager die mij begeleid heeft tijdens de stageperiode.

Ik wil graag de Dierenbescherming bedanken voor de mogelijkheid om bij deze organisatie mijn onderzoeksstage uit te kunnen voeren. Het was een zeer informatieve en leuke stage. Uiteraard wil ik Femmie Kraaijeveld-Smit heel erg bedanken voor de begeleiding vanuit de Dierenbescherming.

Voor de ontbrekende cijfers over de aantallen ganzen, afschotcijfers en schadecijfers heb ik contact opgenomen met alle Faunabeheereenheden in Nederland. Ik wil deze personen bedanken voor de documenten en cijfers die zij mij hebben doorgestuurd.

Dominique Visser

Samenvatting

De stageopdracht is om te inventariseren wat het huidige beleid t.a.v. zomerganzen in de 12 provincies is, in welke mate diervriendelijkere maatregelen opgenomen zijn in het beleid en advies uit te brengen richting de provincies over het nemen van diervriendelijke maatregelen. Daarnaast dient het verslag als een nulmeting om de resultaten van het lobbywerk in 2013-2016 vast te stellen. De stage wordt uitgevoerd bij de Dierenbescherming. Het doel van deze onderzoeksstage is om kennis te maken met het werkveld en om bepaalde competenties (verder) te ontwikkelen. Voor het maken van dit verslag is er onderzoek gedaan naar het bestaande beleid en uitvoering hiervan en naar alternatieve middelen/methodes. Door middel van het bestuderen van literatuur en het analyseren en vergelijken van de resultaten is er een advies tot stand gekomen.

Zomerganzen zijn ganzen die het gehele jaar in Nederland te vinden zijn. In de jaren 70 was het zo slecht gesteld met de populatie overzomerende Grauwe ganzen dat deze soort geherintroduceerd werd in Nederland. Na verloop van tijd ging het steeds beter. Sindsdien zijn de aantallen zo hoog dat agrariërs klagen over schade die veroorzaakt wordt door zomerganzen. Naast gewasschade veroorzaken zomerganzen ook schade aan natuurgebieden, overlast (bevuiling recreatiegebieden/plassen, geluidsoverlast) en vormen zij een gevaar voor de verkeers- en vliegveiligheid. Toch is het aantal overwinteraars een stuk hoger dan het aantal overzomerende ganzen.

In Nederland gelden de regels van de Flora- en Faunawet. Deze wet zorgt voor de bescherming van de in het wild levende dier- en plantensoorten. De basis van de FF-wet is het 'nee-tenzij' principe. Dit houdt in dat de dieren niet gedood worden, tenzij bij reële schade alternatieven niet voor handen zijn en het doden van dieren bewezen effectief is op de lange termijn.

Iedere provincie heeft een beleidsnota opgesteld waarin de beleidsregels staan over diersoorten die schade veroorzaken. Ook wordt er weergegeven welke diersoorten op de provinciale vrijstellingslijst staan (Grauwe gans, Brandgans, Kolgans). Deze diersoorten mogen opzettelijk verontrust (of gedood) worden. Op de landelijke vrijstellingslijst staat de Canadese gans. Voor exoten zoals de Nijlgans en Soepgans wordt een 0-stand nagestreefd en mogen deze soorten bestreden worden, mits een door provincie afgegeven aanwijzing van kracht is.

Daarnaast hebben provincies een Faunabeheerplan die opgesteld wordt door de Faunabeheereenheid van de provincie. In Faunabeheereenheden zijn grondeigenaren en grondgebruikers aanwezig, zoals agrariërs, terreinbeheerders en jagers. Hierin staat voor welke beschermde diersoorten de FBE schadebestrijding noodzakelijk vindt en op welke manier de Faunabeheereenheid het beheer wilt uitvoeren. Hierin is ook aangegeven welke ontheffingen er worden aangevraagd bij provincie om ganzensoorten eventueel te kunnen doden of nestbehandeling te kunnen toepassen.

Preventieve middelen zijn diervriendelijke middelen die ingezet kunnen worden om ganzen te verjagen, zodat schade voorkomen kan worden. Naast preventieve middelen bestaan ook beheersmaatregelen.

Onder de diervriendelijkste maatregelen vallen: behandelen van eieren, aanpassingen aan

de teelt, fertiliteitsbeïnvloeding en ganzenopvanggebieden.

Onder de wat minder diervriendelijke maatregelen vallen: gebied aanpassingen, plaatsen van een kuiken-werend raster, waterpeilfluctuaties, verhogen predatiedruk en verjagen (hier vallen ook ganzenopvanggebieden onder waar intensief verjaagd/ondersteunend afschot plaatsvindt buiten de gebieden).

De minst diervriendelijke maatregelen zijn: afschot, vergiftigen en vangen en doden van ruiende ganzen.

De diervriendelijke beheersmaatregelen verdienen ook aandacht, omdat zij op lange termijn voor verminderde schade kunnen zorgen. Preventieve middelen kunnen op den duur voor gewenning zorgen, vandaar dat er wordt aangeraden om deze middelen na verloop van tijd te verplaatsen of te verwisselen. Daarnaast moeten gegevens over aantallen, afschot en schades beter gemonitord worden.

Over het algemeen wordt er in de beleidsnota's en Faunabeheerplannen van de provincies weinig genoemd over alternatieven. Het Faunafonds (een zelfstandig bestuursorgaan die tegemoetkomingen toekent voor aangerichte schade door beschermde diersoorten) kan schade vergoeden, maar om in aanmerking te komen moet er op kwetsbare gewassen wel gebruik gemaakt worden van twee preventieve middelen. Ten aanzien van zomerganzen hebben bepaalde provincies een specifiek beleid opgesteld. Dit geldt voor de provincies Friesland, Gelderland, Limburg en Noord-Holland. Om alternatieven te onderzoeken voor zomerganzen hebben bepaalde provincies pilots of onderzoeken uit laten voeren. De provincies Flevoland, Gelderland, Noord-Brabant, Overijssel hebben hier geen gebruik van gemaakt.

Drenthe, Noord-Holland, Limburg, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland hebben niks vermeld over preventieve middelen in hun Faunabeheerplan. Daarnaast geven de provincies Zuid-Holland, Zeeland, Utrecht, Overijssel en Noord-Brabant niet goed aan hoe de aantallen, verspreiding, maatregelen en het effect van deze maatregelen gemonitord worden.

Er bestaat een samenwerkingsverband tussen G7 (De12Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit, LTO, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland) en de provincies (IPO) waar het ganzenakkoord uit was ontstaan. Dit ganzenakkoord is door onenigheid over de winterrust geknapt. Hiermee is geen landelijk aanspreekpunt meer en mogen provincies zelf beslissen wat ze gaan doen ten aanzien van zomerganzen.

Inhoudsopgave

Afkortingenlijst.....	8
1. Inleiding.....	9
2. Literatuurstudie.....	11
2.1 Soorten zomerganzen.....	11
2.1.1 Brandgans (<i>Branta leucopsis</i>).....	11
2.1.2 Canadese gans (<i>Branta canadensis</i>).....	12
2.1.3 Grauwe gans (<i>Anser anser</i>).....	13
2.1.4 Indische gans/streepkopgans (<i>Anser indicus</i>).....	13
2.1.5 Kolgans (<i>Anser albifrons</i>).....	14
2.1.6 Nijlgans (<i>Alopochen aegyptiacus</i>).....	14
2.1.7 Soepgans (<i>Anser anser forma domesticus</i>).....	14
2.2 Type schade en overlast van de zomergans.....	15
2.2.1 Landbouwschade.....	15
2.2.2 Overlast in recreatieplassen.....	16
2.2.3 Aanvallend gedrag.....	16
2.2.4 Onveilige situaties.....	17
2.2.5 Verstoren van flora en fauna.....	17
2.2.6 Ziektes.....	17
2.3 Omvang gewasschade per provincie.....	18
2.4 Verschillende methodes bestrijden en weren van zomerganzen.....	19
2.4.1 Effectiviteit maatregel hangt af van populatieomvang.....	19
2.4.2 Afschot.....	20
2.4.3 Vergiftigen.....	20
2.4.4 Vangen en doden ruiende ganzen.....	20
2.4.5 Behandelen eieren.....	21
2.4.6 Fertiliteitsbeïnvloeding.....	21
2.4.7 Ganzenopvanggebieden.....	22
2.4.8 Gebied aanpassen.....	22
2.5 Verjagen van zomerganzen.....	24
2.5.1 Verjagen met visuele middelen.....	24
2.5.2 Verjagen met akoestische middelen.....	26
2.5.3 Verjagen met combinatiemiddelen.....	28
3. Materiaal en Methode.....	31
3.1 Gebruikte materialen.....	31
3.2 Literatuurstudie.....	31
3.3 Onderzoeksmodel en onderzoeksmethode.....	31
3.4 Aanpak analyse.....	33
4. Resultaten.....	34
4.1 Tot stand komen beleid en uitvoering.....	34
4.1.1 Algemene wetgeving.....	34
4.1.2 Wetgeving per ganzensoort.....	35
4.1.3 Beleid.....	36
4.1.4 Ganzen-7.....	36
4.1.5 Uitvoering.....	36
4.1.6 Het Faunafonds.....	37

4.2	Beleid van provincies.....	37
4.3	Uitvoering van provincies.....	53
4.4	Visies van verschillende stakeholders.....	63
4.4.1	Ministerie van Economische Zaken.....	63
4.4.2	Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO).....	64
4.4.3	Interprovinciaal Overleg (IPO).....	64
4.4.4	Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV).....	64
4.4.5	Terreinbeherende- en Natuurbeschermingsorganisaties.....	65
4.4.6	Dierenwelzijnsorganisaties.....	65
4.5	Vergelijking verschillende methodes.....	66
4.6	Vergelijking alternatieve middelen.....	73
5.	Discussie.....	75
6.	Conclusie.....	77
7.	Aanbevelingen voor een effectiever en diervriendelijker ganzenbeleid.....	79
	Literatuurlijst.....	82
	Bijlage I: Overzicht van het beleid van alle provincies	
	Bijlage II: Overzicht cijfers afschot, schade en aantallen	

Afkortingenlijst

FBE = Faunabeheereenheid

WBE = Wildbeheereenheid

FBP = Faunabeheerplan

KNJV = Koninklijke Nederlandse Jachtvereniging

GS = Gedeputeerde Staten

PS = Provinciale Staten

FF-wet = Flora- en faunawet

IPO = Interprovinciaal Overleg

LTO = Land- en Tuinbouworganisatie Nederland

TBO = Terreinbeherende Organisatie (zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de 12-Landschappen)

Sovon = Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland (Sovon Vogelonderzoek Nederland organiseert landelijke vogeltellingen voor natuurbeheer, beleid en onderzoek)

1. Inleiding

Tijdens de stageperiode wordt er een onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van schade door zomerganzen in Nederland op diervriendelijke wijze. Dit onderzoek wordt uitgevoerd op het vestigingsbureau van de Dierenbescherming in Scheveningen bij de groep beleid, dier en maatschappij. De opdrachtnemer van dit onderzoek is Dominique Visser, een student van Hogeschool Inholland met de opleiding Dier- en Veehouderij. De opdrachtgever is Femmie Kraaijeveld-Smit, beleidsmedewerker in het wild levende dieren.

Het probleem van de zomerganzen in Nederland is dat er steeds meer komen, waardoor de vraatschade aan gewassen toeneemt. Ook brengen de ganzen de vliegveiligheid, openbare veiligheid en flora en fauna in gevaar. Afschieten en vergassen wordt als laatste redmiddel gezien, maar dit heeft vaak niet het gewenste effect om de schade te reduceren. Vandaar dat de Dierenbescherming van mening is dat het doden van zomerganzen dweilen met de kraan open is, want het biedt geen structurele duurzame oplossing voor het terugdringen van de schade. Naast het doden van zomerganzen zullen er dus ook maatregelen genomen moeten worden die er op een andere manier voor zorgen dat de schade door zomerganzen wordt vermindert. Deze diervriendelijke alternatieven krijgen tot op heden geen duidelijke voorrang boven het doden van dieren.

Het doel van dit onderzoek is om advies uit te brengen richting de provincies van Nederland over de mogelijkheden waarop zij diervriendelijker te werk kunnen gaan om schade door zomerganzen te voorkomen. Met dit advies zal de Dierenbescherming door middel van lobbyactiviteiten proberen om ondiervriendelijke methodes te vervangen voor diervriendelijke methodes. Er wordt onder andere gekeken naar (de effectiviteit van) het bestaande beleid en uitvoering hiervan door de verschillende provincies en naar de mate waarin alternatieven opgenomen zijn in dit beleid. Tevens is een inventarisatie gemaakt van methoden die op diervriendelijke wijze ganzenoverlast kunnen terugdringen. De Dierenbescherming, de student, provincies en de ganzen hebben baat bij dit onderzoek. De Dierenbescherming heeft naast het advies ook een inventarisatie van het beleid van provincies. Dit is een nulmeting om de resultaten van het lobbywerk in 2013-2016 vast te stellen.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt: Wat is het huidige beleid t.a.v. zomerganzen en het voorkomen van schade per provincie en hoe kan dit aangepast worden zodat deze effectiever en diervriendelijker is?

De onderzoeksvragen die opgesteld zijn om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn als volgt:

- Welke zomerganzen zijn er in Nederland?
- Wat is de omvang van de schade door zomerganzen?
- Welke alternatieve methodes bestaan er om winter- en zomerganzen te verjagen en wat zijn de voor- en nadelen van deze methodes?
- Wie maakt het beleid en is verantwoordelijk voor de uitvoering?
- Wat voor beleid handhaven de provincies in Nederland t.a.v. de ganzen en wat is de uitvoering hiervan?

- Hoe kan het beleid en uitvoering aangepast worden zo dat overlast op diervriendelijkere en effectieve wijze reduceert?

Met literatuur en de enquête uitslagen die al bekend zijn uit eerder onderzoek worden de hoofdvraag en de onderzoeksvragen beantwoordt. Er mag uitsluitend wetenschappelijke en betrouwbare literatuur gebruikt worden.

In dit verslag wordt als eerste een literatuurstudie weergegeven over de soorten zomerganzen, de schade van de zomergans en de verschillende methodes voor het bestrijden/verjagen van de zomergans. Daarna wordt er een inventarisatie gemaakt van het huidige beleid & uitvoering van provincies, visies van de stakeholders en de alternatieve middelen. Hieruit volgt het advies in de vorm van aanbevelingen met daarin de nadruk op de provincies en de verschillende alternatieve middelen/methodes. Als laatst zullen de conclusie en discussie aan bod komen.

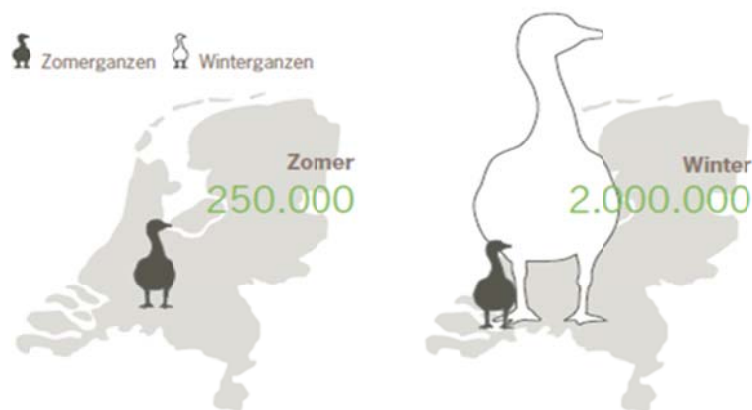
2. Literatuurstudie

Voorafgaand aan het onderzoek is er een literatuurstudie gemaakt zodat er een beeld ontstaat van het probleem.

2.1 Soorten zomerganzen

Zomerganzen/standganzen/overzomerende ganzen zijn ganzen die het hele jaar in Nederland verblijven. In de jaren 70 heeft de mens ganzen geherintroduceerd, omdat de gans in Nederland als broedvogel niet meer voorkwam. Deze herintroductie leek in eerste instantie niet erg succesvol. Echter, over de loop der tijd, mede door de inrichting van nieuwe natte natuurgebieden, verging het de gans als broedvogel steeds beter. Zo goed zelfs, dat de aantallen nu zo hoog zijn, dat agrariërs klagen over de schade die zij veroorzaken op productievelden en de vliegveiligheid rondom met name Schiphol in het geding is (Oord e.a., 1, 2009).

Afbeelding 1 geeft een beeld van de verhouding zomerganzen en winterganzen in Nederland. In 2005 waren er volgens de tellingen minimaal 153.000 zomerganzen in Nederland waarvan er 38.500 broedparen werden gesignaleerd. Zoals in afbeelding 1 te zien is, is dit aantal in 2010 vermeerderd. Deskundigen verwachten dat dit aantal in de komende jaren toeneemt, maar dat in sommige gebieden de aantallen stabiel blijven (Wolkers, 2010).

Afb. 1: Aantal in Nederland aanwezige ganzen (individuen) per seizoen (Bron: Wolkers, 2010)

In Nederland komen verschillende soorten ganzen voor, waarvan een aantal in Nederland blijven om te broeden in de zomer. Ganzen zijn levenslang monogaam, dit betekent dat ze voor altijd bij hun partner blijven (er bestaan altijd uitzonderingen). Er is een landelijke en provinciale vrijstellingslijst, waarmee provincies voor een aantal van deze ganzen ontheffingen/vrijstellingen kunnen verlenen om de schade te beperken (Gedeputeerde Staten, z.j.).

Hieronder zijn de verschillende soorten zomerganzen omschreven.

2.1.1 Brandgans (*Branta leucopsis*)

Sinds 1984 komt de Brandgans voor in Nederland als een broedvogel. Sindsdien is de brandgans in aantal toegenomen. Het eerste broedgeval van de Brandgans vond plaats in 1982. Hierna nam de populatie jaarlijks toe met 50%. In 2005 was het aantal Brandganzen geschat op 25.000 individuen die met 37% per jaar groeit. In de Zuid-Hollandse Delta blijken de belangrijkste kolonies te zitten. De Brandgans is hier gaan vestigen doordat het Krammer-Volkerak in 1987 is afgesloten en broedeilanden zijn drooggevallen waardoor

met beheer van grote grazers het een uitstekend opgroeihabitat is voor de ganzen. Hieruit blijkt dat menselijk ingrijpen in het landschap het aantal ganzen, in dit geval een toename, beïnvloed (v.d. Jeugd e.a., 2006).

De Brandgans is te herkennen aan een zwarte nek en borst met een grotendeels witte kop. De bovenkant van het lichaam is zwart-wit met vleugelstrepen en de onderkant is zilverwit. De poten en snavel zijn zwart gekleurd. De broedperiode van de Brandgans begint vanaf eind mei. Hierbij legt de Brandgans één legsel per jaar, waarbij er 3-7 eieren gelegd worden. De periode waarin vleugelrui bij de Brandgans voorkomt loopt van 20 juni tot 30 juli (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013; Vogelbescherming, 1, 2013).

De Brandgans is oorspronkelijk een trekvogel die op steile rotskusten en kliffen broedt. Deze broedplekken zijn meestal alleen vliegend bereikbaar. Brandganzen broeden in Nederland op plaatsen zoals nauwelijks begroeide weilanden en ze foerageren zowel op land als in moerasgebieden. De laatste decennia komt de Brandgans ook als standgans voor in Nederland. De levensverwachting van de Brandgans is 15 tot 20 jaar. De Brandgans is rond de 3 à 4 jaar geslachtsrijp (in sommige gevallen al op 2 jarige leeftijd). Van oorsprong is de Brandgans een koloniebroeder, ze worden dan ook veel in grote groepen gezien. Solitair broedende paren of kleine kolonies nemen toe. Het broeden in grote kolonies op eilanden maakt de Brandgans gevoelig voor predatie van vossen. Door toenemende druk van vossen kan de grote kolonie uiteenvallen en ervoor zorgen dat de Brandganzen solitair gaan broeden (v.d. Jeugd e.a., 2006; Korten, z.j.).

De Brandgans is een beschermde inheemse vogelsoort volgens de wet, maar kan in sommige gevallen ook als niet inheemse vogel gezien worden. De Brandgans komt van oudsher niet als broedvogel in Nederland voor. Er is waargenomen dat de Brandgans zijn broedgebied uitbreidt naar het westen en zuiden als gevolg van veranderend landgebruik door de mens (positief voor de Brandgans) en de toename van zeearenden in en rond de Baltische staten en Noord-Duitsland. De Brandgans wordt als inheemse vogelsoort gezien als deze op de Waddeneilanden/kustgebieden voorkomen en als deze op vestigingen in het reguliere overwinteringsgebied van de Brandgans in Friesland voorkomen (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

2.1.2 Canadese gans (*Branta canadensis*)

Oorspronkelijk komt de Canadese gans uit het noorden van de Verenigde Staten en Canada. Door het uitzetten van deze gans voor de jacht in Europa is het aantal Canadese ganzen opgelopen in de laatste jaren. Er broeden jaarlijks meer dan duizend paren in Nederland. De Canadese gans kan overal in Nederland broeden, zowel in stedelijk als landelijk gebied. De telling uit 2005 geeft aan dat er ongeveer 3.000 broedparen Canadese ganzen aanwezig zijn in Nederland. De populatie neemt jaarlijks toe met 16%. De Canadese gans leeft voornamelijk in de nattere delen van Nederland. Belangrijke groepen zijn aanwezig in het westelijk rivierengebied, Zeeuws-Vlaanderen, West-Brabant, bij de stad Groningen en plaatselijk in Drenthe (v.d. Jeugd e.a., 2006).

De Canadese gans is een zeer grote gans en is te herkennen aan een zwarte hals en kop met een witte kinband. Het verenkleed is bruingrijs en de borst vaalgrijs van kleur. De snavel en de poten zijn zwart gekleurd. De Canadese gans is op tweejarige leeftijd geslachtsrijp. De broedperiode begint vanaf begin april. De Canadese gans legt één legsel per jaar, waarbij er 2-11 eieren gelegd worden. De vleugelrui bij de Canadese gans begint rond 10 juni en eindigt rond 20 juli (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013; Vogelbescherming, 2, 2013; Vogelvisie,

z.j.).

2.1.3 *Grauwe gans (Anser anser)*

De Grauwe gans is de stamvader van de gedomesticeerde gans. De gedomesticeerde ganzen hebben andere kleuren van poot, snavel en verenkleed dan de wilde Grauwe gans. Ook zijn de gedomesticeerde ganzen minder schuw. Doordat de Grauwe gans dertig jaar terug nog een zeer zeldzame broedvogel was en op een gegeven moment zelf verdwenen was, werd de Grauwe gans uitgezet door de mens. Nu zijn er vele broedparen en is de Grauwe gans een van de meest voorkomende ganzen in Nederland. Het eerste broedgeval was in 1961. Sindsdien groeit de populatie met 20% per jaar. De populatie in 2005 werd op 25.000 broedparen geschat en bestond de landelijke zomerpopulatie uit 100.000 individuen. De trekkende broedvogels overwinteren deels in zuid Spanje. De Grauwe gans foerageert zowel op het land als in het water. Vandaar dat de Grauwe gans te vinden is in de meest waterrijke gebieden van Nederland, dit is het zuidwesten en het midden van Nederland. De belangrijkste groepen Grauwe ganzen zitten langs de grote rivieren, in de lage delen van Utrecht, Zuid-Holland, Noord-Holland, Zeeuws-Vlaanderen en in het noorden van Overijssel en Friesland. In sommige gebieden is de populatiegroei gelijk gebleven of zelfs afgenomen, terwijl in andere gebieden de populatie alleen maar groeit (v.d. Jeugd e.a., 2006). De Grauwe gans is te onderscheiden van de andere soorten ganzen door de lichte voorvleugels, donkere ondervleugels en een oranje/roze kleurige snavel. Het verenkleed is geheel bruingrijs en de gans heeft een lichtere hals en kop. De poten zijn roze van kleur. De broedperiode begint vanaf eind maart. De Grauwe gans legt normaal gesproken één legsel per jaar, waarbij er 3-8 eieren gelegd worden. Deze ganzensoort is op tweejarige leeftijd geslachtsrijp. De periode van vleugelrui bij de Grauwe gans loopt van 20 mei-10 juli (Arkive, z.j.; Vogelbescherming, 3, 2013).

2.1.4 *Indische gans/streepkopgans (Anser indicus)*

De in Nederland broedende Indische gans is een nazaat van ontsnapte en uitgezette vogels. De Indische gans weet zich goed te handhaven in Nederland. Oorspronkelijk komt deze gans uit Mongolië en China. In de winter gaat de Indische gans onder andere naar India. Het is een zeer schaarse broedvogel in Nederland. Er zijn in 2005 maar 100 broedparen waargenomen en ongeveer 400 individuen. De toename van deze gans is ongeveer 10% per jaar. In de winter in Nederland komt de Indische gans in zeer kleine aantallen voor. De concentraties broedende Indische ganzen worden voornamelijk gevonden langs de Nederrijn en Lek. Hier zijn de ganzen oorspronkelijk afkomstig van een lokale watervogelcollectie. Indische ganzen broeden zowel solitair als in kolonieverband. Kolonies Indische ganzen zijn waargenomen in Hagestein en Nieuwkoop. De Indische gans leeft ook in verband met andere ganzensoorten zoals de Grauwe gans, Soepgans en Brandgans. Een verdere groei van de populatie Indische ganzen valt niet uit te sluiten. De populatiegrootte tussen 2001 en 2005 is echter wel op hetzelfde niveau gebleven. De verspreiding is in die tijd ook nauwelijks iets veranderd. Er is haast geen schade toe te kennen aan de Indische gans (v.d. Jeugd e.a., 2006).

De Indische gans is te herkennen aan het lichtgrijze verenkleed en de witte kop met twee zwarte dwarsstrepen op de achterkant van de kop. De achterkant van de hals is donkergrijs. De snavel is geel met een zwarte punt en de poten zijn geeloranje (Vogelbescherming, 4, 2013).

2.1.5 Kolgans (*Anser albifrons*)

De Kolgans is een zeldzame broedvogel en komt niet voor in grote kolonies. In Nederland schijnt het aantal broedende Kolganzen met 10% per jaar toe te nemen. De Kolgans broedt van oorsprong op de toendra's van Noord-Rusland. Sinds 1980 broedt de Kolgans in Nederland. In 2000 werd de populatie Kolganzen geschat op 200 tot 250 broedparen. In 2005 wordt de populatie op ongeveer 400 broedparen geschat en bestond de landelijke zomerpopulatie uit 2.000 individuen. Alleen in het Ijsseldal bij Dieren, rond Zaandam, in het Markiezaat, Akkrum in Friesland en in het gebied tussen Gorinchem en de Lek werden meer dan tien paren geteld (v.d. Jeugd e.a.; 2006).

Er zijn enkele Kolganzen die overzomereren zonder een nest te bouwen. De Kolgans is te herkennen aan zwarte dwarsstrepen over de buik. De witte bles rond de snavel is eveneens kenmerkend voor de Kolgans, maar bij jonge Kolganzen ontbreekt deze bles. De snavel is roze en de poten oranje. De Kolgans heeft een grijsbruin verenkleed. De broedperiode begint midden juni. Op 2/3 jarige leeftijd is de Kolgans geslachtsrijp. De Kolgans legt één legsel per jaar, waarbij er 4-7 eieren gelegd worden (Vogelbescherming, 5, 2013).

2.1.6 Nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*)

De Nijlgans komt oorspronkelijk uit Egypte en Afrika ten zuiden van de Sahara. Deze soort weet zich snel uit te breiden, vooral in Nederland. De Nijlgans blijft het hele jaar in de omgeving van de broedplekken en blijven dus ook het gehele jaar in Nederland. Volgens tellingen werd de Nederlandse broedpopulatie in 2000 geschat op 4500-5000 paar. De jaarlijkse toename wordt geschat op 12%. Nijlganzen broeden op allerlei plekken zoals in oude roofvogelnesten of grote tuinen. De Nijlgans broedt solitair en komen buiten de broedperiode ook in concentraties voor om te ruien. De Nijlgans is zeer agressief en dominant. De Nijlgans wordt als ganzensoort gezien door de grootte van deze gans, maar eigenlijk behoort het tot de eendensoorten. Andere ganzensoorten, diersoorten en mensen kunnen worden verjaagd door deze soort. Dit gedrag komt vooral voor in de broedperiode. Opeenvolgende strenge winters zorgen ervoor dat de populatiegrootte beperkt wordt. Er treedt dan veel wintersterfte op bij de Nijlganzen (v.d. Jeugd e.a., 2006; Vogelbescherming, 6, 2013).

De Nijlgans is zeer makkelijk te onderscheiden van andere ganzensoorten. Deze ganzensoort is in verhouding met de Canadese gans een stuk kleiner. Ook heeft de Nijlgans een vaalbruin/grijsig verenkleed met roodbruine bovendelen. De kop en hals zijn lichter van kleur. Er zit een bruine vlek op de borst en de Nijlgans heeft een donkerbruine vlek rond het oog. De vleugels zijn groenglanzend en hebben een wit vlak. De snavel is roze met een zwarte rand en de poten zijn rozerood van kleur. De broedperiode begint vanaf begin mei. De Nijlgans legt één legsel per jaar, waarbij er 5-10 eieren gelegd kunnen worden. (Vogelbescherming, 6, 2013).

2.1.7 Soepgans (*Anser anser forma domesticus*)

Soepganzen, ook wel boerengans, bonte gans, verwilderde gans of gedomesticeerde gans genoemd, zijn geen trekvogels en blijven daardoor het hele jaar in Nederland. Toch zijn er een paar Soepganzen gesignaleerd die met wilde ganzen meetrekken naar andere landen. De Soepgans is een verwilderde boerderijgans die ontstaan is uit de Grauwe gans. Deze ganzen werden gebruikt voor vlees, eieren en dons. Ook werden deze ganzen als waakdieren gebruikt voor het erf. Tegenwoordig worden ook kruisingen tussen bijvoorbeeld Grauwe ganzen en Brandganzen tot de Soepganzen gerekend. Soepganzen zijn vaak zeer vet en kunnen

niet goed vliegen. Er worden steeds meer Soepganzen in Nederland gezien, maar de populatie blijft rond de 12.000 vogels steken. Soepganzen komen vooral veel voor in laag Nederland. In Noord-Holland en Zuid-Holland komen de grootste aantallen voor. Verder zitten de Soepganzen in het stroomgebied van de Nederrijn, Waal en IJssel en bij de stad Groningen (Goosetrack, z.j.; v.d. Jeugd e.a., 2006).

Hieronder is een tabel weergegeven met de aantallen zomerganzen en de procentuele groei. De aantallen zijn weergegeven in broedparen en individuen.

Tabel 1: Aantallen en groei zomerganzen

Ganzensoort	Individuen 2005	Broedparen 2005	Jaarlijkse groei
Grauwe gans	100.000	25.000	20%
Kolgans	2.000	450	10%
Brandgans	25.000	6.000	37%
Soepgans	15.000	5.000	4%
Canadese gans	12.000	3.200	16%
Indische gans	400	100	10%

2.2 Type schade en overlast van de zomergans

In deze paragraaf worden de verschillende soorten overlast en schade door de zomergans besproken.

2.2.1 Landbouwschade

Volgens agrariërs veroorzaken zomerganzen meer landbouwschade dan de winterganzen. Het natuurlijke gedrag van de gans is om te foerageren op gebieden waar niet teveel dichte gewassen staan, waar genoeg voedsel is en waar water aanwezig is. Vandaar dat het niet gek is dat ganzen neerstrijken op de rijk bemeste landbouwpercelen. Zomerganzen eten vooral jong gras in de lente. Dit heeft als gevolg dat het grasland zich niet goed kan ontwikkelen. De agrariër heeft hierdoor minder droge stof (DS) opbrengst en dus verlies als resultaat (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

Als ganzen voortdurend verjaagd worden, hebben ze meer energie nodig en zullen ze meer gaan eten. Door de toename van het aantal zomerganzen per hectare zal er onderlinge strijd komen en zullen er naast gras ook andere soorten gewassen geconsumeerd worden. Hierdoor gaat hun voedingspatroon op den duur veranderen: ze passen zich aan en worden alleseters (Riddington e.a., 1996; www.invexo.eu, z.j.).

Vandaar dat er tegenwoordig ook schade gezien wordt door zomerganzen bij graangewassen, aardappelteelt, suikerbieten, voederbieten, peulvruchten (incidenteel), koolsoorten (bij extreme weersomstandigheden), maïs in de kiemperiode en bij overige groenten: Cichorei (Grauwe gans), zeekraal en lamsoor (Oord, 2009).

Het foerageren van grote kolonies ganzen over landbouwgronden heeft als gevolg dat de bodem platgetrapt wordt en kiemplantjes vertrapt worden. Door het plattrappen van de grond krijgt de bodem geen zuurstof meer en zullen natuurlijke processen in de grond worden verstoort. Bij het vertrappen van kiemplantjes zullen deze planten het niet overleven waardoor de agrariër verlies oploopt. En onder natte omstandigheden verslepen graslanden en akkerpercelen waardoor gewassen minder snel groeien. De grootste veroorzaker van landbouwschade is de Grauwe gans. Deze ganzensoort veroorzaakt 70% van de landbouwschade (Ministerie van toenmalig LNV, 2009;).

Melkveehouders ervaren dat hun melkvee besmeurd gras met ganzenmest minder smakelijk

vinden en het daardoor minder opnemen. Uit een onderzoek van Wageningen Universiteit is gebleken dat er geen significant verschil in opname is gevonden tussen besmeurde en niet besmeurde kuil. De resultaten uit de voederwaarde-analyse wezen uit dat er geen verschil was in verteerbaarheid en fosforgehalte. De verteerbaarheid van de besmeurde kuil was wel iets lager en het fosforgehalte hoger dan de niet besmeurde kuil, maar dit verschil was niet significant. Het VEM (voedereenheid melk) gehalte van het niet besmeurde voer was hoger, maar ook dit verschil was niet significant. De aanwezigheid van mest heeft niet geleid tot een hoger ruw eiwitgehalte. Het besmeurde gras was echter bij droog weer ingekuuld. Hierdoor is het mogelijk dat het nadelige effect opgeheven is en het voer gewoon opgenomen werd. Een voorbeeld hiervan was in de jaren 60 en 70 toen soms gedroogde kippenmest aan vleesstieren gevoerd werd. Deze vleesstieren namen de kippenmest goed op. Het droogproces kan het negatieve effect van mest in kuil dus mogelijk opheffen. Het is niet bewezen dat vee in het weiland minder gras opnemen als er ganzenmest aanwezig is (Zijlstra, 2009).

Naast deze punten zorgen ganzen ervoor dat de grasmat opener is, waardoor onkruid vrij spel krijgt. Vooral kruipende boterbloem neemt toe. Het gevolg voor de agrariër is dat er onkruidbestrijding toegepast moet worden en dus geld gaat kosten. Aan de andere kant zijn kruiden in de ogen van de biologische agrariër goed voor melkvee, omdat zij betere melk produceren (Terwan e.a., 2002).

2.2.2 Overlast in recreatieplassen

Bij recreatieparken zijn de voornaamste klachten vervuiling door ganzenmest waardoor het gebied niet meer toegankelijk wordt voor mensen, zonder dat zij in de ganzenpoep staan. ganzenmest kan ervoor zorgen dat de kwaliteit van het water minder wordt. Het gevolg hiervan is dat er in de zomerperiodes niet gezwommen kan worden door mensen omdat het water te bevuild is. Verontreiniging en bevuiling van het water kan zorgen voor de ontwikkeling van blauwalg. Dit zorgt voor irritatie aan de huid. Hierdoor kan het water gesloten worden in verband met volksgezondheid. ganzen veroorzaken daarnaast geluidsoverlast en houden zij omwonenden hiermee wakker. Er zijn altijd wel klachten die binnenkomen door mensen. Sommigen mensen ervaren deze bovengenoemde punten niet als overlast, maar als toevoeging van de natuur (Brouwer, 2010; GGD Amsterdam, 2012; Omroep West, 2013).

2.2.3 Aanvallend gedrag

Sommige ganzensoorten kunnen erg agressief zijn, met name in de broedperiode. Er zijn verschillende incidenten geweest waarbij burgers die langs ganzen liepen werden aangevallen. Het dominante gedrag kan leiden tot verjaging van andere diersoorten. Dit gedrag wordt voornamelijk gezien bij de Nijlgans. Natuurorganisaties en andere partijen waren bang dat de opkomst van de ganzen de weidevogels zou verjagen. Uit drie onderzoeken (Kleijn e.a., 2008; Kleijn en Bos, 2010; Kleijn e.a., 2011) is gebleken dat dit niet het geval is (Kleijn e.a., 2011).

Er waren geen negatieve effecten te zien bij de interactie tussen ganzen en weidevogels. Uit een onderzoek kwam echter wel naar voren dat ganzen in grote kolonies een bedreiging kunnen vormen voor het duurzaam beheer van weidevogelgraslanden.

Weidevogelreservaten worden beheerd door agrariërs die percelen beheren voor ruwvoerwinning. Als het gras wordt opgegeten door ganzen zullen agrariërs niet meer geïnteresseerd zijn in het beheer van deze graslanden. De natuurbeschermingsorganisaties

die weidevogelreservaten beheren kunnen het beheer van deze percelen niet overnemen, waardoor het gevaar bestaat dat de weidevogelstellingen in zulke gebieden worden opgegeven. Vandaar dat weidevogels op deze manier wel negatief beïnvloedt kunnen worden door ganzen. Deze onderzoeken hebben alleen betrekking tot de Grauwe gans en de Brandgans (Kleijn e.a., 2011; Omroep West, 2013).

2.2.4 Onveilige situaties

Ganzen kunnen zorgen voor onveilige situaties in zowel het gewone verkeer als het luchtverkeer. Schiphol is een van de vlieghavens die de grootste overlast ondervindt als het gaat om ganzen die het vliegverkeer onveilig maken. De ganzen rondom Schiphol zorgen voor onveilige situaties, zoals ganzen die in motoren terecht kunnen komen (Gedeputeerde Staten Noord-Holland, 2007; Lensink e.a., 2010).

Soepganzen komen veel voor in stedelijk gebied bij parken en dergelijke. Deze ganzen zijn gewend aan mensen en zijn niet schuw zoals wilde ganzen. Dit kan ertoe leiden dat zij op wegen gaan lopen waardoor het risico op verkeersongelukken toeneemt. Ongelukken op snelwegen kunnen ook ontstaan, omdat er vaak bij afritten water te vinden is. Ruiende ganzen steken dan de weg over. Ganzen gebruiken het asfalt in de nacht om op te warmen, wat ook weer tot verkeersongelukken kan leiden (GGD Amsterdam, 2012; Lensink e.a., 2010).

2.2.5 Verstoren van flora en fauna

Natuurgebieden bestaan nu vaak uit natte natuur en trekken dus veel ganzen aan. De draagkracht van de ganzen is, door de omliggende intensieve landbouw, verhoogd ten opzichte van de natuurlijke situatie. Doordat er nu meer ganzen dan oorspronkelijk voor kunnen komen in de relatief kleine natuurgebieden, kunnen zij met hun uitwerpselen de van nature nutriënt-arme gebieden overbemesten (eutrofiering). Dit kan negatieve gevolgen hebben voor sommige planten en dieren. In geval van bedreigde planten en dieren zullen deze op den duur verdwijnen. Als de ganzen in de rui zijn leven zij vooral bij rietvelden in de buurt. Hier bestaat het voedsel van de gans uit rietkragen. Doordat de ganzen alles kaal eten, kunnen de rietvelden verdwijnen en kunnen bepaalde diersoorten niet meer broeden/leven. Voorbeelden hiervan zijn de purperreiger, de roerdomp, de grote karekiet, de zwarte stern en het woudaapje. Deze soorten zijn sinds de opkomst van de zomergans achteruitgegaan. Ganzen eten ook zeldzame planten zoals orchideeën en vertrappen het land waardoor opkomende planten/bloemen vernield worden of geen zuurstof meer krijgen. Soepganzen kunnen onderling gaan kruizen met wilde Grauwe ganzen. Dit zorgt ervoor dat er een 'genetische vervuiling' ontstaat van de wilde Grauwe ganzen populatie. De oorzaak van het probleem ligt bij de mens. Als de mens het gebied minder gansvriendelijk maakt door de natte natuur te vervangen door bosrijke natuur, zal de draagkracht veranderen en zullen er niet zoveel ganzen verblijven zoals nu het geval is (Brouwer, 2010; Wolkers, 2010).

2.2.6 Ziektes

De kans dat ganzen ziektes overdragen op de mens is klein. De overdracht van ziektes via ganzen wordt in Nederland niet centraal onderzocht en geregistreerd. Vandaar dat het niet bekend is of bepaalde ziekteverschijnselen te wijten zijn aan de gans. Wel geven dode ganzen een verhoogd risico op botulisme (GGD Amsterdam, 2012).

Uit studies en onderzoeken is gebleken dat wilde ganzen diverse soorten salmonellabacteriën, verocytoxine producerende Escherichia colibacteriën (VTEC) en

botulismebacteriën met zich kunnen meedragen. Het is echter niet bekend in welke mate dit zorgt voor infecties bij wilde ganzen. De risico's die deze bacteriën kunnen opleveren voor melkvee is ook niet bekend. Het risico op VTEC bij runderen die in contact komen met ganzen is wel verhoogt. Het is echter niet te beoordelen of, en in welke mate, wilde ganzen een risico vormen voor paratuberculose, salmonella, VTEC en botulisme bij runderen in Nederland (Zijlstra, 2009).

2.3 Omvang gewasschade per provincie

De schade die zomerganzen aanrichten in de landbouwsector kunnen worden vergoed door het Faunafonds. Deze vergoedingen worden tegemoetkomingen genoemd. Hierbij moet de agrariër die een verzoek doet voor een tegemoetkoming voldoen aan een aantal voorwaarden. Zo moet het verzoek binnen 7 werkdagen, nadat de schade door een beschermde inheemse diersoort veroorzaakt is, worden opgestuurd met de post. De schade wordt getaxeerd door een aangewezen taxateur en voordat dit gebeurt is mag de agrariër niet oogsten. In tabel 2 worden de verleende tegemoetkomingen per ganzensoort in de periode 2007 tot 2012 weergegeven (Oord, 2009; www.faunafonds.nl, 2013).

Tabel 2: verleende tegemoetkomingen Faunafonds in 2007 tot en met 2012 (Bron: Faunafonds, 2012)

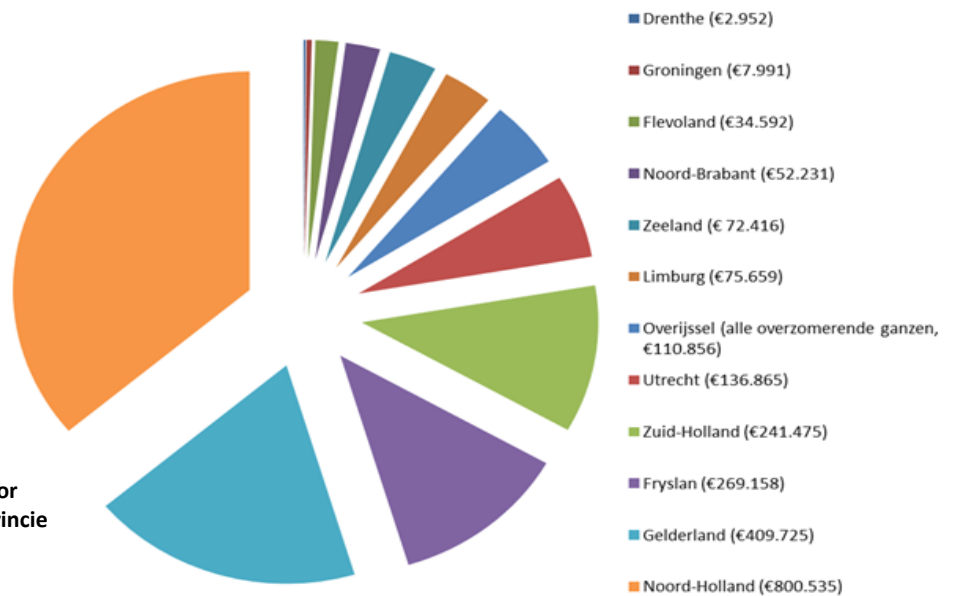
Ganzensoort/jaartal	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Overzomerende Kolgans	14.518	72.833	80.663	52.190	59.671	80.276
Overzomerende Grauwe gans	536.124	1.055.586	1.279.060	1.614.118	1.947.459	2.247.664
Overzomerende Brandgans	19.886	106.893	65.537	111.068	127.598	185.395

De provincies zijn vanaf 2014 verantwoordelijk voor de schadevergoedingen die het Faunafonds uitkeert. Vanuit de overheid moet er bezuinigd worden en dus ook door de provincies. Vandaar dat er discussies gaande zijn om schadevergoedingen in te korten en dus minder geld hieraan te besteden. Hier zijn de agrariërs het uiteraard niet mee eens (Gedeputeerde Staten Friesland, 2013; IPO, z.j.).

In figuur 1 wordt de landbouwschade in 2011 door de zomergans weergegeven per provincie. Er zijn duidelijke verschillen te zien in de schade die sommige provincies hebben geleden.

Landbouwschade (2011)

Figuur 1: Landbouwschade door zomerganzen in 2011 per provincie (Bron: Kraaijeveld-Smit, 2013)

2.4 Verschillende methodes bestrijden en weren van zomerganzen

Faunabeheerders, jagers en boeren gebruiken naast afschot vele andere methodes, die vaak op een diervriendelijke wijze werken, om schade van ganzen te verminderen. Door het verjagen van ganzen naar natuurgebieden zullen agrariërs minder last ondervinden van ganzen. In dit hoofdstuk zullen deze methodes omschreven worden. In hoofdstuk 4 zullen de voor- en nadelen en de effectiviteit van deze methoden verder uitgewerkt worden en zullen ze met elkaar vergeleken worden. De Dierenbescherming vindt niet alle beschreven maatregelen acceptabel.

2.4.1 Effectiviteit maatregel hangt af van populatieomvang

De grootte van de populatie en de aard ervan hebben effect op de soort methode dat toegepast kan worden. Er wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten populaties: grote populaties, geïsoleerde kleine populaties en nieuwe vestigingen (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

Grote populaties bestaan uit enkele honderden broedparen. Deze populaties zijn over het algemeen oud en het aantal broedparen neemt niet of nauwelijks meer toe. Dit soort populaties bevinden zich voornamelijk in grote natuurgebieden, plekken aan het water waar veel Grauwe ganzen voorkomen en in de Hollandse en Friese veengebieden. Maatregelen zoals afschieten en eieren behandelen zijn nauwelijks effectief in dit soort grote populaties (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

De maatregelen die wel effectief zijn of meer kans hebben tot populatiereductie zijn: opvanggebieden voor niet-broedende ganzen met verjaging in niet-opvanggebieden, eventueel via afschot, het aanpassen van opgroeigebieden, afscherming en andere gewaskeuze. Er bestaan ook grote populaties die opgedeeld zijn, maar waar nog wel uitwisseling plaatsvindt. Dit worden metapopulaties genoemd. Bij metapopulaties is de predatiedruk verhogen of het waterpeil fluctueren een goede uitkomst om de aantallen te verminderen. Dit is effectief, omdat nesten niet snel gevonden worden en dus nestbehandeling niet effectief is (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

Geïsoleerde kleine populaties zijn kleiner (minder dan 100 broedparen). Dit soort populaties zijn te vinden in gebieden die opgedeeld zijn in wat kleinere gebiedjes. Het zijn vaak kleine

percelen, dijken, watergangen en graslanden. De ganzen foerageren op dit gebied en broeden in nabijgelegen natuurgebieden. Deze populaties zorgen voor veel landbouwschade. De schade kan beperkt worden door afschot, verjaging, opvanggebieden, beheer van opgroeigebieden, afscherming, andere gewaskeuze en aankopen van landbouwenclaves. In geïsoleerde populaties kan de populatiegroei verminderd worden door dit te combineren met het onklaar maken van eieren (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

Nieuwe vestigingen hebben voornamelijk betrekking op de Grauwe gans, want deze gans is nog steeds bezig met het uitbreiden van zijn broedgebied. Dit soort ganzen zijn volgens het ministerie eenvoudig te weren door stelselmatig alle eieren onklaar te maken en door vormende broedparen af te schieten. Deze methode heeft alleen zin als de populatie zich in de beginfase bevindt. Bij gebieden die nog niet bezet zijn door ganzen, maar waar wel in de toekomst ganzen kunnen gaan vestigen is het verstandig om de inrichting van dat gebied aan te passen. Ook bij aanleg van nieuwe natuur dient hier rekening mee gehouden te worden (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

2.4.2 Afschot

Volgens een aantal belanghebbenden is afschot de gemakkelijkste manier om op korte termijn van ganzen af te komen. Echter, de effectiviteit van afschot op lange termijn is zeker niet bewezen (Voslamber e.a., 2004).

Het geweer kan ook als akoestisch verjaagmiddel gebruikt worden, hierbij is de effectiviteit zeer hoog (zie paragraaf 4.5). Bij afschot kan er gekozen worden voor een hagel- of kogelgeweer. Het is wenselijk om in geval van paartjes ganzen allebei de dieren af te schieten. Als er één van de twee dieren afgeschoten wordt zal dit leed veroorzaken bij het overgebleven dier. Afschot is in Nederland toegestaan onder bepaalde voorwaarden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013; www.faunafonds.nl, z.j.).

2.4.3 Vergiftigen

Bij het vergiftigen van ganzen wordt er lokvoer met vergif aangeboden. Vergiftigen is een effectief middel, maar andere diersoorten kunnen dit lokvoer ook opnemen en dood gaan. Het gif kan dan weer opgenomen worden door predatoren die de dode dieren opeten. Vergiftiging is een methode die zorgt voor een langzame en pijnlijke dood. Vandaar dat het voor het dierenwelzijn geen goede optie is en ook niet in Nederland is toegestaan (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

2.4.4 Vangen en doden ruiende ganzen

In de periode dat ganzen ruien kunnen zij niet meer vliegen. Vandaar dat ganzen dan waterige gebieden opzoeken zodat zij in het water kunnen vluchten voor roofdieren en ander gevaar. Tijdens de ruiperiode worden grote groepen ruiende ganzen bij elkaar gedreven om vervolgens gedood te worden. Het doden kan op verschillende manieren gebeuren. Er kan gekozen worden voor: CO₂ vergassing, cervicale dislocatie, decapitatie, letale injectie, neksteek of elektrocutie. Werken met CO₂ vergassing is in Nederland verboden. Alleen rondom Schiphol kan dit middel worden toegepast. Europa moet deze dodingsmethode eerst goedkeuren voordat dit in Nederland gebruikt mag worden. Nijlganzen laten zich niet vangen, want zij duiken onderwater (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Het is bekend dat Grauwe ganzen uit het buitenland komen om in Nederland te ruïen. Het omgekeerde kan ook voorkomen, want de Canadese gans gaat naar Duitsland om te ruïen. De periode waarin vleugelruï voorkomt hangt af van de soort (zie hoofdstuk 1). Het gaat hierbij meestal om gehele families die bij elkaar gedreven worden, vandaar dat er niet veel stress bij de ganzen ontstaat. Toch ontstaat er tijdens het bijeendrijven wel degelijk stress en het doden zelf duurt meer dan een minuut en veroorzaakt dus veel dierenleed door de ademnood die de ganzen ondergaan (Anonymus, 2010; Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

2.4.5 Behandelen eieren

Een veel gebruikte methode om ganzen te bestrijden is door de eieren te behandelen. Dit is een zeer arbeidsintensieve methode. Vrijwilligers gaan op pad om nesten van ganzen op te zoeken. Als er eenmaal een nest gevonden is worden de eieren onklaar gemaakt. Er kan gekozen worden om de eieren te prikken of ze te behandelen met olie (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Bij eieren prikken wordt er met een metalen naald aan allebei de kanten van het ei een gaatje geprikt. Alle eieren van het nest moeten behandeld worden om ervoor te zorgen dat de populatie niet groter wordt (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Bij het behandelen van het ei met olie wordt het ei ondergedompeld in een emmer met maïsolie (andere soorten olie kunnen ook gebruikt worden, maar maïsolie geeft de beste resultaten). Hierdoor sluiten de poriën zich af waardoor er geen zuurstoftoevoer meer is en het ei niet meer kan uitkomen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Bij deze methodes worden de behandelde eieren gemarkeerd met een stift, zodat bij vervolgrondes dezelfde eieren niet nog een keer behandeld worden. Het is mogelijk dat de gans eieren gaat bijleggen. Vandaar dat het afgeraden wordt om eieren uit het nest te halen of om twee eieren te laten liggen (uitgekomen kuikens hebben grote overlevingskansen en zorgt dus niet voor populatiereductie). Het schudden van eieren wordt ook afgeraden, omdat dit vermoeiend is voor de eierzoekeers. Door het onklaar maken van eieren verlaten oudervogels het nest zonder jongen. Dat zorgt ervoor dat zij zich met ruïen gaan verspreiden over het gebied. Het gevolg hiervan is dat vangacties niet meer goed uitvoerbaar zijn. Uit een steekproef van Friesland is uitgerekend dat er per uur ca. 7-8 nesten gevonden worden (per persoon inclusief een tweede ronde), dit betekent dat er 50 eieren per uur onklaar gemaakt kunnen worden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Op Texel is een onderzoek gedaan naar het behandelen van eieren van de Grauwe gans. Hier is uit gebleken dat de populatiegroei afgeremd was, maar dat het aantal ganzen niet verlaagd was. Ook is er uit dit onderzoek gebleken dat de effectiviteit afneemt naar mate deze langer toegepast wordt. Ganzen gaan hun nesten bouwen op moeilijk bereikbare plekken. In Nederland is het behandelen van eieren toegestaan, maar het verschilt per provincie of het toegestaan is per ganzensoort. Dit verschil komt doordat er sommige ganzensoorten geen schade aanrichten in provincies waardoor dit niet nodig is. Voor inheemse beschermde ganzensoorten (zoals de Grauwe gans) is ontheffing nodig (Kleijn e.a., 2012).

2.4.6 Fertiliteitsbeïnvloeding

Om ervoor te zorgen dat de ganzenpopulatie niet toeneemt, kan er gekozen worden voor fertiliteitsbeïnvloeding. Bij deze methode wordt er lokvoer aangeboden dat behandeld is met speciale middelen. Er zijn minimaal drie typen middelen welke gebruikt zijn:

1. Hormonaal (steroïden Levonorgestrel en 17-Ethynilestradiol)
2. Chemisch: Chemische castratie (Busulfan, Nicarbazin)
3. Chemisch: Eiproductieverlaging (Fuclasin, Thiuram), en sommige cytostatica; als bijwerking medicijn tegen Coccidose

In Amerika is een onderzoek gedaan naar deze methode bij Brandganzen. De resultaten van dit onderzoek waren zeer positief. Het enige nadeel van deze methode is dat, net zoals bij vergiften, het lokvoer opgenomen kan worden door andere diersoorten en dat de residuen ook effect kunnen hebben op deze diersoorten. Deze methode kan ingezet worden van begin januari tot eind mei, maar mag in Nederland niet toegepast worden (Bynum e.a., 2007; Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

2.4.7 Ganzenopvanggebieden

Als ganzen verjaagd worden vliegen zij naar andere percelen naar bijvoorbeeld die van de buren. Om zo effectief mogelijk te werken is het van belang dat er gebieden zijn waar de ganzen opgevangen kunnen worden, zodat zij niet uitgeput raken van het opvliegen. Deze gebieden heten opvanggebieden, foerageergebieden of gedooggebieden. In elke provincie zijn, tot en met deze winter, foerageergebieden aangewezen voor winterganzen (zie afbeelding 10). Zoals te zien is op de afbeelding is dit niet een heel groot oppervlakte (80.000 ha) om alle winterganzen in Nederland op te kunnen vangen. Ook is de indeling niet handig, want het is heel versnipperd en dus niet met elkaar verbonden. Bovendien

Afb. 10: Gedooggebieden in Nederland (Bron: SOVON, z.j.)

werken niet alle agrariërs mee aan deze opvangmogelijkheid en hebben dan ook geen contract met de provincie hiervoor afgesloten. Van de mogelijke 65.000 ha agrarisch foerageergebied is 20.000 tot 60.000 ha daadwerkelijk foerageergebied (variërend per jaar). Vandaar dat de rest van deze ganzen op het terrein van agrariërs terecht komen en er alsnog schade wordt veroorzaakt. Diegene die wel een contract afsluiten krijgen een standaard vergoeding voor het opvangen van ganzen. In deze gebieden mogen de ganzen niet worden verjaagd. Buiten deze gebieden mogen de ganzen wel worden verjaagd, waarbij ook enkele ganzen mogen worden geschoten. Boeren krijgen (als zij zich aan de Flora- en faunawet houden) een vergoeding voor de schade. Een soortgelijke aanpak is gerealiseerd voor zomerganzen in de provincie Limburg, in het Midden-Limburgse maasplassengebied. Sinds 2007 is hier 100 ha gebied beschikbaar gekomen verdeelt over 5 locaties. Het is dus per provincie hun taak om zulke gebieden aan te wijzen en met de grondeigenaar afspraken te maken over het beheer (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

2.4.8 Gebied aanpassen

Manieren om ganzen in opvanggebieden te laten blijven is door gebieden eromheen onaantrekkelijk te maken en de opvanggebieden aantrekkelijk te maken. Door andere grasrassen in te kruisen wordt het grasland minder aantrekkelijk voor ganzen. Uit een Canadees experiment is gebleken dat percelen met gras en klaver in combinatie met luzerne of gewone rolklaver minder aantrekkelijk worden gevonden door sneeuwganzen (v. Liere e.a., 2009).

Dit zal een manier kunnen zijn om ganzenschade te beperken of om de ganzen in de

opvanggebieden te laten blijven. Een andere manier om ganzen in de opvanggebieden te laten blijven is door deze gebieden aantrekkelijker te maken door bijvoorbeeld het inzaaien van witte klaver. Ganzen blijken witte klaver vijf keer zo aantrekkelijk te vinden dan grasland. Witte klaver is gemakkelijk te onderhouden en heeft geen bemesting nodig. Daarnaast is witte klaver goed voor het bodemleven (v. Eekeren e.a., 2009; Gedeputeerde Staten Zeeland, 2003; v. Liere e.a., 2009).

Door terreinen minder aantrekkelijk te maken voor ganzen zullen zij minder schade veroorzaken. Nederland heeft de perfecte inrichting voor ganzen, namelijk veel kort gemaaid gras zonder teveel bomen/struiken en veel water/moerassig landschap. Een methode om gebieden minder aantrekkelijk te maken is door de teelt aan te passen. Bij het gelijktijdig inzaaien van percelen wordt het risico op vraatschade van ganzen aan jonge kiemplantjes kleiner. De ganzen zullen zich dan gaan verspreiden over de percelen en zo krijgen sommige jonge plantjes meer kans om zich te kunnen ontwikkelen (Oord, 2009).

Rondom Schiphol worden verschillende maatregelen toegepast. Hierbij wordt er gewerkt met het telen van olifantengras. Olifantengras is te gebruiken voor verschillende doeleinden zoals strooisel voor boxen of voor de verwerking tot bouwmaterialen, papier, bioplastics en biobrandstoffen. Deze planten worden niet gezaaid maar geplant in de omgeving van Schiphol, zodat het effect gelijk merkbaar is. Ganzen zullen niet landen op percelen met olifantengras, omdat dit erg hoog is. Er is voor gekozen om het aantal hectare olifantengras in de omgeving van Schiphol te vermeerderen, want het zou effectief helpen bij het voorkomen van schade door zomerganzen. Daarnaast worden oogstresten bij Schiphol gelijk omgeploegd zodat dit geen ganzen aantrekt. Een andere optie om gewassen onaantrekkelijk te maken is om de smaak van de gewassen te verminderen door het toedienen van stofjes zoals bijvoorbeeld de stof Anthraquinone (Debergh, 2012; Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013; www.neweneryfarms.com, 2012).

Kuikengebieden aanpassen kan ervoor zorgen dat het broedsucces van de zomerganzen afneemt. Door middel van het plaatsen van kuiken-werende rasters wordt het broed- en foerageergebied gescheiden. Het scheiden van deze gebieden voorkomt directe schade aan gewassen, omdat de gewassen onbereikbaar worden voor foeragerende broedparen met jongen. Uit verscheidende onderzoeken is gebleken dat er minder broedparen zich zijn gaan vestigen in gebieden waar deze rasters geplaatst waren. Op sommige locaties bleek dat het plaatsen van roosters de ganzen ervan weerhoudt om een nest te maken. Echter, op sommige locaties bleek het raster niet te helpen en werd de schade niet verminderd (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

De kuikens van Grauwe ganzen leven graag op kort begraasde, eiwitrijke graslanden in de nabijheid van open water. Door veel eiwit in het gras groeien de kuikens snel op, waardoor ze meer kans maken om te overleven. Het open water wordt gebruikt in geval van angst. Ganzen vluchten naar water als zij verontrust worden (Van der Jeugd et al. 2006).

Door deze factoren aan te passen en dus het gebied onaantrekkelijk te maken voor de ganzen, zullen zij niet snel meer ervoor kiezen om op deze plekken te broeden. Dit kan gedaan worden door:

- De kwaliteit van het grasland te verlagen (minder eiwitrijk), bijvoorbeeld door verschraling (vaak maaien, geen bemesting)
- Planten van hogere vegetatie waardoor het grasland dichter wordt en ganzen minder snel

kunnen landen.

- Niet maaien of vee niet/minder te laten grazen, waardoor het gras langer wordt en ganzen het perceel minder aantrekkelijk vinden om te nestelen.
- Vee laten grazen zodat de ganzen geen ruimte meer hebben om te foerageren.
- De bereikbaarheid van het water moeilijker te maken door bijvoorbeeld het aanplanten van dichte gewassen zoals struiken.
- Waterpeil verlagen, zodat de ganzen niet meer naar water kunnen vluchten of niet genoeg water hebben, waardoor de plek niet meer geschikt gevonden wordt om er te gaan broeden. (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)

Door de predatiedruk te verhogen zal het gebied als onveilig worden gezien. Ganzen kiezen dan voor veilige plekken en zullen het gebied niet meer als geschikt broedgebied zien. De natuurlijke vijand voor de gans is onder andere de vos en de roofvogel. Daarnaast is de wolf een natuurlijke vijand maar deze wordt buiten beschouwing gelaten, omdat deze zich voorlopig nog niet vestigt in Nederland. Een optie is om de vos niet meer in grote aantallen af te schieten of te vangen en uit te zetten in gebieden waar veel ganzen broeden. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met weidevogels. Omdat ganzen graag in waterige gebieden leven is het mogelijk om de waterstand te verlagen zodat de vossen bij de nesten kunnen komen. Deze maatregelen zouden ervoor moeten zorgen dat het aantal ganzenkuikens vermindert. De roofvogel is gemakkelijker aan te trekken dan de vos. Hiervoor is het mogelijk om uitkijkposten te maken door een 4-5 meter hoge paal in de grond te plaatsen die aan de bovenkant voorzien is van een horizontale zitstok. De roofvogels zullen hiervan gebruik maken door af en aan te vliegen over het perceel. Dit schrikt aanwezige ganzen af. Hetzelfde effect kan bereikt worden door nestkasten te maken voor torenvalken (Oord, 2009).

Vanwege flora en fauna zijn sommige bovenstaande maatregelen niet altijd in alle gebieden toegestaan. Andere vogel- en/of diersoorten kunnen nadelige gevolgen ondervinden als maatregelen zoals het uitzetten van de vos, rasters plaatsen, kwaliteit grasland verminderen en het waterpeil verlagen. Het is dus erg verschillend (ook per provincie) of deze maatregelen ingezet zouden kunnen worden om de schade van zomerganzen te kunnen verminderen.

2.5 Verjagen van zomerganzen

Verjagen is vooral zinvol als er opvanggebieden in de buurt zijn waar voldoende rust en voedsel is. Het verjagen van ganzen kan met verschillende middelen gedaan worden. Hierbij wordt onderscheidt gemaakt tussen visuele middelen, akoestische middelen en combinatiemiddelen. Deze middelen verschillen per prijs en effectiviteit (zie tabel 3). Verjagen/verstoren is in Nederland toegestaan, maar het verschilt per provincie welke ganzensoorten er op de provinciale vrijstellingslijst staan om ze te kunnen verstoren. In hoofdstuk 4 zullen de voor- en nadelen en de effectiviteit van deze middelen verder uitgewerkt worden en zullen ze met elkaar vergeleken worden. In deze paragraaf worden de verschillende middelen om zomerganzen te verjagen uitgelegd.

2.5.1 Verjagen met visuele middelen

Visuele middelen zijn middelen die goed zichtbaar zijn voor de ganzen, waarna er een schrikreactie optreedt. Voorbeelden hiervan zijn: vogelverschrikkers, laserstralen,

flitsmolens, border collies, verstoring door mensen, (robot)roofvogels, linten, vlaggen, ballonnen, vliegers, landbouwvoertuigen, decoys en afweerdraad/spandraad.

Vogelverschrikkers: Is een nabootsing van een mens dat gemaakt is uit oude kleren die opgevuld is met stro, dat bevestigd is aan een houten frame die in de grond geplaatst wordt.. Volgens de richtlijnen van het Faunafonds moeten er bij gewone vogelverschrikkers vier stuks per hectare aanwezig zijn (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Laserstralen: Agrilaser (zie afbeelding 2) en Laserop zijn de meest gebruikte lasers voor het verjagen van ganzen. Zij geven een groot schrikeffect en zorgen voor weinig gewenning. Laserop heeft een automatische versie gemaakt die kan ronddraaien en beweging detecteert. Deze producten hebben een groene laserstraal. Groen heeft een beter effect (800% meer) dan rood. De groene laserstraal heeft een oppervlakte van 20 cm² en kan aangepast worden qua breedte (minimaal 5 cm). De laser is het effectiefst tijdens zonsopgang, zonsondergang en bewolkt, regenachtig of mistig weer (Agrilaser, z.j.; Agrotheek, 2012; Blackwell e.a., 2002).

Afb. 2: Agrilaser (Bron: www.agrilaser.nl, 2013)

Border Collies en roofvogels: Om ganzen van het land te verwijderen worden er getrainde honden gebruikt. Dit zijn in de meeste gevallen Border Collies. Daarnaast is er ook de optie om roofvogels in te zetten. Er zijn valkerijen of bedrijven met getrainde honden die de agrariër in kan huren. Om ganzen te verjagen is er een speciale robotroofvogel ontwikkeld. Deze robotroofvogel is automatisch bestuurbaar en wordt nog niet gebruikt vanwege de hoge kosten. In plaats van een robotroofvogel kunnen modelvliegtuigen ditzelfde effect opleveren (Oord, 2009; ZoZitDat, 2013).

Flitsmolens: Dit zijn molens die uit zes vlakken bestaan. Afwisselend zwarte vlakken met felle kleuren zoals oranje (zie afbeelding 3) of beplakt met reflectiefolie. Deze molen staat op een poot van ongeveer 1,5 meter hoog en draait rond door de wind. Door de afwisseling van de kleurvlakken/reflectiefolie veroorzaakt dit een soort flitsen waardoor ganzen schrikken. Er bestaan molens die voorzien zijn van een roofvogelsilhouet. Richtlijn vanuit het Faunafonds: vier stuks per hectare (Oord, 2009).

Afb. 3: Flitsmolen (Bron: Oord, 2009)

Verstoring door mensen: Een simpele manier om ganzen te verjagen is door met een groep mensen door de weilanden te lopen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Vlaggen/linten: Vlaggen en linten zijn een veel gebruikt middel om ganzen te verjagen uit het veld. Er worden zakken, lappen stof of stroken folie aan een stok of paal opgehangen. Door de wind zorgt voor het schrikeffect. Hawk eye is een van deze soort vlaggen (zie afbeelding 4). Richtlijn vanuit het Faunafonds is minimaal 4 stokken met vlaggen of linten per hectare (Oord, 2009).

Afb. 4: Hawk eyes (Bron: www.vogelverschrikker.nl, z.j.)

Ballonnen: Om ganzen te verjagen wordt er soms voor gekozen om ballonnen te vullen met helium en deze op te laten. Aan deze ballonnen kunnen staarten gevestigd worden waardoor een grillig vliegpatroon ontstaat. Er bestaan ballonnen die voorzien zijn van roofdierogen om het schrik-effect te vergroten. De richtlijn vanuit het Faunafonds is minimaal vier stuks per hectare (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013; Oord, 2009).

Decoys: Hierbij worden nep decoys in het land geplaatst die de vorm hebben van een vos, coyote of hond. Als de ganzen de decoys zien zullen zij uit angst wegvliegen. Dit is echter nog niet wetenschappelijk bewezen. Er zijn wel testimonials te vinden die beweren dat de decoys helpen tegen Canadese ganzen rondom vijvers, mits de decoys om de zoveel tijd verplaatst worden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Vliegers: Dit is een middel waarbij een roofvogel wordt nagebootst door de vlieger te laten lijken op een roofvogel (zie afbeelding 5). De vlieger wordt bevestigd aan een stok/mast die in verschillende maten verkrijgbaar zijn (zie tabel 3). Door middel van de wind ontstaat er een grillig vliegpatroon wat de ganzen van het land weghoudt (Oord, 2009).

Afb. 5: Vliegers (Bron: www.ongedierteproducten.nl, z.j.)

Landbouwvoertuigen: Door landbouwvoertuigen op het land neer te zetten zullen ganzen denken dat er gevaar is en landen ze minder snel op het perceel. Deze methode is ter aanvulling op de vogelverschrikkers. Er kan ook gekozen worden om jachthutjes na te bootsen (Oord, 2009).

Afweerdraad/spandraad: Spandraden worden toegepast om ganzen en zwanen te weren. De spandraden (circa 2 mm dik) worden om de 12 meter (op een hoogte van 0.80 meter boven het gewas) over het gehele perceel gespannen om te voorkomen dat ganzen kunnen landen op het perceel. Bij aanraking van deze draden zullen ganzen en zwanen schrikken. Om de draden goed gespannen te houden worden er om de 50 meter paaltjes geplaatst. Doordat ganzen en zwanen vanaf de zijkant op het perceel komen wordt er langs de randen een dubbele draad gespannen. Het plaatsen van spandraden is effectief in de kwetsbare periode van nieuw ingezaaid grasland (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013; Oord, 2009).

2.5.2 Verjagen met akoestische middelen

Akoestische middelen zijn middelen die hoorbaar zijn voor de ganzen en zorgen voor een schrik-effect zodat de ganzen verjaagd worden. Voorbeelden hiervan zijn: knalapparaat, alarmgeluiden van dieren, elektronische geluidsgolven, schriklint, Singersound, geweer en vogelafweerpistool.

Knalapparaten: Dit zijn gaskanonnen die op butaan of propaan werken (zie afbeelding 6). De apparaten produceren harde knallen met een interval die in te stellen is. Uit onderzoek is gebleken dat de beste resultaten te vinden zijn bij een interval van 3 tot 5 minuten. Er zijn gaskanonnen op de markt die twee knallen achter elkaar geven en er zijn modellen die met elke knal van richting veranderen. Richtlijn vanuit het Faunafonds: minimaal 1 knalapparaat per 5 ha (Oord, 2009).

Afb. 6: Knalapparaat (Bron: Oord, 2009)

Alarmgeluiden van dieren: Door alarmgeluiden van dieren na te bootsen zullen deze dieren denken dat er gevaar dreigt. Dit geldt ook voor de gans. Het verjagen gebeurt door met een megafoon door het veld te lopen. De Goose Patrol (ontwikkeld door Scarecrow) is een middel dat de alarmgeluiden van de Canadese gans imiteert. Het is waarschijnlijk mogelijk dat de producent dit zodanig kan afstellen dat met dit product in de toekomst ook Grauwe ganzen verjaagd kunnen worden (www.scarecrow.eu, z.j.).

Elektronische geluidsgolven: Tegenwoordig bestaan er apparaten die elektronische geluidsgolven uitzenden om ganzenschade te voorkomen. Het bereik van deze elektronische geluidsgolven is voor ganzen niet prettig. Dit zorgt ervoor dat zij na een tijdje het terrein gaan vermijden. Bij sommige apparaten worden de geluiden afwisselend afgespeeld met een andere duur en pauzes. Gewenning kan daardoor haast niet optreden. De meeste van deze apparaten werken automatisch en kunnen naar wens ingesteld worden. Ultrasoon geluid is niet effectief om ganzen te verjagen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Schriklint: Schriklint wordt ook wel bromlint of zoemlint genoemd. Dit komt door het geluid dat zij maken in de wind. Het lint wordt voornamelijk toegepast op kleinschalige teelten. Het lint moet gespannen worden tussen stokken met een onderlinge afstand maximaal 15 meter (richtlijn vanuit Faunafonds). Het is belangrijk dat de wind er vat op heeft anders wordt er geen geluid geproduceerd. Als alternatief kan er een strakgespannen nylon koord (2mm dik) op ongeveer 80cm hoogte gebruikt worden. Dit maakt ook geluid in de wind en geeft dezelfde schrikreactie (zie ook afweerdraad/spandraad) (Oord, 2009).

Singersound: Deze methode is vergelijkbaar met de methode alarmgeluiden van dieren. Het verschil is dat dit een automatisch audiosysteem is die ingesteld kan worden en het is een combinatie van knallen en alarmgeluiden van dieren zodat er nog minder gewenning kan optreden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013).

Vogelafweerpistool: Het vogelafweerpistool (zie afbeelding 7) is een standaard alarm- of startpistool dat voorzien is van een opschroefbare schietbuis waarmee vogelafweerpatronen afgeschoten kunnen worden. Het vogelafweerpistool komt tot een hoogte van 40 tot 60 meter. Dit zijn knallers of gillers die gecombineerd kunnen worden met lichteffecten. Eén van de typen vogelafweerpistolen is het Ansia vogelafweerpistool. Omdat het vogelafweerpistool een vuurwapen is, moet er voor het bezit en het gebruik een bijzondere machtiging van de korpschef van de regiopolitie aangevraagd worden. In sommige gemeenten is ook een ontheffing verplicht. De richtlijnen van

Afb. 7: Vogelafweerpistool (Bron: www.mikx.nl, 2012)

het Faunafonds: minimaal tweemaal per dag de percelen controleren en eventuele vogels verjagen. Om te zorgen dat het middel controleerbaar is kan worden volstaan met een ondertekende verklaring van degene die het vogelafweerpistool bezit en dat hij het bij de betreffende grondgebruiker heeft ingezet. Er kunnen eventueel ook lege patronen of nota's bewaard worden (Oord, 2009).

Geweer: Het geweer is ook te gebruiken als akoestisch middel om ganzen te verjagen. Door ondersteunend afschot blijven de ganzen de preventieve middelen associëren met gevaar, waardoor de ganzen niet snel meer terugkomen. Als de grondgebruiker jachtaktehouder is mag hij zelf het geweer gebruiken. Is dit niet het geval, dat kan er een jager gevraagd worden om dit middel toe te passen. Bij ondersteunend afschot worden er vaak een paar dieren afgeschoten zodat het effect vergroot wordt. Het is wel van belang dat in geval van paartjes allebei de ganzen afgeschoten worden, zodat er geen leed ontstaat bij de overgebleven gans (Oord, 2009).

2.5.3 Verjagen met combinatiemiddelen

Combinatiemiddelen zorgen voor een schrikreactie doordat ze zowel akoestische als visuele effecten gebruiken. Voorbeelden hiervan zijn: Scarey man, Scare Crow, fladderprojectiel en Birdavert.

Scarey Man: De Scarey Man (zie afbeelding 8) is een vogelverschrikker die zichzelf automatisch opblaast om de 18 minuten voor 25 seconden lang. In de nacht schakelt de Scarey Man automatisch uit, maar er kan een extra lichtsensoren aangeschaft worden zodat hij in de nacht ook opblaast. Het opblazen en in elkaar zakken gebeurt met veel geluid, zodat er een extra schrik-effect ontstaat. De tijds- en geluidsintervallen kunnen apart ingesteld worden (www.pigeoncontrolresourcecentre.org, z.j.).

Afb. 8: Scarey Man (Bron: www.clarratts.com, z.j.)

Fladderprojectiel: Hiervan bestaan verschillende producten zoals de Purivox Razzo. Het idee achter dit product is dat er een dummy op een stok verticaal wordt afgeschoten. Dit gaat gepaard met een harde knal. Daarna valt de dummy weer terug op zijn plek waar hij nogmaals afgeschoten kan worden (www.pestgard.co.nz, z.j.).

Birdavert: Met de Birdavert wordt er via een radarsysteem vogels opgemerkt. Het is waarschijnlijk mogelijk om dit radarsysteem zodanig af te stellen dat het alleen activeert als het grotere vogels zoals ganzen waarneemt. Als de ganzen naderen kan er met akoestische of visuele middelen voorkomen worden dat de ganzen op het perceel landen (www.birdavert.com, z.j.).

Scare Crow: Dit is een sprinklerinstallatie die afgaat als er beweging gedetecteerd wordt. Door middel van water en het geluid van de sprinklers zorgt dit voor een schrik-effect bij de ganzen. De Scare Crow heeft zijn naam te danken door vorm van een grote kraai (zie afbeelding 9) (www.pestgard.co.nz, z.j.).

Hieronder is een tabel weergegeven met een aantal middelen met de kostprijs en de effectiviteit die toegepast kunnen worden om de schade door zomerganzen te beperken of te voorkomen.

Afb. 9: Scare Crow (Bron: www.icangarden.com, z.j.)

Tabel 3: Middelen met kosten en effectiviteit

Middelen	Kosten	Effectiviteit
Agrilaser 50mW	€475	1 km
Agrilaser 200mW	€750	2 km
Agrilaser batterypack+lader	€37,50	-
Laserop 1.0	€499	2 km
Laserop Automatic	€2.063	2 km
Vlag Cropguard	€149	100 meter
Vlag Hawk Eyes	€35	100 meter
Vlieger Terrorhawk incl. paal 7 meter	€129	100 meter
Vlieger Terrorhawk incl. paal 10 meter	€179	Paar 100 meter
Losse vlieger Terrorhawk	€35	-
Vlieger Dragon Kite incl. paal 9 meter	€239	100 meter
Vlieger Dragon Kite incl. paal 22 meter	€629	Paar 100 meter
XL verlengstuk voor Dragon Kite 33 meter	€224,95	Paar 100 meter
Losse vlieger Dragon Kite	€59,50	-
Kunststof vos	€75	Paar meter
Decoys (verschillende soorten)	± €50	Paar meter
Schrikballon set van 3	€49,95	Paar meter
Scarey man levende vogelverschrikker	€949	1 - 4 ha
Scatterbird mark 3 knalapparaat	€469	0,5 – 2 ha
Scare tape per meter	€1,45	Paar meter
Afschriklint hologram 30 meter	€4,95	Paar meter
Scare Sound V5.1	€ 2.217,93	100 meter
Speaker Scare Sound Systeem	€ 155,36	100 meter
Vogelafweerpistool	€90	-
Mechanisch gaskanon (excl. Gasfles)	€235	0,5 - 2 ha
Tijds klok gaskanon	€69,95	-
Elektronisch gaskanon (excl. Gasfles)	€345	0,5 - 2 ha
Afstandsbediening elektronisch gaskanon	€315	-
Roofvogels inzetten	± €150 per uur	-
Border collies inzetten (212 dagen, 8 uur per dag)	€51,75 per ha	-
Flitsmolen	€420	100 meter
Elektronische geluidsgolven	€300 - €500	1 ha
Scare Crow	€96,30	100 meter
Purivox Razzo	€1170,46	1 - 4 ha

(Bron: Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013, Agentschap voor Natuur en Bos, 2009, www.alcetsound.nl, z.j., www.ongedierteproducten.nl, z.j.; www.pestgard.co.nz, z.j.)

Om te zorgen dat er geen gewenning van deze middelen bij ganzen optreedt (effectiviteit vergroten) is het verstandig om de middelen om de zoveel tijd te verwisselen of verplaatsen.

Het is mogelijk om onderling tussen bedrijven preventieve middelen uit te wisselen. Bij bedrijven met meerdere percelen kan er gerouleerd worden met de verschillende middelen. Voor het frequent wisselen, verplaatsen, controleren, aanbrengen en onderhoud is (eigen) arbeid nodig. Dit betekent meer tijdsbesteding (Oord, 2009).

3. Materiaal en Methode

In dit hoofdstuk wordt omschreven hoe het onderzoek uitgevoerd wordt en welk materiaal gebruikt wordt tijdens het onderzoek.

3.1 Gebruikte materialen

Om dit onderzoek goed te kunnen voltooien is er gebruik gemaakt van:

- Blokhandleiding
- Computer incl. internet
- Printer
- Papier
- Pen

De methode waarop informatie verzameld wordt is door middel van deskresearch en eventuele resultaten van enquêtes/interviews. De literatuur die gebruikt wordt bestaat uit: beleidsnota's, Faunabeheerplannen, notities, rapporten, internetbronnen, journals, krantenartikelen en documenten vanuit de Dierenbescherming.

3.2 Literatuurstudie

Voorafgaand aan het onderzoek is er een literatuurstudie gemaakt over de verschillende soorten zomerganzen, de schade door de zomerganzen en de verschillende methodes voor het bestrijden, verjagen en weren van de zomergans. De literatuur die hiervoor gebruikt wordt moet aan de volgende punten voldoen:

- Minimaal 10 verschillende bronnen, waarvan:
  - Maximaal 50% internetbronnen
  - Minimaal 4 internationale bronnen
  - Minimaal 4 wetenschappelijke bronnen

3.3 Onderzoeksmodel en onderzoeksmethode

In het onderzoeksmodel wordt weergegeven wat voor literatuur en welke methodes er worden gebruikt om het advies te kunnen opstellen.

Om het onderstaande goed uit te kunnen voeren zijn er een hoofdvraag en onderzoeksvragen opgesteld. De antwoorden van de onderzoeksvragen geven antwoord op de hoofdvraag. Deze antwoorden zijn terug te vinden in het verslag.

Hoofdvraag:

Wat is het huidige beleid t.a.v. zomerganzen en het voorkomen van schade per provincie en hoe kan dit aangepast worden zodat deze effectiever en diervriendelijker is?

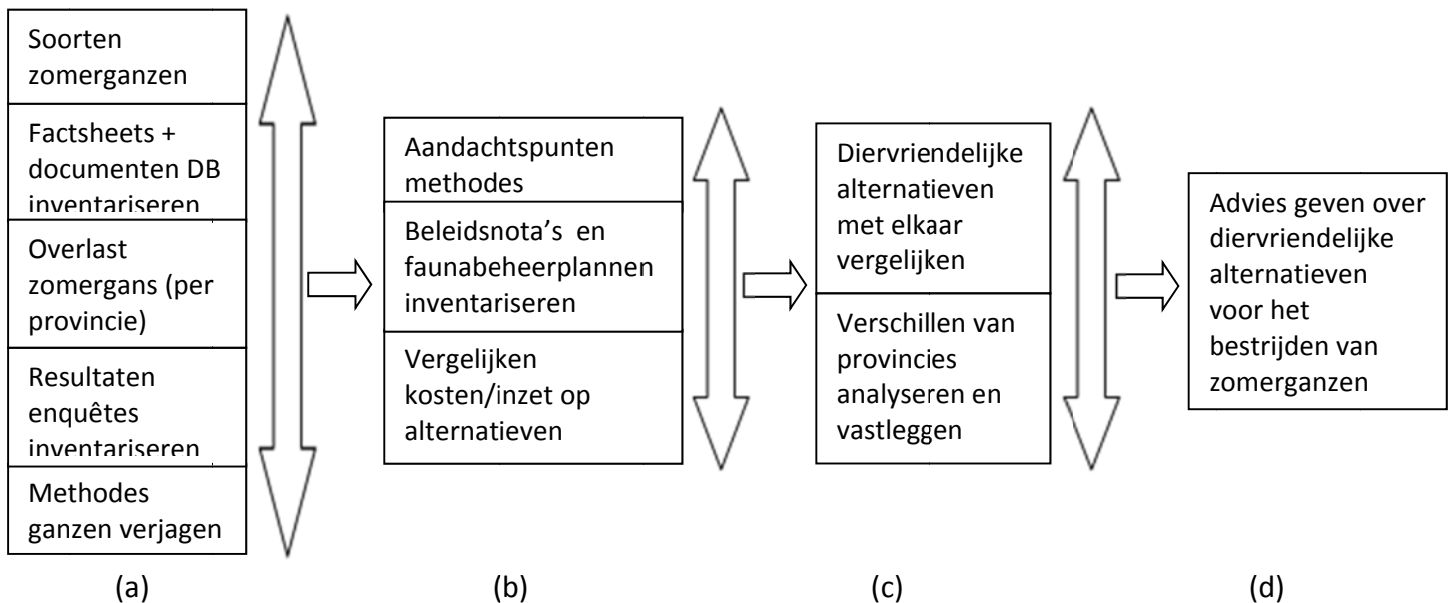
Onderzoeksvragen:

- Welke zomerganzen zijn er in Nederland?
- Wat is de omvang van de schade door zomerganzen?
- Welke alternatieve methodes bestaan er om winter- en zomerganzen te verjagen en wat zijn de voor- en nadelen van deze methodes?
- Wie maakt het beleid en is verantwoordelijk voor de uitvoering?

- Wat voor beleid handhaven de provincies in Nederland t.a.v. de ganzen en wat is de uitvoering hiervan?
- Hoe kan het beleid en uitvoering aangepast worden zo dat overlast op diervriendelijkere en effectieve wijze reduceert?

In de eerste kolom van het onderzoeksmodel wordt de literatuurstudie omschreven. De tweede en derde kolom zijn methodes om de gevonden resultaten goed te kunnen analyseren om vervolgens een advies te kunnen geven (kolom d).

a) Hier wordt er literatuuronderzoek gedaan naar de soorten zomerganzen en hun schadelijke gedrag per provincie. Dit wordt gedaan door literatuur op te zoeken en de documenten vanuit de Dierenbescherming (zoals de factsheets) door te nemen. Er wordt via de toolbox van de Dierenbescherming gekeken naar de alternatieven voor het bestrijden van de overlast van de zomergans. De begeleider vanuit de Dierenbescherming heeft al enquêtes over het ganzenprobleem uitgestuurd naar alle provincies van Nederland. Hiervan hebben Drenthe, Flevoland, Zeeland, Limburg, Overijssel en Friesland al gereageerd. Het is de taak aan de student om deze resultaten nog eens goed te vergelijken en de belangrijke punten t.a.v. de ganzen op een rijtje te zetten.

b) De methodes moeten nog kritisch bekeken worden. Dus wat zijn de voor- en nadelen van deze methodes. Daarnaast worden eerst de beleidsnota's van de provincies bestudeerd en daarna de faunabeheerplannen. Uit deze nota's en beheerplannen moet blijken wat de provincies voor beleid handhaven en wat het effect is van de uitvoering van dit beleid. Ook worden de kosten en de inzet van de alternatieve middelen vergeleken. Dit speelt een belangrijke rol voor de provincies om alsnog over te stappen op de diervriendelijke middelen.

c) Resultaten en analyse. Hierin worden alle gegevens verwerkt en vergeleken zodat er een goed beeld ontstaat van wat nou effectieve en diervriendelijke wijzen zijn voor het bestrijden van de zomergans. Dit kan per provincie verschillen. Vandaar dat de verschillen tussen de provincies over hun beleid en uitvoering worden geanalyseerd en vastgelegd op

papier.

d) Het uiteindelijke advies dat de Dierenbescherming kan gebruiken bij lobbywerk.

3.4 Aanpak analyse

Om tot een goed advies te komen moeten de gevonden resultaten goed geanalyseerd worden. Door alle beleidsstukken en faunabeheerplannen van alle provincies van Nederland door te nemen en de belangrijkste punten ten aanzien van zomerganzen op een rijtje te zetten, kan er naar de verschillen en overeenkomsten gekeken worden. Hierbij wordt gekeken naar de effectiviteit en de inzet van alternatieven. De mate waarin de verschillende provincies bepaalde middelen inzetten is bepalend voor het soort advies.

De verschillende middelen/methodes om de ganzen te verjagen, bestrijden en weren worden met elkaar vergeleken. Dit wordt gedaan door relevante informatie te verzamelen over de effectiviteit, kosten en inzet. Hieruit komen de voor- en nadelen boven water en kunnen provincies afwegen welke middelen zij in kunnen zetten. Deze punten samen moeten ervoor zorgen dat provincies diervriendelijke alternatieven gaan verkiezen boven de ondiervriendelijke methodes.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken. Hierin komen verschillende onderwerpen aan bod zoals het beleid en de uitvoering van de provincies, de stakeholders en uiteraard de alternatieve middelen en methodes.

4.1 Tot stand komen van beleid en uitvoering

In deze paragraaf is weergegeven hoe de wetgeving omtrent zomerganzen in elkaar steekt. Daarnaast wordt het tot stand komen van beleid en de uitvoering ervan ook besproken. Als toevoeging wordt ook de taak van het Faunafonds omschreven en wordt er uitgelegd wat de G7 is.

4.1.1 Algemene wetgeving

Sinds 2002 is de Nederlandse Flora- en faunawet (FF-wet) van toepassing. Deze wet regelt de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten. De FF-wet vervangt onder andere de vroegere Jachtwet, de Vogelwet en delen van de Natuurbeschermingswet. De basis van de FF-wet is het 'nee-tenzij' principe. Dit houdt in dat de dieren niet gedood worden, tenzij bij reële schade alternatieven niet voor handen zijn en het doden van dieren bewezen effectief is op de lange termijn (Oord, 2009; Wikipedia, 2013).

Er zijn ongeveer 500 van de 36.000 Nederlandse soorten dieren en planten die onder de bescherming van de FF-wet vallen. Om deze 500 soorten te beschermen heeft de FF-wet een aantal verbodsbepalingen ten opgenomen. Ten aanzien van de beschermde diersoorten is het verboden:

- Dieren te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen (art. 9)
- Dieren opzettelijk te verontrusten (art. 10)
- Nesten, hollen of andere voortplantingsplaatsen, vaste rustplaatsen of verblijfplaatsen te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren (art. 11)
- Eieren te zoeken, te rapen, te beschadigen of te vernielen (art. 12)
- Dieren, producten van dieren, eieren en nesten voorhanden te hebben, te vervoeren, te verhandelen enz. (art. 13)
- Dieren of eieren van dieren (ook van niet beschermde soorten) in de vrije natuur uit te zetten (art. 14)

(Ministerie van Economische Zaken, z.j.; Oord, 2009)

Onder bepaalde voorwaarden mogen deze activiteiten wel doorgaan. Hiervoor is een ontheffing nodig die via de provincie of door het Ministerie van Economische Zaken wordt verstrekt. Er gelden echter wel bepaalde voorwaarden aan het verkrijgen van een ontheffing. Zo moet de grondeigenaar de belangen die genoemd zijn in paragraaf 2.2 kunnen aantonen. Ontheffingen kunnen worden verleend op basis van vrijstelling (art. 65), op basis van aanwijzing (art. 67) of op basis van rechtstreekse ontheffing (art. 68) (v.d. Borg e.a., 2010; Ministerie van Economische Zaken, z.j.; Oord e.a., 1, 2009).

In Nederland bestaat een landelijke en provinciale vrijstellingslijst. Op de provinciale vrijstellingslijst ten aanzien van zomerganzen staan: Brandgans, Grauwe gans en Kolgans. Provincies kunnen voor deze ganzensoorten kiezen of zij een ontheffing willen verstrekken

om schade te beperken (hier valt ook populatiebeperking onder)(Gedeputeerde Staten, z.j.).

Op de landelijke vrijstellingslijst ten aanzien van zomerganzen staat de Canadese gans. Dit betekent dat het toegestaan is om Canadese ganzen opzettelijk te verontrusten, hun verblijfplaatsen te vernielen, hun eieren te behandelen of om ze te vangen en te doden. Bij dreigende schade mag de jager op verzoek van de grondgebruiker deze soort ook met het geweer bestrijden, mits het perceel voldoet aan de afmetingen van een jachtveld (v.d. Borg e.a., 2010; Gedeputeerde Staten, z.j.; Oord, 2009).

4.1.2 Wetgeving per ganzensoort

De Grauwe gans is volgens de wet een beschermde inheemse vogelsoort. Deze soort moet in stand gehouden worden. De Grauwe gans is de enige ganzensoort die wel van oorsprong in Nederland broedt (Dierenbescherming, 2012; Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

De Canadese gans is ook een beschermde inheemse vogelsoort. Toch staat de Canadese gans wel op de landelijke vrijstellingslijst, omdat deze soort in zijn oorspronkelijke leefgebied niet in zijn voortbestaan wordt bedreigd en van oorsprong niet in Nederland broedt (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

De Soepgans is een onbeschermde soort die onder de verwilderde dieren valt. Soepganzen vallen wel onder de FF-wet maar zijn niet beschermd en zijn dus nog minder beschermd dan de Canadese gans. Onder dezelfde regeling als de Soepganzen vallen ook alle nakomelingen van kruisingen tussen verschillende soorten ganzen. Het is verplicht om alleen toegestane middelen op de juiste manier te gebruiken om ganzen te doden, vangen en te verontrusten. Daarnaast is het in alle gevallen verboden om dieren zinloos te doden en te mishandelen (Dierenbescherming, 2012; Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

De Nijlgans en Indische gans zijn exoten. Voor exoten wordt een 0-stand nagestreefd. Het is volgens de wet niet toegestaan om exoten met het geweer te bestrijden. Effectieve bestrijding van exoten is slechts mogelijk na aanwijzing van personen en middelen door de provincie volgens artikel 67 van de FF-wet. Exoten zijn niet geheel onbeschermd, want er geldt op grond van de FF-wet voor iedereen een plicht om zorg in acht te nemen voor alle in het wild levende diersoorten (v.d. Borg e.a., 2010; Oord, 2009).

Kolganzen zijn alleen in de wintermaanden een inheemse soort. Er dient op basis van de Europese regelgeving een gunstige staat van instandhouding te worden gewaarborgd in de wintermaanden. In de zomermaanden wordt voor de Kolgans een 0-stand nagestreefd (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

De Brandgans broedt van oorsprong niet in Nederland. Toch komen er tegenwoordig kolonies Brandganzen van andere landen naar Nederland om te broeden. Brandganzen die in Nederland komen om te broeden, kunnen om deze reden als inheems worden gezien. Er zijn twee mogelijkheden waarbij de Brandganspopulatie als inheems wordt gerekend:

- Alle vestigingen op de Waddeneilanden en langs de Nederlandse kust
- Vestigingen in het reguliere overwinteringsgebied van de Brandgans in Friesland

(Ministerie van toenmalig LNV, 2009)

4.1.3 Beleid

Elke provincie heeft een beleidsnota opgesteld die over de invulling van de FF-wet gaat. Deze beleidsnota wordt opgesteld door de Gedeputeerde Staten (GS), waarna Provinciale Staten (PS) goedkeuring geeft (Gedeputeerde Staten, z.j.; Gedeputeerde Staten Drenthe, 2002).

Een provincie geeft in de beleidsnota aan welke soorten van de provinciale vrijstellingslijst in de provincie opzettelijke verontrust, dan wel gedood mag worden, of beiden. Het kan namelijk voorkomen dat de ene provincie wel schade of overlast ondervindt door een bepaalde ganzensoort en de andere provincie niet (Gedeputeerde Staten, z.j.).

Daarnaast hebben sommige provincies een specifiek ganzenbeleid opgesteld (zie bijlage I).

4.1.4 Ganzen-7

De G7 bestaat uit De12Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit, de LTO, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland. Dit samenwerkingsverband tussen G7 en provincies (IPO) is tot stand gekomen om een gezamenlijke aanpak van het ganzenvraagstuk te realiseren. Uit dit samenwerkingsverband is een akkoord gekomen (het ganzenakkoord). Het uitgangspunt hiervan was om winterganzen met rust te laten en alleen in de zomer intensief afschot, vangst en vergassing in te zetten zodat binnen 5 jaar het aantal ganzen gereduceerd wordt en de schadeomvang terug zou zijn gebracht naar het niveau van 2005. Dit ganzenakkoord zou 1 januari 2014 ingaan, maar op 2 december 2013 is er onenigheid ontstaan over de winterrust van ganzen en is het ganzenakkoord van tafel. Hiermee vervallen de financiële afspraken (zoals de subsidieregeling voor rustgebieden en de overgangsregeling) en mogen ganzen, als de provincie daar voor kiest, het gehele jaar geschoten worden (onder de geldende ontheffing/vrijstelling voorwaarden). Ook is hiermee geen landelijk aanspreekpunt meer en mogen provincies zelf beslissen wat ze gaan doen ten aanzien van zomerganzen. Daardoor kunnen er grote verschillen in beleid ontstaan wat nadelig kan zijn voor zomerganzen, omdat zij in elke provincie een andere status kunnen krijgen (Anonymus, 2012; www.ipo.nl, 2013).

4.1.5 Uitvoering

Elke provincie heeft een eigen faunabeheerplan (FBP). Een FBP wordt opgesteld door de faunabeheereenheid (FBE) in de provincie. Deze FBE wordt samengesteld door GS en bestaan voornamelijk uit terreinbeherende organisaties, landbouworganisaties en jachtverenigingen. In het FBP is opgenomen voor welke beschermde diersoorten de FBE schadebestrijding noodzakelijk vindt en de manier waarop de FBE het beheer wilt uitvoeren. Op basis van deze faunabeheerplannen vraagt de FBE ontheffingen en aanwijzingen aan bij provincie, om het beheer te mogen uitvoeren. Hebben zij deze toegewezen gekregen, dan schrijven zij de ontheffingen door aan de verantwoordelijke uitvoerders. Dit zijn bijvoorbeeld jagers, vaak georganiseerd in wildbeheereenheden (WBE's). Een WBE is een lokaal samenwerkingsverband van jagers en jachtopzichters met een werkgebied van meer dan 5.000 ha. Elke vijf jaar wordt er een nieuw FBP opgesteld die goedgekeurd dient te worden door GS (Gedeputeerde Staten, z.j.; Gedeputeerde Staten Drenthe, 2002; www.gelderland.nl, z.j.).

4.1.6 Het Faunafonds

De schade die wordt aangericht aan gewassen door zomerganzen wordt vergoed door het Faunafonds. Het Faunafonds is een zelfstandig bestuursorgaan die tegemoetkomingen toekent voor aangerichte schade door beschermde diersoorten. Volgens de wet zijn de minister en de provincies verantwoordelijk voor het financiële deel van het Faunafonds. Het Faunafonds werd altijd landelijk geregeld, maar vanaf 2 januari gaat het Faunafonds samen met provinciale uitvoeringsorganisaties verder onder een nieuwe naam: BIJ12. Hierdoor wordt het een provinciale taak in plaats van een landelijke taak zoals voorheen. Als een grondgebruiker in aanmerking wil komen voor een tegemoetkoming, moeten er in veel gevallen (preventieve) maatregelen worden getroffen om de schade te voorkomen en/of beperken. Zo moet er op kwetsbare gewassen gebruik gemaakt worden van één akoestisch verjaagmiddel en één visueel verjaagmiddel. Onder kwetsbare gewassen vallen alle teelten, met uitzondering van weide-, hooi- of graszaadpercelen waarvan het grasgewas minimaal zes maanden oud is en granen in de periode waarin het gewas afrijpt (www.faunafonds.nl, 2013).

Het Verzoekschrift Tegemoetkoming Faunaschade moet binnen 7 werkdagen na het constateren van schade van enige omvang zijn ingediend. Het Faunafonds stuurt dan een taxateur die de schade gaat taxeren. Hierbij wordt genoteerd welke middelen de grondeigenaar gebruikt heeft, zodat het Faunafonds een afweging kan maken van het bedrag dat uitgekeerd moet worden. Het eigen risico voor de grondeigenaar is gezet op 5% van de geleden schade met een minimum van €250 per bedrijf per jaar. Dit betekent dat eerst een eigen risico van €250 berekend wordt over het totale aantal aanvragen van de grondeigenaar, tot een bedrag van € 5.000 is getaxeerd. Boven dit bedrag zal 5% van het getaxeerde als eigen risico berekend worden. Om de administratieve lasten te beperken worden tegemoetkomingen die lager zijn dan €50 niet uitgekeerd. Door deze regeling wordt er in veel gevallen geen melding gemaakt door grondeigenaren, omdat zij niet boven de €300 (€250 eigen risico + €50) komen en dus ook geen recht hebben op een tegemoetkoming. Bij schade door exoten, Soepganzen en Canadese ganzen wordt er geen tegemoetkoming in de schade verstrekt. Deze schade wordt dus ook niet gemeld bij het Faunafonds. Vandaar dat de werkelijke schade een stuk hoger kan liggen dan de vastgestelde schade in heel Nederland. Naast het uitkeren van schade test het Faunafonds, op basis van ervaringen in het buitenland en via eigen onderzoek, nieuwe preventieve maatregelen voor de Nederlandse situatie (Ministerie van toenmalig LNV, 2009; Oord, 2009).

4.2 Beleid van provincies

Hieronder wordt per provincie weergegeven wat hun beleid ten aanzien van zomerganzen is. De opbouw per provincie is als volgt: 1) inzet preventief beleid, 2) mogelijkheden tot verontrusting of doden per periode (zomer/winter) per soort, 3) wie volgens provincie verantwoordelijk is voor (preventief) beleid en uitvoering, en 4) welk schadeniveau als eigen risico beschouwd wordt. In bijlage 1 is een totaal overzicht te vinden van het beleid van alle provincies en de bijbehorende alternatieven.

Drenthe

De provincie Drenthe wil actief invulling geven aan schadepreventie op een diervriendelijke manier. Door middel van beperkte financiële bijdrage in projecten wil de provincie dit verwezenlijken. Er is volgens GS ondersteuning nodig bij het ontwikkelen van preventieve methoden om schade te voorkomen. Voor het voorkomen van schade door een

vergelijkbare vogelsoort: de knobbelzwaan, heeft de provincie in samenwerking met de WBE's, KNJV en LTO een diervriendelijkere methode onderzocht. Door vaste jagers aan te wijzen, meer verjagingacties te laten plaatsvinden en nestbehandeling toe te passen zijn er minder knobbelzwanen geschoten en is de schade niet toegenomen. Verder is er in Drenthe onderzoek gedaan naar preventieve methoden om schade door roeken te voorkomen. Er is echter geen onderzoek geweest naar preventieve methoden om schade door (zomer)ganzen te voorkomen. Voor het verkrijgen van een ontheffing tot doden van Grauwe gans, Kolgans, Brandgans en Canadese gans is de voorwaarde dat er minimaal twee preventieve maatregelen genomen zijn. Deze verantwoordelijkheid ligt bij de grondgebruiker (Gedeputeerde Staten Drenthe, 2002).

De Kolgans, Brandgans en Grauwe gans staan op de provinciale vrijstellingslijst van Drenthe en mogen opzettelijk verontrust worden. Het is niet toegestaan om overwinterende Kolganzen en Grauwe ganzen in de periode van 1 oktober tot 1 april opzettelijk te verontrusten binnen de begrensde foerageergebieden. In de winter mogen deze ganzensoorten niet gedood worden, maar door middel van een ontheffing in de zomer wel. De onderbouwing van de aanvraag voor een ontheffing voor doding zal in het geval van landbouwschade in de meeste gevallen op basis van een FBP moeten worden aangeleverd. Zowel een grondgebruiker als de FBE kan een aanvraag indienen voor een ontheffing. Er zal regelmatig een overleg plaatsvinden met de FBE over de uitvoering en handhaving van de ontheffingsverlening (Gedeputeerde Staten Drenthe, 2002; www.provincie.drenthe.nl, 2005).

In Drenthe leven enkele kleine populaties Canadese ganzen. Doordat Canadese ganzen zo gering voorkomen wordt er in gebieden waar jaarlijks belangrijke schade veroorzaakt is een ontheffing verleent voor het beperken van de populatie door het rapen of schudden van eieren. In de winterperiode mogen Canadese ganzen niet gedood worden, maar door middel van een ontheffing in de zomerperiode wel. Alleen de FBE heeft de bevoegdheid om op basis van een FBP een aanvraag in te dienen voor een ontheffing om Canadese ganzen te doden. Voor Nijlganzen en Soepganzen zal een 0-stand nagestreefd worden (Gedeputeerde Staten Drenthe, 2002).

Drenthe is van mening dat het ontwikkelen van een gezamenlijk ganzenbeleid (provincies en Rijk) noodzakelijk is. Samen met agrariërs, jagers, dierenbeschermingsorganisaties/dierwelzijnsorganisaties zal een overleg komen over de specifieke wensen met betrekking tot voorlichting. GS heeft als richtlijn dat schade geringer dan €100 per ha. tot het normale bedrijfsrisico hoort. Bij kapitaalintensieve gewassen (vollegrondsgroenteteelt of bolgewassen) zal het begrip belangrijke schade een hogere invulling krijgen (Gedeputeerde Staten Drenthe, 2002).

Tabel 4: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Drenthe (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar*) 68 - doden (zomer)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar*) 68 - doden (zomer)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - doden (zomer)

Canadese gans	-	68 - rapen eieren + verontrusten (gehele jaar) 68 - doden (zomer)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

* = Het is niet toegestaan om overwinterende Kolganzen en Grauwe ganzen in de periode van 1 oktober tot 1 april opzettelijk te verontrusten binnen de begrensde foerageergebieden

Flevoland

Flevoland stimuleert geen alternatieve methoden en heeft ook geen onderzoeken gedaan naar enige alternatieven voor bepaalde diersoorten zoals andere provincies wel hebben gedaan. GS is echter wel van mening dat schade door fauna aan gewassen zoveel mogelijk moet worden voorkomen door het treffen van preventieve maatregelen. Er wordt voor de preventieve maatregelen verwezen naar het handboek Faunaschade van het Faunafonds. De grondgebruiker moet ten minste twee van deze preventieve maatregelen treffen (naast persoonlijk verjagen). Er is voor (zomer)ganzen geen aparte beleidsnota/beheerplan opgesteld (Gedeputeerde Staten Flevoland, 2006).

In Flevoland staan de Grauwe gans, Kolgans en Brandgans op de provinciale vrijstellingslijst. Hierdoor kunnen deze ganzensoorten opzettelijk worden verontrust op basis van de provinciale verordening vrijstelling grondgebruiker. De Oostvaardersplassen en Lepelaarsplassen zijn belangrijke broedplekken voor ganzen en zijn beschermde natuurgebieden waar de vrijstellingen en ontheffingen niet gelden. In Flevoland veroorzaken Grauwe ganzen toenemende schade aan zowel flora en fauna als in de landbouw. GS vindt het wenselijk om de populatie op basis van een ontheffing te beperken door middel van eierbehandeling en afschot (Gedeputeerde Staten Flevoland, 2006).

Canadese ganzen in Flevoland hebben niet voor veel schade gezorgd en het is ook niet te verwachten dat deze soort op korte termijn belangrijke schade zal aanrichten in Flevoland. GS zal deze soort niet aanwijzen voor populatiebeperking. In geval van dreigende schade aan landbouwgewassen door de Canadese gans zal schadebestrijding plaatsvinden volgens de landelijke vrijstelling. Nijlganzen en Soepganzen mogen door grondgebruikers gedood worden. Bij het moeten ingrijpen in populaties van deze ganzensoorten kan GS personen aanwijzen die toegang hebben tot terreinen waarbij geen toestemming nodig is van grondeigenaren. Deze aanwijzing wordt alleen gegeven als de bestrijding van groot openbaar belang is (Gedeputeerde Staten Flevoland, 2006).

De verantwoordelijkheid voor het nemen van preventieve maatregelen om schade aan landbouw te voorkomen ligt in eerste plaats bij de grondgebruiker. Belangrijke schade aan gewassen is, in het oog van GS, bij minimaal €250 per geval. Indien er geen vrijstelling verleend is voor niet ernstig bedreigde ganzensoorten die wel belangrijke schade kunnen aanrichten, zal GS een afweging maken om ontheffing te verlenen van het verbod om dieren opzettelijk te verontrusten (Gedeputeerde Staten Flevoland, 2006).

Tabel 5: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Flevoland (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar*) 68 - afschot (gehele jaar*)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar*)

		68 - afschot (gehele jaar*)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar*) 68 - afschot (gehele jaar*)
Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, verontrusten en vangen	65 (gehele jaar)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

* = Ontheffing en vrijstelling geldt niet in beschermde natuurgebieden zoals de Oostvaardersplassen en Lepelaarsplassen en foerageergebieden (overwinterende ganzen)

Friesland

De alternatieven die genoemd worden om schade te beperken zijn: aanbod voedsel en broedmogelijkheden, beperking van het aantallen en budgetten voor beheer- en schadevergoeding. Het beperken van voedselaanbod en broedmogelijkheden is een structurele oplossing, maar is niet reëel en onvoldoende effectief bevonden door de provincie. Het beperken van het aantallen is arbeidsintensief en is niet altijd mogelijk door wetgeving, maar deze methode is nodig om schade en overlast te voorkomen. Sturen via budgetten is het meest direct en heeft effect, dit wordt dan ook aangeraden door GS. Het Rijk decentraliseert de budgetten voor beheer- en schadevergoeding naar de provincies. De vaste bijdragen voor beheer komen niet altijd terecht op de plekken waar schade wordt veroorzaakt. Hierdoor is het beter om het beschikbare budget te besteden op de plekken waar ook onevenredige schade optreedt of om schade alleen volledig te vergoeden in situaties waarin ganzen volledig beschermd worden. Het verminderen van schadevergoeding als er meerdere alternatieven kunnen worden toegepast is ook een optie om het budget beter te besteden. Friesland heeft een ganzennotitie uitgebracht. Dit is een beleidsnota waarin maatregelen staan om de populatie grauwe ganzen op een verantwoorde manier te beheersen. Daarnaast heeft de provincie een maatwerkplan laten opstellen door de werkgroep zomerganzen. In dit plan staan maatregelen om de populatie Grauwe ganzen te beperken en de schade aan landbouw en natuur terug te brengen op het niveau van 2006. In 2007 tot 2009 liep er een pilot in De Deelen waarbij een broedpopulatie Grauwe ganzen werd uitgerasterd om zo de populatie te beperken en landbouwschade te verminderen (Gedeputeerde Staten Friesland, 2010; Gedeputeerde Staten Friesland, 2013).

De meest getroffen maatregelen in Friesland om de populatie te reduceren en om schade te verminderen zijn het prikken van eieren, afschot en inrichten van terreinen op verschillende manieren. GS verwacht dat als er gestopt wordt met deze beheersmaatregelen de populatie zomerganzen toeneemt. Voor het verkrijgen van een ontheffing zijn twee preventieve maatregelen vereist. (Gedeputeerde Staten Friesland, 2013; Voslamber, 2010).

Het aantal zomerganzen in Friesland is een stuk minder dan de winterganzen. Het gaat in Friesland vooral om de Grauwe gans, Brandgans en Canadese gans die schade in de zomer veroorzaken. Het aantal geschoten zomerganzen en behandelde nesten is toegenomen en het aantal zomerganzen en schade is afgenomen. Het lijkt er dus op dat het aantal standganzen in Friesland aan het stabiliseren is (Gedeputeerde Staten Friesland, 2010; Gedeputeerde Staten Friesland, 2013).

Friesland heeft de Grauwe gans, Kolgans en Brandgans op de provinciale vrijstellingslijst gezet waardoor ze opzettelijk verontrust mogen worden. In het beginsel wordt er geen ontheffing voor doden van de Brandgans verleend. Voor schadebestrijding van de Canadese

gans is geen aanvullende ontheffing nodig. Om Soepganzen en Nijlganzen te bestrijden kan GS personen aanwijzen. De ganzen met kleurafwijkingen die met hun wilde soortgenoten optrekken beschouwt GS niet als gedomesticeerd maar als beschermde inheemse diersoort. Deze mogen dus niet zomaar bestreden worden (Gedeputeerde Staten Friesland, 2010; Gedeputeerde Staten Friesland, 2013).

Het is de verantwoordelijkheid van de grondbeheerder om preventieve middelen in te zetten. GS zal de provinciale Verordening schadebestrijding dieren en/of ontheffingen aanpassen zodat het bejagen van broedparen vanaf 2014 mogelijk wordt. GS wil een uitbreiding van locaties waar ganzen bestreden kunnen worden. Om deze maatregel te stimuleren zal GS aandacht vragen bij FBE voor een aanpak buiten de terreinen van terreinbeherende organisaties. Grondgebruikers en jagers spelen een belangrijke rol om dit te realiseren. Voor het vangen en doden van ruiende ganzen zal GS financieel bijdragen aan de uitvoeringskosten en de ontheffingen aanpassen zodra dit wettelijk mogelijk is. Een laatste maatregelen waar GS zich voor gaat inzetten is het stimuleren en behoud van predatoren. Het uitvoeren van het Maatwerk is de verantwoordelijkheid van de FBE. Belangrijke schade aan gewassen is, in het oog van GS, bij minimaal €100 per geval (Gedeputeerde Staten Friesland, 2010; Gedeputeerde Staten Friesland, 2013).

Tabel 6: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Friesland (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 67 + 68 - doden/afschot (1 april - 1 oktober) 68 - eierbehandeling (1 februari - 1 juni)
Kolganzen	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 april - 1 oktober) 68 - eierbehandeling (1 februari - 1 juni)
Brandganzen	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 juni - 1 oktober) 68 - eierbehandeling (1 februari - 1 juni)
Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, verontrusten en vangen	65 (gehele jaar)
Exoten*	-	67 - doden (gehele jaar)

* = De ganzen met kleurafwijkingen die met hun wilde soortgenoten optrekken worden als beschermde inheemse diersoort gerekend en mogen niet zomaar bestreden worden

Gelderland

In de algemene beleidsnota wordt voor elke diersoort aangegeven welke preventieve middelen er gebruikt kunnen worden om schade te voorkomen. Daarnaast wordt er verwezen naar het handboek Faunaschade van het Faunafonds. De FBE's worden door het college betrokken bij het ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal en mogelijk onderzoek naar alternatieve bestrijdingsmiddelen (Gedeputeerde Staten Gelderland, 2002).

Gelderland noemt in de beleidsnota de vogelverschrikker, knalmiddelen of het plaatsen van lappen, zakken, vlaggen of schriklinten als preventieve middelen om schade door ganzen te

voorkomen. Hierbij wordt ook verwezen naar het handboek Faunaschade van het Faunafonds. Naast de beleidsnota over de FF-wet heeft Gelderland een (deel)rapportage over overzomerende ganzen in Gelderland uitgebracht. In deze (deel)rapportage staan de volgende genomen akoestische preventieve maatregelen: vogelafweerpistool, geweer, geluidsinstallatie, ganzenpistool, knalapparaat, auto, gaskanon, brommer, vuurwerk, landbouwvoertuigen, schriklinten, quad en menselijke aanwezigheid met of zonder hond. De genomen visuele preventieve maatregelen zijn: linten, vlaggen (aan stokken), zakken, vogelverschrikkers, poppen, draaiende bol, stokken met linten, flitsmolens, discobal, camouflagenetten, (gespannen) draden en menselijke aanwezigheid met en zonder hond. Daarnaast is per WBE in Gelderland genoteerd welke van deze maatregelen genomen zijn. Het is niet noodzakelijk om preventieve maatregelen te nemen als er standregulatie of nestbehandeling wordt toegepast (Faunabeheereenheid Gelderland, 2012).

GS heeft de Grauwe gans, Kolgans en Brandgans op de provinciale vrijstellingslijst gezet zodat in geval van schade deze ganzensoorten opzettelijk verontrust mogen worden. Afschot van vogels met niet vlieg vlugge jongen is niet toegestaan. De provincie heeft een aantal grote natuurontwikkelingsgebieden waar de Grauwe gans voorkomt. GS zal niet snel ontheffingen verlenen in deze gebieden. De meeste schade in de provincie wordt veroorzaakt door Grauwe ganzen en Kolgans. Hierbij is geen onderscheid gemaakt tussen winter en zomer. In de randvoorwaarden worden voor standregulatie de maatregelen afschot, afschot koppelvormers, nestbehandeling, vangen en doden genoemd. Voor schadebestrijding zijn mogelijke maatregelen verschrik- en afweermiddelen of verjaging met ondersteunend afschot. Als inrichtingsmaatregelen wordt het verruigen en plaatsen van rasters genoemd (Gedeputeerde Staten Gelderland, 2002; Gedeputeerde Staten Gelderland, 2013).

Schade door de Brandgans wordt incidenteel gemeld. Er wordt verwacht dat in de toekomst aantallen en schade door Brandgans toe zal nemen. Voor Brandgans geldt:

- Vrijstelling voor opzettelijk verstoren: schadegevoelige percelen in de gehele provincie.
- Eieren rapen/schudden: de agrarische gedeelten van het Rivierengebied
- Afschot in de zomerperiode: op schadegevoelige percelen in het Rivierengebied (Gedeputeerde Staten Gelderland, 2002).

Het aantal Canadese ganzen zal naar verwachting ook toenemen in de provincie. De verwachting is dat er naast vraatschade aan grasland ook vraatschade aan zomer- en wintergraan en verslemping van de bodem zal komen. Voor Canadese gans geldt:

- Verstoren: schadegevoelige percelen in de gehele provincie.
- Afschot: schadegevoelige percelen in het Rivierengebied en de Gelderse Vallei.
- Eieren rapen/schudden: de agrarische gedeelten van het Rivierengebied en de Gelderse Vallei.

Bij toenemende aantallen Grauwe ganzen stijgt het schadebedrag ook. Er wordt verwacht dat de populatie toe gaat nemen. Voor de Grauwe gans geldt:

- Vrijstelling voor opzettelijk verstoren: schadegevoelige percelen in de gehele provincie.
- Eieren rapen/schudden: de agrarische gedeelten van het Rivierengebied.

- Afschot in de zomerperiode: op schadegevoelige percelen in het Rivierengebied. (Gedeputeerde Staten Gelderland, 2002).

De Kolgans is een zeldzame broeder in het Rivierengebied. Het aantal broedende Kolganzen neemt langzaam toe. Schade door overzomerende Kolganzen is zeer laag in vergelijking met schade in de winter en treedt nog maar sinds enkele jaren op. Voor de Kolgans geldt:

- Vrijstelling voor opzettelijk verstoren: schadegevoelige percelen in de gehele provincie.
- Eieren rapen/schudden: de agrarische gedeelten van het Rivierengebied.
- Afschot in de zomerperiode: op schadegevoelige percelen in het Rivierengebied.

Bij afschot van Grauwe ganzen, Brandganzen, Kolganzen en Canadese ganzen in de zomer wordt er een maximaal aantal per verjagingsactie vastgesteld. Bij het rapen van eieren van deze ganzensoorten moet er één ei in het nest achterblijven (Gedeputeerde Staten Gelderland, 2002).

GS wijst personen (jachthouders) aan om Nijlganzen en Soepganzen met het geweer te bestrijden. Hierbij is toestemming van de grondeigenaar noodzakelijk. Voorwaarde bij afschot is dat dit niet plaatsvindt in de buurt van beschermde watervogels. Grondeigenaren zijn zelf verantwoordelijk voor het nemen van preventieve maatregelen, het treffen van toegestane maatregelen ter beperking van schade en het sluiten en naleven van een ganzengedoofovereenkomst. Verwacht wordt dat er begin 2014 het concept voor een ganzenbeheerplan ter goedkeuring aan de GS zal worden voorgelegd. Gedeputeerde Staten achten €115 per ha schadeperceel een redelijk eigen risico voor de ondernemer en zullen daarom dit bedrag als criterium voor belangrijke schade hanteren (Gedeputeerde Staten Gelderland, 2002; Gedeputeerde Staten Gelderland, 2013).

Tabel 7: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Gelderland (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 april - 1 september) 68 - nestbehandeling (1 maart - 31 mei)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 april - 1 september) 68 - nestbehandeling (1 maart - 31 mei)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 april - 1 september) 68 - nestbehandeling (1 maart - 31 mei)
Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, verontrusten en vangen	65 - afschot (1 april - 1 september) - nestbehandeling (1 maart - 31 mei)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

Groningen

In de beleidsnota FF-wet van Groningen wordt niet veel aandacht besteedt aan alternatieven. Echter, ontheffingen/machtigingen mogen alleen worden verstrekt indien er preventieve maatregelen genomen zijn om schade te voorkomen. Groningen heeft een quick scan gemaakt om gansvriendelijke maatregelen te onderzoeken om schade door overzomerende Grauwe ganzen te voorkomen. Er is bij Tetjehoorn bij het Schildmeer een pilot geweest naar het inzaaien van klaver. De diervriendelijke maatregelen die genoemd worden zijn het beperken van vliegvlugge jongen en ruiers, beperken van ganzen van elders, gecoördineerde verjaging en het inzetten van zomeropvanggebieden. Groningen heeft een plan van aanpak gemaakt met daarin alternatieve methoden om zomerschade door ganzen te voorkomen in de provincie. Hierin worden alternatieven besproken zoals stoppen met bejagen van de vos, rasters aanleggen, verruigen, gecoördineerde verjaging, opvanggebieden die niet toegankelijk zijn voor kuikens, oogstresten laten liggen zodat graslanden bespaard worden, bewegend afweerdraad, klaver, agrilaser en eieren prikken (Manen, 2013; Manen e.a., 2013).

De zomerganzenpopulatie in Groningen bestaat voornamelijk uit Grauwe ganzen, Canadese ganzen en Nijlganzen. Brandganzen en Kolganzen komen in zeer kleine en geringe aantallen voor. In Groningen is het aantal Grauwe ganzen gegroeid, maar het aantal schademeldingen en aanvragen om machtiging bleven beperkt tot een aantal terreinen nabij waterrijke gebieden (Gedeputeerde Staten Groningen, 2009).

Groningen heeft op de provinciale vrijstellingslijst Grauwe ganzen, Kolganzen en Brandganzen staan voor vrijstelling van het verbod tot het opzettelijk verontrusten bij belangrijke schade. Bij verjagingsacties met geweer is een maximaal aantal ganzen dat geschoten mag worden per actie of per dag verbonden om niet meer dieren te doden dan noodzakelijk is, zodat de soort wel in standgehouden blijft. GS voert voor de Canadese gans geen aanvullend beleid aangezien deze soort al op de landelijke vrijstellingslijst staat. Voor de schadeveroorzakende Nijlganzen en Soepganzen zal GS personen aanwijzen om deze soorten te bestrijden (Gedeputeerde Staten Groningen, 2009).

Populatiebeheer door terreinen anders in te richten wordt door GS nog niet overwogen. GS is van mening dat eieren schudden van Grauwe ganzen door middel van aanwijzingen voldoende is om schade door de relatief kleine populaties te beperken. Bij een aanwijzing om de populatie te reduceren kan GS bepalen dat er geen toestemming nodig is van de grondeigenaar om het terrein te betreden. Populatiereductie door middel van aanwijzing geldt alleen voor Grauwe gans, Canadese gans en Nijlgans. GS hanteert de drempel van €250 per geval als het om belangrijke schade gaat. (Gedeputeerde Staten Groningen, 2009).

Tabel 8: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Groningen (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 67 - afschot, nestbehandeling (NB) 68 - doden (NB)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - doden (NB)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - doden (NB)

Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, verontrusten en vangen	65 (NB)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

NB = Niet bekend

Limburg

GS is van mening dat verjagen voor het doden van dieren komt. Er moeten dan ook twee preventieve maatregelen genomen worden om schade te voorkomen voordat er op andere maatregelen kan worden overgestapt. In de beleidsnota FF-wet wordt geen aandacht besteed aan alternatieven of aan ganzensoorten. Hiervoor heeft Limburg een Werkgroep ganzenbeheer opgesteld die samen een beheerplan voor overzomerende Grauwe ganzen hebben uitgebracht. In dit beheerplan wordt het combineren van kogelschot met af en toe een vuurpijl uit een Ansia-pistool als effectief ervaren. Limburg is de enige provincie met een opvangbeleid voor zomerganzen. Het beleid bestaat uit het verjagen met ondersteunend afschot buiten de opvanggebieden, zodat de ganzen naar de opvanggebieden gestuurd worden. Daarnaast wordt afschot toegepast om de populatie te reduceren naar de gewenste stand (zie uitvoering Limburg). Het is niet duidelijk of de zomerganzenopvang blijft voortbestaan. Hiervoor heeft een driejarige pilot (2007-2010) in het Maasplassengebied in Midden-Limburg gelopen, waarbij 100 ha (verdeelt over 5 plekken) opvanggebied is gerealiseerd. Limburg heeft populatieanalyse van de Grauwe gans en een inschatting van de effecten van beheersscenario's gemaakt. Hierin wordt vangen/afschot, het reduceren van het uitkomstsucces (rapen, prikken, schudden, eieren oliën), reduceren opgroeigebied (aanpassen beheer in opgroeigebieden, plaatsen afrastering) en reduceren broedlocaties (bereikbaar maken voor vossen, ongeschikt maken broedlocatie) genoemd (Gedeputeerde Staten Limburg, 2002; Geuns e.a., 2007; Voskamp, 2006).

GS heeft de Grauwe gans en Kolgans op de provinciale vrijstellingslijst staan. Deze soorten mogen opzettelijk verontrust worden. De Brandgans staat niet op deze lijst, omdat deze soort niet of slechts sporadisch voorkomt in de provincie Limburg. GS kan jachtaktehouders aanwijzen om Nijlganzen en Soepganzen met het geweer te bestrijden als de genoemde belangen in paragraaf 4.1 geschaad worden. Indien de grondeigenaar geen toestemming zou geven, kan GS beslissen om de actie alsnog uit te voeren. GS vindt een bedrag van €150 per ha een redelijk eigen risico (Gedeputeerde Staten Limburg, 2002; Provinciale Staten Limburg, 2007).

Tabel 9: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Limburg (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 67 - afschot, nestbehandeling (NB) 68 - doden (NB)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - doden (NB)
Brandgans	-	68 - doden (NB)
Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, verontrusten en vangen	65 (NB)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

NB = Niet bekend

Noord-Brabant

Noord-Brabant is van mening dat het opzettelijk verontrusten de voorkeur heeft boven doden. Onder preventieve middelen verstaat GS middelen die (moeten) worden ingezet om schades door diersoorten te voorkomen en/of te beperken. Hierbij moet worden gedacht aan zowel visuele als akoestische middelen, zoals vlaggen, linten, vogelverschrikkers en knalapparaten. Ook is afscherming (rasters of hekwerken) een preventief middel. In de beleidsnota FF-wet wordt weinig aandacht besteed aan preventieve middelen. Per diersoort is weergegeven wat de beleidsregels zijn, maar er wordt niet aangegeven welke alternatieven er beschikbaar zijn. Noord-Brabant heeft geen ontwikkelingen op het gebied van ganzen (v.d. Borg e.a., 2010).

Aan het verkrijgen van een ontheffing koppelt GS een voorschrift dat er effectieve preventieve middelen geplaatst moeten zijn. GS noemt hierbij minimaal twee van deze middelen, tenzij het Faunafonds in een specifiek geval iets anders noemt. In het voorschrift wordt minimaal één preventief zichtbaar middel genoemd dat op het perceel aanwezig moet zijn. Als blijkt dat het verjagen niet helpt om belangrijke schade (meer dan €250 schade per geval) te voorkomen kan er overgegaan worden op doden door middel van het verstrekken van een ontheffing (v.d. Borg e.a., 2010).

Op de provinciale vrijstellingslijst van Noord-Brabant staan de Grauwe gans, Kolgans en Brandgans. Deze ganzensoorten mogen opzettelijk verontrust worden. In de winter heeft de provincie een belangrijke verantwoordelijkheid om Kolganzen op te vangen. Dit gebeurt in de foerageergebieden. In de zomer is geen sprake van een duurzame Kolganzenpopulatie, dus mogen deze ganzen wel afgeschoten worden door middel van een ontheffing. In het belang van de vliegveiligheid verstrekt GS een ontheffing aan de FBE Noord-Brabant voor de Koninklijke Luchtmacht om dieren te verjagen en eventueel te doden. Voor de Nijlgans en Soepgans stelt de FBE een beheerplan op, zodat GS personen kunnen aanwijzen om beheer en schadebestrijding van deze ganzensoorten uit te kunnen voeren (v.d. Borg e.a., 2010).

Volgens GS zijn grondgebruikers zelf verantwoordelijk voor het plaatsen van preventieve middelen en is het Faunafonds verantwoordelijk voor onderzoek naar preventieve middelen. Dat is waarschijnlijk ook de reden dat Noord-Brabant geen pilots of andere onderzoeken naar alternatieven heeft (v.d. Borg e.a., 2010).

Tabel 10: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Noord-Brabant (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Genzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 68 (1 april - 30 september)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 68 (n.b.)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 68 (1 mei - 30 september)
Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, nestbehandeling, verontrusten en vangen	65 (gehele jaar)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

* = Ontheffing en vrijstelling geldt niet in foerageergebieden (overwinterende ganzen) 1 oktober t/m 1 april

Noord-Holland

GS ziet afschot pas als uiterste middel, vandaar dat zij grondgebruikers verplichten tot het inzetten van twee preventieve middelen (exclusief afschot) voordat de dieren afgeschoten mogen worden. In de beleidsnota FF-wet is een paragraaf opgenomen dat over het inzetten van preventieve middelen gaat. Hierin wordt kort de effectiviteit besproken van preventieve middelen die schade aan gewassen voorkomen. De volgende middelen/methodes worden weergegeven: inzetten van valkenier, afdekken met netten, visuele middelen (zoals vogelverschrikkers, linten), akoestische middelen (zoals knalapparaat, vogelafweerpistool) en andersoortige middelen of methoden (zoals zaaizaadbehandeling of het plaatsen van rasters). Ten aanzien van zomerganzen is ook een aparte paragraaf opgenomen in de beleidsnota FF-wet. GS is van mening dat een FBP niet voldoende is om de ganzenproblematiek te kunnen oplossen. Vandaar dat er voor zomerganzen in 2009 een eigen uitvoeringskader is opgesteld. Voor Schiphol is er ook een beheerplan opgesteld (Gedeputeerde Staten Noord-Holland, 2007; Lensink e.a., 2013).

Het afschieten van ruiende vogels vindt GS ongewenst. Indien ruiende vogels gedood moeten worden ter beperking van schade, zal dit door vangacties gedaan moeten worden. In het uitvoeringskader komen de volgende maatregelen voor: ongeschikt maken of afschermen van opgroeigebied, afschermen van broedgebieden, opvanggebieden, fluctueren van waterstand, stimuleren van predatie, werende en verjagende maatregelen, gewaskeuze, schadebestrijding op schadelocaties en populatiebeheer. Deze maatregelen worden omschreven en komen terug in paragraaf 4.5 en 4.6 van dit verslag (Gedeputeerde Staten Noord-Holland, 2009).

GS heeft de Grauwe gans, Brandgans en Kolgans op de provinciale vrijstellingslijst gezet, zodat zij opzettelijk verstoord kunnen worden in geval van landbouwschade. Populatiebeheer kan alleen plaatsvinden door middel van een ontheffing op basis van een FBP en indien het alleen gaat om schadebestrijding. Noord-Holland heeft de taak om de overzomerende Brandganzenpopulatie op Texel in stand te houden. De Kolganzenpopulatie in de zomer wordt naar een minimaal niveau gebracht, maar de populatie moet wel in stand gehouden worden. Ter voorkoming/bestrijding van schade heeft GS nestbehandeling van Grauwe ganzen, Brandganzen en Kolganzen opgenomen in de verordening vrijstellingen Flora- en faunawet Noord-Holland 2009. Nijlganzen en Soepganzen kunnen door middel van een aanwijzing gedood worden, voor gebruik van het geweer is echter wel een ontheffing nodig. GS vindt het wenselijk dat in een straal van 10 km rondom Schiphol slechts zeer kleine aantallen ganzen voorkomen. Hierbij worden natuurlijke grenzen aangehouden waarbinnen ganzen geweerd, verjaagd of gedood mogen worden zodat de vliegveiligheid niet in geding komt (Gedeputeerde Staten Noord-Holland, 2009).

De verantwoordelijkheid voor controle op de voorwaarde voor de inzet van preventieve middelen ligt bij GS, maar het de verantwoordelijkheid voor het inzetten van preventieve middelen ligt bij de grondgebruiker. Belangrijke schade is schade boven de €250 per geval (Gedeputeerde Staten Noord-Holland, 2009).

Tabel 11: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Noord-Holland (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar)

		67+68 - doden (gehele jaar)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 april - 30 september)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 67+68 - doden (gehele jaar)
Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, nestbehandeling, verontrusten en vangen	65 (gehele jaar)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

* = In de ganzenfoerageergebieden slechts van 1 april tot en met 30 september

Overijssel

De provincie Overijssel wil actief een bijdrage leveren om preventieve middelen te ontwikkelen en te stimuleren, zodat er minder ontheffingen in de toekomst kunnen worden verleend. Het doden van dieren is alleen toegestaan als er geen andere bevredigende oplossing voor handen is. Hierdoor worden ontheffingen alleen verleend indien er voldoende preventieve maatregelen genomen zijn. Eén van de beleidsregels voor het opstellen van het FBP is om per diersoort aan te geven welke middelen er gebruikt kunnen worden en wat hierbij de effectiviteit van het middel is. Eén van de vijf aandachtspunten voor het FBP die in de beleidsnota FF-wet wordt genoemd zijn preventieve maatregelen ter voorkoming van schade. In de beleidsnota FF-wet worden per diersoort de beleidsregels uitgelegd. Er wordt echter niet aangegeven welke alternatieven te gebruiken zijn om schade te voorkomen. Overijssel heeft geen pilots of andere onderzoeken naar alternatieven. Voor ganzen is geen apart document, maar komt er in het FBP een apart onderdeel over het beheer van zomerganzen. Dit wordt namelijk in de beleidsnota FF-wet geadviseerd. Het beleid voor zomerganzen is erop gericht om populaties beperkt te houden. Echter, de doelstellingen en maatregelen worden in het FBP uitgewerkt en komen niet aanbod in de beleidsnota FF-wet. De enige maatregel die genoemd wordt is beperking van de broedresultaten (Gedeputeerde Staten, 2008).

Het is door GS toegestaan om door of namens de grondgebruiker Grauwe ganzen, Kolganzen en Brandganzen opzettelijk te verontrusten om landbouwschade te voorkomen. Deze soorten staan op de provinciale vrijstellingslijst van Overijssel. De Grauwe gans is zich in Overijssel aan het ontwikkelen en neemt in aantallen toe. Het aantal broedparen Grauwe ganzen in Overijssel zijn fors toegenomen. Er wordt toenemende schade waargenomen door de Brandgans in Overijssel. De Brandgans komt echter niet veel voor in de zomerperiode. De Kolgans komt ook niet veel voor in de provincie en is voornamelijk een doortrekker en wintergast. De Canadese gans daaraan tegen is een algemeen voorkomende soort in Overijssel. Het aantal broedparen Canadese ganzen neemt toe, net zoals de Nijlganzen. De Soepgans wordt regelmatig gezien in de provincie. Voor de Nijlgans en Soepgans kan GS personen aanwijzen om in te grijpen in de populatie (Gedeputeerde Staten Overijssel, 2008).

GS hanteert het bedrag van €250 per geval als aanvaardbare schade. Hogere bedragen vallen onder de term belangrijke schade. Er is niet weergegeven wie de verantwoordelijke is voor het inzetten van preventieve middelen (Gedeputeerde Staten Overijssel, 2008).

Tabel 12: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Overijssel (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
-------------	--------------------	---------------------------

Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 67 - doden (1 april - 1 oktober) 68 - afschot (gehele jaar)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (1 oktober - 1 april) 68 - afschot (gehele jaar)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 68 - afschot (gehele jaar)
Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, nestbehandeling, verontrusten en vangen	65 (gehele jaar)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

* = Van 1 oktober tot 1 april is verontrusting en afschot niet toegestaan in foerageergebieden en binnen de voor ganzen aangewezen Vogelrichtlijngebieden (Weerribben-Wieden, Zwarte Water/Vecht en IJssel)

Utrecht

In Utrecht worden ontheffingen alleen verstrekt indien er twee preventieve maatregelen genomen zijn. In de beleidsnota FF-wet worden alle diersoorten besproken. Onder elke diersoort staat een kopje preventieve maatregelen. Bij bijna alle genoemde diersoorten wordt hier verwezen naar het handboek van het Faunafonds of wordt er niet van toepassing vermeld (Gedeputeerde Staten Utrecht, 2008).

In de beleidsnota FF-wet wordt gebiedsinrichting in relatie tot schadebeheer als maatregel genoemd om de populatieomvang van ganzen te verminderen. Hierbij wordt de vos en gewaskeuze vernoemt. De provincie wil namelijk de zomerpopulatie terugbrengen naar het niveau van 1998, zodat de schade een omvang krijgt van voor 1999. De maatregelen om dit te bereiken worden in het FBP besproken. In Utrecht wordt er een project voorbereid door de Agrarische Natuurvereniging De Leusderhorstee (i.s.m. andere partners) waarbij onderzocht wordt of het door het meezaaien van andere gewassen mogelijk is om de natuurwaarden van deze akkers in de winterperiode te vergroten. Daarnaast is in opdracht van de provincie een onderzoek uitgevoerd door Sovon naar het beheer van zomerganzen in Utrecht. Hiervan is een rapport uitgekomen met daarin onder andere het beheer tot nu toe en alternatieven voor de toekomst. Aan bod komen de volgende alternatieven (naast regulier beheer zoals afschot, nestbehandeling en vangen): reduceren broedhabitat, reduceren opgroeihabitat, versterken invloed natuurlijke predatoren, creëren opvanggebieden en zonerings, beperken van schade door beïnvloeden van het ruimtegebruik, beperken schade door aanpassing gewaskeuze en alternatieve methoden van verjaging (Gedeputeerde Staten Utrecht, 2008; Stahl e.a., 2013).

Zowel de Grauwe gans en Kolgans staan op de provinciale vrijstellingslijst zodat deze ganzensoorten opzettelijk verontrust mogen worden. De Brandgans en Canadese gans komen als broedvogel voor in het Vechtplassengebied, Eemland, langs de Nederrijn en Lek. De Kolgans is een zeldzame broedvogel in de provincie. De Grauwe gans komt als broedvogel voor in het plassengebied. De overzomerende Grauwe gans is in aantallen fors toegenomen, hiermee is ook de schade in het zomerhalfjaar opgelopen. Afschot van Kolgans is alleen mogelijk door middel van een ontheffing op basis van een beheerplan om schade te voorkomen op schadegevoelige percelen. Voor de Canadese gans, Grauwe gans, Nijlgans en Soepgans heeft GS alle jachtaktehouders aangewezen om de stand te beperken. Er is bij een aanwijzing toestemming nodig van de grondeigenaar. De Nijlgans en Soepgans kunnen door

middel van deze aanwijzing met het geweer bestreden worden als schade hiermee voorkomen/bestreden wordt (Gedeputeerde Staten Utrecht, 2008).

GS houdt voor belangrijke schade de richtlijnen aan die het Faunafonds hanteert. Het is de keus van de grondgebruiker welke preventieve middelen ingezet worden en dus ook de grondgebruiker zijn verantwoording (Gedeputeerde Staten Utrecht, 2008).

Tabel 13: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Utrecht (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 67+68 - afschot (1 april - 1 oktober) 68 - nestbehandeling (tijdens broedtijd)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 april - 1 oktober) 68 - nestbehandeling (tijdens broedtijd)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten*	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 april - 1 oktober)
Canadese gans	Landelijke vrijstelling voor doden, nestvernietiging, verontrusten en vangen	65 (gehele jaar)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

* = Verontrusting en ondersteunend afschot mag niet plaatsvinden binnen de foerageergebieden

Zeeland

GS is van mening dat met preventieve maatregelen niet altijd schade op afdoende wijze kan worden voorkomen. Aan de andere kant is het wel zo dat preventieve maatregelen bijdragen aan een beperking van de schade. In Zeeland zijn de meest gebruikte preventieve middelen afscherming, akoestische en visuele afschrikking. In de nota Faunabeleid wordt naast een tabel weergegeven met daarin per gewassoort aangegeven wat voor preventieve middelen ingezet moeten worden. Deze tabel is niet gespecificeerd op diersoort. Er wordt bij deze tabel verwezen naar de bijlage waar een uitgebreid overzicht te vinden is van deze preventieve middelen. Binnen de provincie Zeeland is meer behoefte aan meer algemeen onderzoek naar alternatieven voor schadebestrijding. Op gebied van onderzoek in de provincie worden specifieke wensen genoemd die betrekking hebben tot schade en schadepreventie van kraaiachtigen, voedselkeuze en terreingebruik van damherten, effecten van de opmars van de vos en gevolgen van stopzetting populatiebeheer bij reeën (Gedeputeerde Staten Zeeland, 2003).

Beleid van zomerganzen komt in de beleidsnota haast niet aan bod, behalve dat de Grauwe gans moet worden beperkt in kleine moerasgebieden door middel van populatiebeheer. In grote moerasgebieden (Ecologische Hoofd Structuur) speelt de Grauwe gans een belangrijke rol als grazer en moet daar zoveel mogelijk met rust gelaten worden. Naast afschot en nestbeheer worden er echter geen maatregelen genoemd om de populatie Grauwe ganzen te beperken. Zeeland heeft Sovon de opdracht gegeven om een inventarisatie te maken van het aantal zomerganzen in Zeeland. Hiervan is niet bekend of dit vaker gedaan wordt en of er meerdere rapporten zijn uitgekomen. Daarnaast heeft Zeeland opdracht gegeven aan

Sovon om rond de Axelse kreek een pilot te houden om het opgroeigebied uit te rasteren. Dit had een positief effect, want de kuikenoverleving was minder en er werden minder Grauwe ganzen waargenomen in het gebied (de Boer, 2010; Gedeputeerde Staten, 2003; Voslamber, 2009).

In de provincie Zeeland zijn Grauwe gans, Kolgans en Brandgans vrijgesteld van het verbod om ze opzettelijk te verontrusten doordat zij op de provinciale vrijstellingslijst zijn gezet. Zomerganzen komen in Zeeland voor in grote delen van Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Beveland, St. Philipsland en nabij het Dijkwater op Schouwen-Duiveland. Het doden van de Grauwe gans is noodzakelijk en wordt als een bevredigende oplossing gezien, maar voor de Brandgans en Kolgans geldt dit niet. Het weren en verstoren van Grauwe gans, Kolgans en Brandgans is niet afdoende om schade te voorkomen. Daarnaast is het uitkeren van schade door de Grauwe gans geen bevredigende oplossing, maar voor de Kolgans en Brandgans wel (Gedeputeerde Staten Zeeland, 2003).

GS wijst jachtaktehouders aan om Nijlganzen en Soepganzen met het geweer te bestrijden. De Canadese gans staat niet op de vrijstellingslijst, want deze nota is vastgesteld in 2003 en pas in 2004 kwam de Canadese gans op de landelijke vrijstellingslijst. Voor verstoren en afschot van de Canadese gans is een ontheffing nodig (Gedeputeerde Staten Zeeland, 2003).

De norm voor belangrijke schade is gezet op € 115 per ha per groeiseizoen. De grondgebruiker heeft de verantwoording om preventieve middelen in te zetten (Gedeputeerde Staten Zeeland, 2003).

Tabel 14: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Zeeland (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 67+68 - doden (gehele jaar)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (NB)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (NB)
Canadese gans	-	68 - afschot (zomer) 68 - verstoren (gehele jaar)
Exoten	-	67 - doden (gehele jaar)

NB = Niet bekend

Zuid-Holland

GS is van mening dat ter voorkoming van belangrijke schade er twee preventieve middelen genomen moeten zijn, voordat er een ontheffing kan worden verstrekt. In de nota FF-wet wordt geen aandacht besteed aan alternatieven of preventieve middelen. Het enige dat hierover weergegeven wordt is dat er 10% van de opbrengst van de gewassen besteedt moet worden aan het plaatsen van preventieve middelen (Gedeputeerde Staten Zuid-Holland, 2003).

Zuid-Holland heeft een pilot laten uitvoeren naar de inzet van arenden om schade door ganzen te bestrijden. Hieruit is gebleken dat de inzet van de arend (aanvullend op het gebruik van andere verjagingsmethoden) tot extra verjaging van ganzen leidt en daarmee tot

vermindering van schade aan landbouwgewassen. Daarnaast wordt er door het CLM een integrale telling gehouden en worden hierover aanbevelingen gedaan, zodat in de toekomst tellingen nog beter uitgevoerd kunnen worden (den Hollander e.a., 2011; Provincie Zuid-Holland, 2013).

Doordat ganzen de vliegveiligheid in gevaar kunnen brengen heeft GS ontheffing gegeven zodat de twee vliegvelden (Rotterdam Airport en Marinevliegkamp Valkenburg) de veiligheid kunnen waarborgen. Deze ontheffingen worden verstrekt indien er voldoende preventieve maatregelen genomen worden, de noodzaak voldoende is onderbouwd en de voorgestelde maatregelen voldoende effectief zijn (Gedeputeerde Staten Zuid-Holland, 2003).

In Zuid-Holland geldt de vrijstelling tot opzettelijk verontrusten voor Grauwe gans, Brandgans en Kolgans. Nijlganzen komen overal in de provincie voor. Het eerste broedgeval deed zich voor in Scheveningen en daarna nam de stand vooral rond Den Haag toe. De Soepgans komt met name in het riviereengebied, Hollandsch Diep en Haringvliet in grote aantallen voor. Vestiging of uitbreiding van deze ganzensoorten is niet wenselijk. Vandaar dat GS naar een zo klein mogelijke populatie streeft. Om deze ganzensoorten met het geweer te kunnen bestrijden moet de jachtaktehouder wel een reden hebben zoals op basis van een ontheffing. Als de jachtaktehouder geen reden heeft kunnen de Nijlgans en Soepgans op basis van een verleende aanwijzing met het geweer worden bestreden (Gedeputeerde Staten Zuid-Holland, 2003).

Doordat deze nota in 2003 tot stand is gekomen, is er nog geen rekening mee gehouden dat de Canadese gans in 2004 op de landelijke vrijstellingslijst komt te staan. Canadese ganzen mogen op basis van een aanwijzing het gehele jaar worden gedood en er mogen nesten vernield of beschadigd worden en de eieren van de Canadese gans mogen geraapt en geschud worden (Gedeputeerde Staten Zuid-Holland, 2003).

Als norm voor belangrijke schade hanteert GS minimaal €115 per hectare per groeiseizoen. De grondgebruiker is zelf verantwoordelijk voor het voldoende plaatsen van preventieve middelen (Gedeputeerde Staten Zuid-Holland, 2003).

Tabel 15: Overzicht ganzensoorten volgens nota provincie Zuid-Holland (Art. 65 = Vrijstelling, Art. 67 = Aanwijzing, Art. 68 = Ontheffing)

Ganzensoort	Soort vrijstelling	Art. 65/67/68 + (periode)
Grauwe gans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 mei - 1 september)
Kolgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 mei - 1 september)
Brandgans	Provinciale vrijstelling voor verontrusten	65 (gehele jaar) 68 - afschot (1 mei - 1 september)
Canadese gans	-	67 - doden, nesten vernielen/beschadigen, eieren te rapen (gehele jaar)
Exoten	-	67+68 - doden (gehele jaar)

4.3 Uitvoering van provincies

Hieronder wordt per provincie weergegeven wat de uitvoering van hun beleid is ten aanzien van zomerganzen. Aan een FBP zit een geldigheid verbonden (zie tabel 16). In tabel 17 wordt weergegeven wat de genomen preventieve middelen zijn en in tabel 18 wordt weergegeven wie er verantwoordelijk is voor het monitoren van bepaalde gegevens. Voor de cijfers van afschot en aantallen wordt verwezen naar bijlage II.

Tabel 16: Overzicht per provincie van de geldigheid van het FBP

Provincie	Geldigheid FBP
Drenthe	2009-2014
Flevoland	2009-2013
Friesland	2009-2014
Gelderland	2009-2014
Groningen	2009-2014
Limburg	2010-2015
Noord-Brabant	2011-2016
Noord-Holland	2009-2013
Overijssel	2009-2014
Utrecht	2009-2014
Zeeland	2010-2014
Zuid-Holland	2010-2014

Drenthe

Voor het verkrijgen van een ontheffing voor ondersteunend afschot zijn twee preventieve middelen vereist. In het FBP wordt aangegeven dat er geen compleet beeld is van de preventieve middelen die in het verleden zijn genomen om schade door Grauwe ganzen, Kolganzen, Brandganzen of exoten te voorkomen. Ook missen de cijfers van de aantallen en van de voorkomende of dreigende gewasschade. In het FBP wordt verwezen naar het Faunafonds en de handuitreiking Faunaschade voor de preventieve en schadebeperkende maatregelen. De effectiviteit van verjaging door deze middelen is niet bekend. De effectiviteit zal afhankelijk zijn van de aanwezigheid van de geschikte foerageergebieden in de omgeving. Drenthe maakt geen gebruik van opvanggebieden voor zomerganzen. Bij sommige andere diersoorten worden wel preventieve middelen weergegeven (Oord e.a., 1, 2009).

In het FBP wordt vermeld dat er op dit moment maatregelen getroffen worden om op termijn populatiebeheer in de zomerperiode toe te passen. Er staat echter niks over deze maatregelen en wat deze inhouden (Oord e.a., 1, 2009).

In Drenthe is het aantal zomerganzen laag en is het niet aannemelijk dat het aantal Kolganzen en Brandganzen sterk zal toenemen. De provincie koppelt aan de ontheffing voor ondersteunend afschot een incidentele machtiging en verleent deze op voorhand. Snel handelen hierbij is noodzakelijk, want deze soorten kunnen in korte tijd veel schade veroorzaken (Oord e.a., 1, 2009).

Drenthe wil de monitoring van Grauwe ganzen beter stimuleren en is van mening dat ingrijpen in populaties het beste gedaan kan worden als de populaties nog relatief gering in omvang zijn (Oord e.a., 1, 2009).

Exoten mogen geschoten worden indien er een aanwijzing met onderbouw geldt. Er wordt naar een 0-stand gestreefd. In het kader van vliegveiligheid verzoekt de FBE om exoten aan te wijzen zodat zij met ondersteunend afschot verjaagd kunnen worden (Oord e.a., 2009).

Flevoland

Ondersteunend afschot mag alleen plaatsvinden op schadepercelen waarbij twee preventieve middelen ingezet zijn. Preventieve middelen die o.a. genomen zijn: vogelverschrikkers, vlaggen, linten, knalapparaten en vogelafweerpistool. Deze worden ingezet in de periode van 1 april tot 15 september. Er mag bij ondersteunend afschot maximaal 2% van een groep ganzen worden afgeschoten, met een minimum en maximum van één gans per groep van 49 of minder dieren. Voor de Brandgans is in beginsel geen ontheffing voor afschot mogelijk. Een uitzondering hierbij is als er schade op kapitaalintensieve teelt (saldo > €2.500 per ha). De FBE kan personen aanwijzen om de stand van Grauwe ganzen te beperken door middel van rapen/schudden van eieren en afschot. Eieren schudden en verstoren van nesten wordt ingezet in de periode 1 maart tot 1 juni (Borst, 2008).

Volgens het FBP licht de FBE grondgebruikers voor over het inzetten van preventieve middelen, toepassen van teeltmethoden die minder schade veroorzaken en over het beheer van agrarische (natuur)gebieden. Zomerganzen zijn voornamelijk te vinden in de natuurgebieden van Flevoland. De FBE vindt beheersmaatregelen in natuurgebieden niet noodzakelijk, want er is geen schade aan flora en fauna door ganzen gemeld. De FBE verwacht dat als de huidige beheersmaatregelen worden voortgezet de schade niet structureel zal toenemen, omdat het aantal broedparen lijkt te stabiliseren. Er is wel een kans op incidentele schade in de omgeving van de Oostvaardersplassen door het grote aantal broedende en ruiende ganzen. Het aantal ganzen in de Oostvaardersplassen schommelt jaarlijks. De oorzaak hiervan zijn de wisselende waterstanden in het gebied (Borst, 2008).

In het geval van Nijlganzen en Soepganzen volgen de provincie en FBE het landelijke beleid (zie paragraaf 4.1). De verwachting is dat in Flevoland de Nijlganzenpopulatie zal stabiliseren op de huidige omvang. Soepganzen in de bebouwde kom zullen in eerste instantie gevangen en verplaatst worden naar een plek waar ze geen gevaar vormen voor de verkeersveiligheid. Indien dit niet mogelijk is zal overgegaan worden op vangen en doden. Ter preventie van deze problemen kunnen gemeenten hun maaibeheer aanpassen door langgrasbeheer toe te passen, waardoor het gebied onaantrekkelijk wordt voor ganzen (Borst, 2008).

Friesland

Volgens de provincie zijn preventieve middelen alleen niet genoeg om schade te beperken. In Friesland zijn de volgende preventieve maatregelen ingezet: vlaggen, persoonlijke verjaging, linten, spandraden, vogelafweerpistool, ratel, gaskanon en vogelverschrikkers. In het FBP van Friesland worden de ganzensoorten apart besproken. Maatregelen om de populatie Grauwe ganzen actief te reduceren die worden genoemd: behandelen van legsels, afschieten/vangen voor het broedseizoen, vangen en doden ruiende ganzen en de oppervlakte van het opgroeigebied beperken (verruigen, verschralen, vegetatie kort houden). Maatregelen om de populatie Brandganzen en Kolganzen actief te reduceren zijn: behandelen van legsels, afschieten/vangen voor het broedseizoen en het vangen en doden van ruiende ganzen. Bij het behandelen van nesten dienen de gehele nesten behandeld te

worden. Onder de schadevoorkomende maatregelen wordt het stimuleren van de predatie genoemd, maar wordt er verder niet op ingegaan (Oord e.a., 2, 2009).

De FBE vraagt ontheffing op voorhand aan voor ondersteunend afschot voor Kolganzen en Grauwe ganzen in de periode 1 april tot 1 oktober en voor Brandganzen in de periode 1 mei tot 1 oktober (15 mei tot 15 september op de Waddeneilanden). Ontheffing voor legselbeperking vraagt de FBE aan in de periode van 1 februari tot 1 juni (Oord e.a., 2, 2009).

Gelderland

In het FBP van Gelderland staan de volgende preventieve en schadebeperkende maatregelen genoemd: vlaggen, linten, gaskanon, persoonlijke verjaging, vuurpijlen, lichtkogels, alarmpistolen, scarey man, flietsmolens, vliegers, plastic zakken (o.i.d.) aan een paal en fluitdraad. In een tabel wordt per gewassoort de mogelijk te nemen maatregelen weergegeven. Deze tabel is afkomstig uit het Handboek Faunaschade. Een andere tabel geeft aan wat de effectiviteit is van de middelen en hoeveel dit toegepast is. Dit is beoordeeld door eindgebruikers (agrariërs). In de tabel staat weergegeven wat de terugkomsttijd is, maar dit geldt voor alle middelen en dus niet afzonderlijk per middel. Visuele middelen worden als kort effectief (< 24 uur) beoordeeld (27% van de gebruikers). Akoestische middelen worden ook als kort effectief beoordeeld (76% van de gebruikers). Preventieve middelen in combinatie met afschot worden als zeer effectief bevonden door eindgebruikers (v.d. Klashorst e.a., 2009).

Er wordt door de FBE ontheffing aangevraagd om nesten te verstoren en eieren te schudden van de Grauwe gans in de periode 1 maart tot 15 juni. De FBE vraagt ontheffing voor ondersteunend afschot van Grauwe gans, Brandgans en Kolgans in de periode van 1 april tot 1 oktober. Voor ondersteunend afschot wordt geen maximaal aantal dieren die geschoten mogen worden gesteld (v.d. Klashorst e.a., 2009).

Voor de Grauwe gans is populatiereductie mogelijk op basis van een gebiedsplan. Het lijkt erop dat de populatie Grauwe ganzen in gebieden zoals de Ooijpolder gestabiliseerd is. Echter, in de Bommelerwaard stijgen de aantallen nog steeds. De aantallen zijn niet recht evenredig met de schade die Grauwe ganzen veroorzaken. Door verjagingsacties verspreiden ganzen zich waardoor verdunning van de schade optreedt. Dit blijkt uit de cijfers van schade per geval (v.d. Klashorst e.a., 2009).

De ervaringen van Gelderland met het vangen van ruiende ganzen met netten komt overeen met wat er opgenomen is in de handreiking van het toenmalig ministerie van LNV. Het schijnt dat deze maatregel effectief is en dat het rapen/schudden van eieren in grote natuurgebieden niet effectief is. In de handreiking is duidelijk naar voren gekomen dat het voorkomen van snelle groei van de populatie gedaan moet worden door broedgebieden te scheiden van opgroeigebieden. Extra foerageergebied in natuurgebied aanleggen zoals agrariërs graag wensen is dus niet wenselijk, omdat het de groei juist bevordert (v.d. Klashorst e.a., 2009).

Volgens Gelderland is het belangrijk om pilots op te starten om te kijken hoe de uitvoering van bepaalde maatregelen verloopt, zodat er een goede uitwerking is voor het nieuwe FBP. Daarnaast zal de provincie onderzoeken of er een aanvullend beleid noodzakelijk is ten aanzien van natuurgebieden en ganzenopvang in agrarisch gebied (v.d. Klashorst e.a., 2009).

Groningen

De provincie eist dat er minimaal twee preventieve middelen ingezet zijn voordat er overgegaan kan worden op afschot. In de provincie is gebruik gemaakt van vlaggen, linten,

zangdraden, vogelafweerpistool, gaskanon, persoonlijke verjaging, vogelverschrikkers en vuurwerk. In 2011 is er een motie aangenomen in Groningen om alternatieve methoden te onderzoeken om ganzenschade te voorkomen. Hierbij werd verzocht om het bewegende afweerdraad en het inzaaien van klaver te onderzoeken. Dit kan bijdragen aan diervriendelijk verjagen van zomerganzen (Oord e.a., 3, 2009; v. Manen, 2013).

De FBE vraagt ontheffing op voorhand voor ondersteunend afschot en legselbeperking voor Grauwe ganzen, Kolganzen en Brandganzen. In Groningen broeden Grauwe ganzen vooral rond het Lauwersmeer en rond de stad Groningen. In Groningen overzomereren zeer weinig Kolganzen. Brandganzen worden vaker gezien, maar daar zijn geen grote aantallen van. Doordat er genoeg voedsel en broedplekken aanwezig zijn, wordt er een toename verwacht. Voor de Nijlgans en Soepgans vindt FBE het noodzakelijk om deze soorten met het geweer te kunnen bestrijden om zo de 0-stand te bereiken. Vandaar dat er in het FBP een aanvraag gedaan wordt met een onderbouwing zodat exoten bij een aanwijzing met het geweer bestreden kunnen worden. Verder is er volgens de provincie Groningen onderzoek nodig naar de gevolgen voor de landbouw en in welke mate exoten schade aanrichten (Oord e.a., 3, 2009).

Limburg

Voordat er overgegaan kan worden op ondersteunend afschot moeten er minimaal twee preventieve middelen ingezet zijn. In het FBP wordt aangegeven dat er een overzicht aanwezig is met de genomen maatregelen in het verleden, maar dat de effectiviteit van deze maatregelen niet bekend is. In 2007 is er een pilot gestart om te kijken of de verjaging naar gedooggebieden aan de verwachtingen voldeed. Deze pilot heeft tot 2010 gelopen waardoor de uitkomsten niet volledig opgenomen zijn in het FBP. Wel is gebleken dat er sinds het starten van de pilot aanzienlijk minder gewasschade is geconstateerd en minder klachten bij het Faunafonds zijn binnengekomen. Bij de pilot werd onderscheid gemaakt tussen twee soorten gebieden: gebieden met veel overlast en gebieden met minder overlast. In de gebieden met minder overlast zal de beheermethode gebaseerd zijn op schadebestrijding met preventieve middelen en beperkt ondersteunend afschot. In gebieden met meer overlast zal een dynamisch beheermodel ingesteld worden. Dit bestaat uit opvanggebieden voor ganzen zonder afschot en met gedoogvergoedingen voor grondbeheerders via Beheerpakketten. Buiten de opvanggebieden zal actieve verjaging met afschot plaatsvinden. Tot 500 meter buiten het opvanggebied mogen maximaal twee ganzen per invallende groep worden afgeschoten. De vrijstelling opzettelijk verontrusten is niet van toepassing in deze gebieden. Dit maakt Limburg de enige provincie met zomeropvanggebied voor 3.000 ganzen (Faunabeheereenheid Limburg, 2010).

Het doel van de provincie is om de populatie Grauwe ganzen op een niveau te brengen waarbij de duurzame staat van instandhouding is gewaardborgd en belangrijke landbouwschade nauwelijks optreedt buiten de gedooggebieden. Volgens de provincie ligt het aantal zomerganzen waarbij schade acceptabel is op de 2.500 exemplaren. Een deel van de zomerganzenpopulatie in Limburg is afkomstig uit Belgisch-Limburg en Kreis Viersen (de Maasdalpopulatie). De meeste zomerganzen broeden in het Maasplassengebied op strekdammen en eilanden. Op de grote strekdammen is een afname van eieren/nesten waargenomen. De oorzaak hiervan is dat de grote kolonies ganzen opsplitsen en verplaatsen, zodat zij veiliger zijn van de mens en vos. In het noorden blijft het aantal broedparen toenemen. Dit komt onder andere door natuurherstelprojecten in de vennen en heidegebieden waardoor meer leefgebied is vrijgekomen. In het zuiden zitten minder

broedparen, maar door aanleg van nieuwe plassen is een toename niet uit te sluiten (Faunabeheereenheid Limburg, 2010).

Noord-Brabant

De provincie Noord-Brabant houdt de handreiking van het toenmalig ministerie van LNV aan voor het voorkomen van schade door zomerganzen. Er wordt dan ook gewerkt met de verschillende soorten gebieden met de bijbehorende (preventieve) maatregelen. Deze worden echter niet omschreven in het FBP. In het FBP worden de scarry Harry, angstkreten, roofvogels inzetten en het gevarieerd gebruik van het vogelafweerpistool in combinatie met afschot als de meest effectieve middelen genoemd (Faunabeheereenheid Noord-Brabant, 2011).

In de afgelopen planperiode heeft de FBE ontheffing op voorhand verstrekt voor ondersteund afschot. Desondanks zijn de schadebedragen alleen maar toegenomen. Toch heeft afschot op perceelsniveau wel degelijk geholpen om schade te beperken. Volgens de FBE is dit echter niet genoeg om de toename van schade in de toekomst te kunnen beperken en moeten er vergaande maatregelen genomen worden. Het is niet duidelijk of hier afschot of preventieve maatregelen bedoeld worden (Faunabeheereenheid Noord-Brabant, 2011). De populatiegroei in Noord-Brabant verliep langzamer dan in andere provincies, terwijl er wel gebieden aanwezig zijn die nog niet bezet zijn. Er is een stijgende lijn te zien in het aantal verjaagacties en gepleegde afschot. De Grauwe gans bevindt zich voornamelijk langs de Maas. Voor zover bekend zijn er geen terreinen gesloten door watervervuiling. Er is wel ontheffing verleend voor opzettelijk verontrusten bij één waterplas. Hierbij is het vogelafweerpistool en jachtvogel ingezet. Door dagelijks verjagen kwamen ganzen na verloop van tijd minder vaak terug. Om de vliegveiligheid in de provincie te behouden worden er ganzen verjaagd met alarmpistolen en geluidsinstallaties. Schade door Brandganzen is alleen te zien in het noordwesten van de provincie (WBE's: Steenberg, Oranje en van Glymespolders en Niervaart). Buiten deze werkgebieden van de WBE's wordt naar een 0-stand gestreefd voor Brandganzen. Kolganzen komen slechts in geringe aantallen voor. Er wordt voor deze ganzensoorten ontheffingen op voorhand aangevraagd voor gebieden met dreigende schade. Voor exoten wordt er een aanwijzing aangevraagd om de 0-stand na te streven. De beheerperiode voor de Grauwe gans, Brandgans en Kolgans is van 1 april tot en met 30 september. Ten aanzien van het schudden van eieren en het doden van broedende vogels wordt ontheffing aangevraagd vanaf 1 maart tot en met 31 mei (Faunabeheereenheid Noord-Brabant, 2011).

Noord-Holland

In het FBP staan geen preventieve maatregelen genoemd om schade door zomerganzen te voorkomen. Voor de inzet van werende middelen wordt verwezen naar de handreiking Faunaschade. De FBE noemt de volgende beheersmaatregelen om verdere groei te voorkomen/aantallen terug te dringen: verjaging met ondersteunend afschot, nestbehandeling, inzet van werende middelen, vangacties en afschot op basis van quota. De FBE is van mening dat een schadebedrag van €25.000 aanvaardbaar is voor de Grauwe gans. Hierbij hoort een aantal van 1.300 broedparen Grauwe ganzen. Er wordt gestreefd naar een acceptabele omvang van 11.000 zomerganzen, maar als blijkt dat het schadebedrag bij een andere omvang bereikt kan worden is verdere regulatie onnodig en zal de uitvoering hierop aangepast worden (Faunabeheereenheid Noord-Holland, 2009).

Noord-Holland heeft een speciaal FBP voor Schiphol uitgebracht. Hierin staan beheersmaatregelen om de vliegveiligheid te waarborgen. Om de verkeersveiligheid en de flora en fauna te behouden zullen de volgende beheersmaatregelen genomen worden: inzet van werende middelen, verjaagacties, vangen en doden ruiende ganzen, nestbehandeling, kuikenwerende rasters en vangen en doden van kuikens die ingerasterd zijn met een te beperkte voedselsituatie. Tevens worden adulte vogels (waar mogelijk is) gedood (Faunabeheereenheid Noord-Holland, 2009).

Op Texel zit de grootste concentratie overzomerende Grauwe ganzen van heel Nederland. Brandganzen moeten op Texel in stand gehouden worden en daardoor is alleen eierbehandeling toegestaan op Texel (op basis van vrijstelling) voor deze soort. Voor Brandganzen (op plekken waar zij onnatuurlijk voorkomen) en voor Kolganzen wordt in de periode van 1 april tot 1 oktober een 0-stand nagestreefd. De Kolgans is in Noord-Holland een schaarse broedvogel waarbij het om enkele paren gaat. Voor Soepganzen en Nijlganzen wordt een 0-stand nagestreefd door middel van intensief afschot (Faunabeheereenheid Noord-Holland, 2009).

Overijssel

Voor het gebruik van preventieve middelen zal de secretaris van de FBE de grondgebruiker adviseren. Er wordt verwezen naar het Faunafonds voor de preventieve middelen. Er moeten echter wel twee preventieve middelen ingezet zijn voordat op ondersteunend afschot overgegaan mag worden. WBE's hebben aangegeven dat vlaggen en linten niet effectief zijn en dat het gebruik van akoestische apparatuur op bezwaren uit de omgeving stuit. Ganzen worden verjaagd door: visuele middelen, akoestische middelen, regelmatige verontrusting, aanwezigheid van mensen en door ondersteunend afschot (Schoon e.a., 2009).

In het FBP van Overijssel wordt er onderscheid gemaakt tussen grote natuurgebieden (>100 ha), middelgrote natuurgebieden (40-100 ha) en kleine natuur- en andere vestigingsgebieden (<40 ha). Voor elk van deze gebieden is een andere beheermethode van toepassing. Voor grote natuurgebieden geldt dat ingrepen zoals eierbehandeling vaak niet effectief en doelmatig zijn. Ook kunnen deze ingrepen ongewenst zijn vanwege verstoring van andere diersoorten. Bij middelgrote gebieden kunnen bepaalde ingrepen wel effectief en doelmatig zijn. Hierbij moet rekening gehouden worden met de mogelijke aansluiting bij een groter natuurgebied. Als dit het geval is dient er een terughoudend beleid gevolgd te worden ten aanzien van ingrepen van de Grauwe gans. Er wordt in deze gebieden wel gewerkt met verjaagacties, verstoren en reduceren van andere ganzensoorten met behulp van afschot. Er moet bij deze ingrepen binnen het gebied wel rekening gehouden worden met verstoring van andere soorten. Vandaar dat afschot buiten natuurgebieden de voorkeur heeft. Bij kleine natuur- en andere vestigingsgebieden is het uitvoeren van ingrepen in de meeste gevallen effectief. Vooral aan de randen van deze gebieden geeft het een positief effect. Het is aan te bevelen om de zeer lage dichtheden in deze gebieden te behouden. Het verlenen van ontheffingen in de voorgaande beheerperiode bleek een positief effect gehad te hebben op het schadeverloop waarbij de gunstige staat van instandhouding van de soort is gewaarborgd. Voor Nijl- en Soepganzen geldt dat er een 0-stand nagestreefd wordt in al deze gebieden. Dit kan gedaan worden door een aanwijzing van GS, zodat de aantallen worden teruggebracht en er minder schade optreedt (Schoon e.a., 2009).

Voor het volgende FBP zijn er een aantal verbeterpunten aangegeven:

- In kaart brengen van Brandganzen en mogelijk als planmatige soort opnemen in FBP

- Het beleid ten aanzien van exoten sterker verwoorden
- Als exoten goed bestreden worden wijzen op het verlichtende effect
- Beoordelen of alternatieven zoals het vangen van ruiende exoten haalbaar is
- De status van de Canadese gans beter verwoorden

(Schoon e.a., 2009).

Utrecht

In het FBP van Utrecht wordt voor preventieve middelen verwezen naar het handboek Faunaschade van het Faunafonds. Onder het kopje preventieve middelen bij de overzomerende gans wordt niet aangegeven wat het verplichte aantal preventieve middelen is voordat er overgegaan mag worden op ondersteunend afschot (Schoon, 2009).

De FBE vraagt ontheffing op voorhand aan voor doden en vernielen van nesten om de stand van de Grauwe gans terug te brengen op het niveau van 1998. Hiervoor zal een eenmalige reductie van 9.014 Grauwe ganzen nodig zijn. Deze reductie zou volgens het FBP in 2010 moeten zijn uitgevoerd. Na deze eenmalige reductie is nog een jaarlijkse reductie van 989 ganzen nodig. Als beheermaatregelen voor overzomerende Grauwe ganzen wordt er verjaagd met ondersteunend afschot, nestmanipulatie en wegvangen van ruiende adulte en juveniele ganzen in de periode van 1 april tot en met 1 oktober (Schoon, 2009).

Brandganzen komen in Utrecht vooral in het rivierengebied voor. In de voorgaande beheerperiodes is het aantal Bandganzen in Utrecht zeer gering gebleven en is de Brandganzenpopulatie niet beheerd. Echter, door de snelle groei en dreigende schade zal er voor de overzomerende Brandgans een ontheffing worden aangevraagd voor doden, verontrusten en vernielen van nesten, zodat er naar een minimale stand gestreefd kan worden. De beheermaatregel die toegepast wordt om de minimale stand te bereiken zijn verjagingsacties met ondersteunend afschot (Schoon, 2009).

De Kolgans komt net zoals de Brandgans voornamelijk in het rivierengebied voor in de provincie. Door de FBE wordt er een ontheffing op voorhand aangevraagd om Kolganzen te kunnen doden en om hun nesten te vernielen, zodat er een minimale stand gerealiseerd wordt. Dit vindt plaats in de periode van 1 april tot en met 1 oktober. In de vorige beheerperiode bestond het beheer van de Kolgans voornamelijk uit verjaging en zeer weinig afschot (Schoon, 2009).

Ondanks dat er nog geen schade aan flora en fauna is opgetreden in de provincie, is de FBE door waterbeheerders er wel opmerkzaam op gemaakt op de mogelijke negatieve invloed van de Grauwe gans op de realisering van de doelstellingen die uit de kaderrichtlijn water komen. Voor de Kolgans en Brandgans is schade aan flora en fauna niet van toepassing. In de vorige beheerperiode zijn nesten van de Grauwe gans behandeld en zijn er in 2008 tijdens vangacties langs de Lek Soepganzen, Grauwe ganzen en Brandganzen verwijderd. Voor Nijlganzen, Soepganzen en Canadese ganzen is gebruik gemaakt van afschot om de aantallen te reduceren. Door deze acties is een aantalsafname te zien in de Vechtstreek, maar er worden nieuwe gebieden gezien die bezet worden door een groeiend aantal Grauwe ganzen. Kortom, acties kunnen succesvol zijn, maar moeten wel uitgebreid worden naar nieuwe gebieden (Schoon, 2009).

Zeeland

Voor het gebruik van ontheffing voor afschot in de provincie Zeeland, is het niet verplicht om preventieve middelen in te zetten. Er wordt namelijk gestreefd om met behulp van een breed pakket van maatregelen de populatie te reduceren naar een aanvaardbaar niveau

zoals die was in 1997. Alleen voor een ontheffing voor doden van de Brandgans op schadegevoelige gewassen zijn twee preventieve middelen vereist. Voor deze preventieve middelen wordt verwezen naar het handboek Faunaschade (Faunabeheereenheid Zeeland, 2009).

De FBE vraagt ontheffing aan voor het uitvoeren van nest- en broedselreductie (1 februari - 1 april), het wegvangen en doden van ruiende en niet vliegvlugge vogels (1 mei - 31 juli) en het plegen van afschot (1 april - 1 oktober) voor de Grauwe gans en Kolgans. Daarnaast zal verjaging van Kolgans en Grauwe gans plaatsvinden in de periode 1 april tot 1 oktober en zal daar waar mogelijk is rasters nabij opgroeigebieden geplaatst worden. De FBE vraagt ontheffing aan voor het doden van overzomerende Brandgans door middel van afschot ondersteunend aan verjaging gedurende de periode 1 mei tot 1 oktober (Faunabeheereenheid Zeeland, 2009).

Grauwe ganzen broeden voornamelijk in het deltagebied, maar verspreiden zich steeds meer. De overzomerende Grauwe ganzenpopulatie bestaat niet alleen uit ganzen afkomstig uit Zeeland, maar ook uit ganzen van andere provincies. Zeeuwse broedvogels kunnen echter ook buiten Zeeland verblijven. In de vorige beheerperiode is nestmanipulatie toegepast (nestverstoring en eieren schudden) en afschot. Er zijn in Zeeuws Vlaanderen ook ruiende en niet vliegvlugge Grauwe ganzen gevangen en verwijderd. In Zeeland zijn een aantal gebieden aangewezen waar de populatie Grauwe ganzen niet zal worden beheerd, zodat de instandhouding van de soort wordt gewaarborgd. Kolganzen broeden voornamelijk in de omgeving van Zuid-Beveland Zeeland. In de vorige beheerperiode is de Kolgans niet afgeschoten. De FBE streeft naar een 0-stand voor de overzomerende Kolganzen.

Brandganzen komen voornamelijk voor in het noordwestelijke deel van Zeeland. Alleen Brandganzen die na 1 mei voorkomen in de provincie, worden als zomerganzen gerekend. Het is namelijk zo dat Brandganzen vaak later wegtrekken dan 1 april, waardoor er verkeerde aantallen geteld kunnen worden (Faunabeheereenheid Zeeland, 2009).

Voor het beheer van de Nijlgans en de Soepgans verzoekt de FBE de provincie voor een aanwijzing om deze soorten te kunnen bestrijden met gebruik van het geweer. Daarnaast verzoekt de FBE de provincie om ontheffing voor het vangen van niet vliegvlugge en ruiende Soepganzen met staande netten in de periode van 1 mei tot en met 31 juli (Faunabeheereenheid Zeeland, 2009).

Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland is opgedeeld in zeven regio's waarbij voor elke regio een FBP gemaakt is. Er wordt hier niet ingegaan op alle regio's, maar er wordt alleen gekeken naar het hoofddocument van deze zeven plannen. In het hoofddocument worden geen preventieve middelen genoemd die in de vorige beheerperiode zijn ingezet (Lensink e.a., 2010).

De FBE vraagt ontheffing aan voor afschot in de periode april/mei tot en met september voor Grauwe gans, Kolgans en Brandgans buiten de natuurgebieden. De FBE streeft ernaar om 32% procent van de populatie Grauwe ganzen af te schieten. Voor de Brandgans in de Noordelijke Delta zal naar een substantiële afname gestreefd worden en in de veenweidegebieden een minimale stand op termijn. In de Delta zal jaarlijks minimaal 25% onttrokken worden en elders minimaal 40%. De FBE streeft naar een afschot van 35% voor de Kolgans. De FBE streeft ernaar om afschot van de Canadese gans (indien mogelijk) op te voeren. Voor exoten wordt een 0-stand nagestreefd, waarbij 25% van de populatie Nijlganzen en Soepganzen afgeschoten wordt. Andere maatregelen die worden genoemd

zijn: het op grote schaal bewerken van eieren, vangen en doden ruiende ganzen en inrichting en beheer van natuurgebieden. Maatregelen zoals het uitzetten van de vos, grootschalige sterilisatie en vangen/verplaatsen van ganzen worden niet realistisch/effectief bevonden door de FBE (Lensink e.a., 2010).

De provincie is van mening dat een schadebedrag van €25.000 acceptabel is. Dit is het schadebedrag uit 2001. In dit jaar waren er 2.500 paar Grauwe ganzen, 40 paar Kolganzen en 800 paar Brandganzen. Deze aantallen worden nagestreefd, omdat niet zeker is of een 0-stand voor de overzomerde Kolganzen en Brandganzen binnen de wettelijke kaders valt. Afschot in de zomermaanden is minder effectief dan in de wintermaanden, omdat dan vaak juveniele vogels getroffen worden en de adulten overleven en zich blijven voortplanten. Daarnaast is het waarschijnlijk niet effectief doordat deze afgeschoten dieren in de winter zouden sterven (Lensink e.a., 2010).

In de provincie Zuid-Holland komen Grauwe ganzen verspreid voor over de provincie met lokaal grote aantallen broedparen. Brandganzen broeden voornamelijk in gebieden in de Noordelijke Delta. Grote aantallen Canadese ganzen zijn in en rond Delfland te zien. Brandganzen en Canadese ganzen komen inmiddels ook al op andere locaties in de provincie voor. Kolganzen broeden in het oosten van Zuid-Holland. Nijlganzen en Soepganzen komen in de gehele provincie voor. In voorgaande zomers zijn een aantal zwemwateren in Zuid-Holland afgekeurd door vervuiling door de daar talrijke aanwezige ganzen. Daarnaast worden de vele ganzenkeutels op ligweiden en stranden als hinderlijk ervaren waardoor recreanten niet meer terugkeren naar deze plekken. In Zuid-Holland ligt het vliegveld Rotterdam The Hague Airport. Hier worden steeds meer vliegbewegingen waargenomen door Canadese gans, Grauwe gans en Nijlgans waardoor de vliegveiligheid in het geding komt. Het vliegveld wordt begrensd door de WBE's Delfland en Schieland. In deze regioplannen worden de beheersmaatregelen voor het vliegveld besproken. De schade die veroorzaakt wordt door zomerganzen neemt ook toe. Niet alleen in de landbouw, maar ook aan flora en fauna (Lensink e.a., 2010).

Tabel 17: Overzicht van de ingezette preventieve middelen per provincie volgens FBP voor zomerganzen

Provincies	Ingezette preventieve middelen
Drenthe	NB
Flevoland	Vogelverschrikkers, vlaggen, linten, knalapparaten en vogelafweerpistool
Friesland	Vlaggen, persoonlijke verjaging, linten, spandraden, vogelafweerpistool, ratel, gaskanon en vogelverschrikkers
Gelderland	Vlaggen, linten, gaskanon, persoonlijke verjaging, vuurpijlen, lichtkogels, alarmpistolen, scarey man, flitsmolens, vliegers, plastic zakken (o.i.d.) aan een paal en fluitdraad
Groningen	Vlaggen, linten, zangdraden, vogelafweerpistool, gaskanon, persoonlijke verjaging, vogelverschrikkers en vuurwerk
Limburg	NB
Noord-Brabant	Scarry Harry, angstkreten, roofvogels inzetten en het gevarieerd gebruik van het vogelafweerpistool in combinatie met afschot
Noord-Holland	NB
Overijssel	Vlaggen, linten en akoestische middelen
Utrecht	NB
Zeeland	NB
Zuid-Holland	NB

NB = Niet bekend

Tabel 18: Verantwoordelijkheid per provincie

Provincies	Verantwoordelijkheid
Drenthe	<p><u>Soepgans:</u> - Aantal/verspreiding: Sovon, KNJV - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: FBE</p> <p><u>Zomerganzen:</u> - Aantal/verspreiding: Sovon, KNJV, TBO's (broedparen) - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: FBE, Faunafonds</p> <p><u>Nijlgans:</u> - Aantal/verspreiding: Sovon, KNJV - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: FBE</p>
Flevoland	<p><u>Grauwe gans (zomer):</u> - Aantallen/verspreiding: Sovon, Rijkswaterstaat - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: Sovon, Faunafonds</p> <p><u>Soepgans:</u> - Aantallen/verspreiding: SFF, Gemeenten - Maatregelen: SFF, Gemeenten - Effect maatregelen: SFF, Gemeenten</p> <p><u>Nijlgans:</u> - Aantallen/verspreiding: Sovon - Maatregelen: SFF - Effect maatregelen: SFF</p>
Friesland	<p><u>Zomerganzen:</u> - Aantal/verspreiding: Sovon, KNJV, TBO's (broedparen) - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: FBE, Faunafonds</p>
Gelderland	<p><u>Soepgans:</u> - Aantallen/verspreiding: Sovon - Acties/maatregelen: FBE/WBE's - Effect maatregelen: FBE/WBE's</p> <p><u>Zomerganzen:</u> - Aantallen/verspreiding: Sovon, KNJV, WBE's - Acties/maatregelen: FBE/WBE's - Effect maatregelen: FBE, Faunafonds</p> <p><u>Nijlgans:</u> - Aantallen/verspreiding: Sovon, KNJV - Acties/maatregelen: FBE/WBE's - Effect maatregelen: FBE</p>
Groningen	<p><u>Soepgans:</u> - Aantal/verspreiding: Provincie, Sovon, KNJV, WBE's - Maatregelen: FBE, Provincie - Effect maatregelen: FBE, Provincie</p> <p><u>Zomerganzen:</u> - Aantal/verspreiding: Sovon, KNJV, TBO's (broedparen) - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: FBE, Faunafonds</p> <p><u>Nijlgans:</u> - Aantal/verspreiding: Provincie, Sovon, KNJV, WBE's - Maatregelen: FBE, Provincie - Effect maatregelen: FBE, Provincie</p>
Limburg	<p><u>Ganzen:</u> - Aantal/verspreiding: Sovon, CBS, Provincie, FBE - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: Faunafonds, FBE</p>
Noord-Brabant	N.B.
Noord-Holland	<u>Zomerganzen:</u> - Aantal/verspreiding: Sovon, FBE

	<ul style="list-style-type: none"> - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: Sovon, Faunafonds <u>Exoten:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Aantal/verspreiding: Sovon, FBE - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: FBE, Faunafonds
Overijssel	N.B.
Utrecht	<u>Zomerganzen/exoten:</u> - Aantal/verspreiding: FBE, Sovon <ul style="list-style-type: none"> - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: NB
Zeeland	<u>Zomerganzen:</u> - Aantal/verspreiding: Sovon, FBE <ul style="list-style-type: none"> - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: NB <u>Exoten:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Aantal/verspreiding: FBE, KNJV - Maatregelen: FBE - Effect maatregelen: NB
Zuid-Holland	<u>Zomerganzen/exoten:</u> - Aantal/verspreiding: FBE <ul style="list-style-type: none"> - Maatregelen: NB - Effect maatregelen: NB

NB = Niet bekend

SFF = Stichting Faunabeheer Flevoland

CBS = Centraal Bureau voor de Statistiek

4.4 Visies van de verschillende stakeholders

Bij het ganzenprobleem zijn verschillende stakeholders betrokken. Deze stakeholders hebben verschillende visies die hieronder omschreven staan.

4.4.1 Ministerie van Economische Zaken

Het Ministerie van Economische Zaken staat ervoor om een concurrerend ondernemingsklimaat te creëren door bijvoorbeeld minder regels en betere regels in te voeren. Daarnaast moeten bedrijven gesteund worden door een gericht beleid voor innovatie en ondernemerschap. Het ministerie staat ook voor ondernemen met oog voor de natuur en dierenwelzijn voor een evenwicht tussen economie en ecologie (Ministerie van Economische Zaken, z.j.).

Het ministerie van toenmalig LNV heeft in 2009 een handreiking voor beleid ten aanzien van overzomerende ganzen uitgebracht. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten populaties, waarvoor verschillende alternatieve maatregelen gelden. Er wordt een overzicht gegeven van alle schadebeperkende maatregelen. Het hoofddoel van het beleid is erop gericht om schade te voorkomen en niet de ganzenpopulatie te beperken (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).

Mocht doden noodzakelijk zijn, dan is de staatssecretaris Dijkma van mening dat er niet één methode van doden bestaat die in alle praktijksituaties de meest welzijnsvriendelijke methode is. Er moet per situatie een afweging gemaakt worden over welke methode het best toegepast kan worden om ganzen te doden. Het gebruik van CO₂ om ganzen te doden is verboden. Toch is er op initiatief van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu een aanvraag ingediend om CO₂ te kunnen gebruiken rondom Schiphol. Dit is goedgekeurd door de Europese Commissie, maar alleen voor gebruik rondom Schiphol (Dijkma, 2013).

4.4.2 Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO)

LTO Nederland is de belangenbehartiger van agrariërs. Daardoor is LTO van mening dat agrariërs niet beknopt zouden moeten worden door de vele regels vanuit de overheid. Ook zijn zij een voorstander van subsidies voor agrariërs (LTO, z.j.).

Ten aanzien van de ganzen is LTO van mening dat het beheer van ganzen een onderdeel is van de bedrijfsvoering in de agrarische sector. Hun belang is om schade aan gewassen te voorkomen en te bestrijden. LTO accepteert het dat er zomerganzen in Nederland zullen blijven en dat de trekganzen in de winter en het voorjaar met rust worden gelaten (Borst, 2008; Natuurmonumenten, 1, z.j.).

Om het ganzenprobleem beheersbaar te houden is LTO van mening dat er een straf regiem nodig is. Zij willen meer afschot zien dan er tot nu toe via ontheffingen gerealiseerd is, zodat de schade aan gewassen verminderd wordt. Als blijkt dat alternatieven niet effectief zijn, zullen er volgens LTO alleen nog maar drastische maatregelen toegepast worden zoals het vangen en doden van ruiende ganzen en afschot. LTO is positief over de maatregelen die rondom Schiphol genomen worden en heeft hiervoor het convenant Reduceren risico vogelaanvaringen Schiphol getekend. Het onderploegen van oogstresten en het aanleggen van olifantengras worden als effectief gezien. Het is wel van belang dat de agrariërs hier vergoedingen voor krijgen (LTO, 2008; LTO, 2010; LTO, 2012).

4.4.3 Interprovinciaal Overleg (IPO)

IPO is een bestuur dat zich inzet voor de belangen van de provincies. Hierbij zorgt IPO ervoor dat de nationale wetgeving op milieugebied uitvoerbaar is en uitvoerbaar blijft voor de provincies. Hun visie is om de natuur, landschap en beschermde gebieden te behouden en hierop in te zetten. De provincies zetten zich in voor het verbeteren van de natuurgebieden zodat de flora en fauna steeds uitgebreider wordt (IPO, z.j.).

IPO wil het bedrag van schadevergoedingen zo laag mogelijk houden. Voor hun is het dus een optie om de Grauwe gans op de landelijke vrijstellingslijst te plaatsen, zodat er geen schade meer uitgekeerd hoeft te worden door het Faunafonds voor de Grauwe gans (Guldmond e.a., 2012).

4.4.4 Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV)

De KNJV is een vereniging die deskundigheid claimt op het gebied van jacht en faunabeheer. Deze vereniging is de belangenbehartiger van de WBE's en hun leden. Een WBE bestaat uit jachthouders die een samenwerkingsverband hebben zodat zij gezamenlijk een gebied kunnen beheren ter grootte van 5.000 - 25.000 ha. De vereniging doet onderzoek naar de ontwikkelingen die de wildstand doormaakt en geeft advies aan de WBE's over het beheer en de leefomgeving van diersoorten. De KNJV werkt samen met Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Federatie Particulier Grondbezit, de Provinciale Landschappen en LTO Nederland. De vereniging streeft naar een duurzame en rijke fauna met veel biodiversiteit (KNJV, z.j.).

Het doden van wilde dieren wordt door de KNJV gezien als middel om invulling te geven aan beheer en schadebestrijding in de verschillende werkgebieden van de FBE's. De KNJV is van mening dat dit beheer gericht moet zijn op effectiviteit en uitvoerbaarheid (Borst, 2008).

4.4.5 Terreinbeherende- en Natuurbeschermingsorganisaties

Er bestaan in Nederland veel verschillende natuurbeschermings- en terreinbeherende organisaties. Terreinbeherende organisaties hebben de gezamenlijke visie dat het beheer van fauna een mogelijkheid is waarmee op basis van gebiedsdoelstellingen ingegrepen kan worden in de wilde fauna. Hun belang is dat een FBP in maatregelen voorziet die ingezet kunnen worden bij het realiseren van de gebiedsdoelstellingen en het duurzaam beheren van populaties diersoorten (Borst, 2009).

De visie van Natuurmonumenten (TBO) is om natuur te verwerven en te beheren. Dit doet Natuurmonumenten door regels op te stellen omtrent natuur en landschap, natuurvervuiling en natuurbeheer. Daarnaast wil Natuurmonumenten de mens en natuur zo veel mogelijk met elkaar verbinden (Natuurmonumenten, 2, z.j.).

Natuurmonumenten is van mening dat het aantal ganzen in Nederland verminderd moet worden en ingrijpen in de populatie noodzakelijk is. Voornamelijk omdat ganzen een probleem zijn geworden voor de natuur, maar ook door de schade die zij aan de landbouw veroorzaken en doordat ze de vliegveiligheid in gevaar brengen. De voorkeur gaat uit naar diervriendelijke methoden (Natuurmonumenten, 1, z.j.).

Staatsbosbeheer (TBO) heeft als visie om een Nederland te ontwikkelen waar natuur en landschap gewaardeerd en gekoesterd worden om hun schoonheid, om de hulpbronnen die ze voortbrengen en om de ecosysteemfuncties die ze vervullen. Hun mening/doelen komen overeen met die van Natuurmonumenten (Staatsbosbeheer, z.j.).

De Vogelbescherming (natuurbeschermingsorganisatie) in Nederland heeft verschillende standpunten ten aanzien van ganzen. Zo zijn ze tegen het doden van beschermde overwinterende ganzen om schade te bestrijden. De Vogelbescherming is van mening dat bij belangrijke schade een reële financiële vergoeding uitgekeerd moet worden (wanneer andere middelen om schade te bestrijden niet helpen). De Vogelbescherming wil de Grauwe gans en Kolgans niet op de landelijke vrijstellingslijst hebben staan. Ook zijn zij tegen het schudden en prikken van ganzeneieren in de broedtijd. In grote natuurgebieden zouden populaties broedende Grauwe ganzen zich moeten kunnen ontwikkelen. De Vogelbescherming vindt dat het afschieten van ganzen rondom Schiphol geen goede methode, want het afschieten zorgt voor onrust en dus voor meer opvliegende ganzen. Zij vinden het onderploegen van oogstresten en de inzet van radartechnieken betere methodes om overlast van ganzen rond Schiphol te verminderen (Vogelbescherming, z.j.).

4.4.6 Dierenwelzijnsorganisaties

Dierenwelzijnsorganisaties zetten zich in voor de belangen van dieren. De Dierenbescherming is tegen het jagen/najagen, opsporen, vangen en doden van dieren voor recreatie, ontspanning, genoeg, vermaak en de consumptie van vlees. Bij jacht worden niet alle dieren in één keer gedood, met het gevolg dat dieren zogenaamd ziek worden geschoten. Dit brengt veel leed met zich mee en schaadt daarmee de welzijn van het dier. ganzen leven in paartjes. Als er één gans afgeschoten wordt, kan de overblijvende partner zich niet meer handhaven in het territorium. De Dierenbescherming zet zich in voor:

- Een strikter 'nee, tenzij'-overheidsbeleid met betrekking tot het doden van dieren in het kader van schadebestrijding
- Meer geld en middelen voor de ontwikkeling en toepassing van alternatieven voor het voorkomen en bestrijden van schade
- Een groter draagvlak onder de mogelijke gebruikers van deze alternatieven

(Dierenbescherming, 2011).

4.5 Vergelijking verschillende methodes

Er bestaan verschillende methodes om de ganzenschade in de zomerperiode te verminderen. Elke methode heeft zijn eigen voor- en nadelen. In de literatuurstudie (paragraaf 2.4) zijn deze methodes al kort besproken. Hieronder worden in tabellen de voor- en nadelen weergegeven.

Afschot

Voordelen	Nadelen
In kleinere populaties en bij nieuwe vestigingen is het effect van afschot groter, mits dit op een intensieve en consequente manier uitgevoerd wordt (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Afschot in grote populaties is nauwelijks effectief gebleken (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)
Afschot op gevoelige percelen, bijvoorbeeld in combinatie met opvanggebieden voor niet-broedende vogels kan het lerend vermogen van de ganzen aanspreken (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Afschot van ganzen als populatiebeperkende maatregel is alleen effectief indien een groot aandeel van de populatie jaarlijks wordt geschoten (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)
Gebruik van kogels vermindert de kans op verwondingen t.o.v. het gebruik van hagel (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Verwondingen door hagel (www.partijvoordedieren.nl, 2011)
Het gebruik van kogelgeweer geeft minder geluidsoverlast en dus minder verstoring voor andere diersoorten (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Gebruik van kogels vergroot de kans op gevaarlijke situaties door het grote reikvermogen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Ganzen worden steeds slimmer en vermijden plekken waar al eerder geschoten is (Melman e.a., 2011)	Ganzen worden steeds slimmer en vermijden plekken waar al eerder geschoten is (Melman e.a., 2011)
	Arbeidsintensief (Voslamber, 2007)
	Afschot is minder gericht en dus minder effectief dan vangen en doden (Melman e.a., 2011)
	Grootschalig afschieten helpt maar voor even: de overlevingskans voor jonge ganzen neemt toe, zodat de populatie snel weer op het ouder niveau komt (Melman e.a., 2011)

Vergiftigen

Voordelen	Nadelen
Effectief voor wat betreft doding (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Heeft een langzame en pijnlijke dood als gevolg (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Andere watervogels kunnen het lokvoer ook opnemen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Consumptie van het ganzenvlees is niet

	meer mogelijk (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Het gif kan terecht komen in aaseters (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Moeilijk controleerbaar (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)

Vangen en doden ruiende ganzen

Voordelen	Nadelen
Soepganzen, Canadese ganzen en Brandganzen kunnen makkelijk worden gevangen (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Nijlganzen en Grauwe ganzen laten zich moeilijker bijeendrijven (Ministerie van toenmalig LNV, 2009).
Effectiviteit is het grootst in geïsoleerde populaties (Melman e.a., 2011)	In geval men niet voor doden kiest, is verplaatsen van ganzen naar ander gebied is niet effectief, want ze zullen terugkeren naar de oorspronkelijke plaats (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)
Effectief om aantallen snel te reduceren (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Arbeidsintensief (Voslamber, 2007)
Niet veel stress nadien voor achtergebleven vogels, doordat gehele families worden gevangen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Het kan worden aangenomen dat vangen en transport en het doden van wilde ganzen, die geen contact hebben met mensen, een stressvolle gebeurtenis is (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Kleijn e.a. (2012) concluderen dat het leidde tot een effectieve reductie in schade van de lokale populatie Grauwe ganzen op Texel. Echter, deze conclusie is voorbarig, aangezien de verminderde schade ook het gevolg kon zijn van verminderd broedsucces van ganzen in de noordelijke broedgebieden (Kleijn e.a., 2012)	Is niet direct merkbaar in reductie van lokale schade (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Verstoring van andere soorten door de aanwezigheid van mensen vindt relatief kort plaats en reikt niet ver (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	De periode van vleugelrui is per ganzensoort verschillend (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	In agrarische gebieden is het bijeendrijven van ganzen moeilijker, omdat zij geen contact met mensen hebben zoals ganzen in parken (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Door gewinning zijn er meerdere vanglocaties nodig (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Er is geen dodingsmethode die toe te passen is, zonder dat dit zeer pijnlijk is. Bedwelmen

	voor slacht is niet aan de orde (bij neksteek bv.), CO2 is best langdurig (meer dan minuut en geeft zeer pijnlijke keel voor de gans) (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)
--	---

Behandeling van eieren

Voordelen	Nadelen
Effectief, mits uitgevoerd in vroeg stadium van aantalstoename (Melman e.a., 2011)	Schudden van eieren in grote populaties is tot nu toe niet effectief gebleken (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)
Remt de populatiegroei af (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)	Verlaagt het aantal ganzen niet (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)
Kan lonend zijn in populaties waar ook andere maatregelen worden toegepast (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Minstens 75% van alle eieren moeten onklaar gemaakt worden om een verlaging van de aantallen te bereiken (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)
Effectief in kleine populaties en makkelijk toegankelijke gebieden (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)	Effectiviteit neemt af naar mate hij langer toegepast wordt. Nesten worden beter verstopt (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)
Diervriendelijk (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)	Arbeidsintensief (Voslamber, 2007)
	Het zoeken naar nesten kan andere diersoorten verstoren (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)
	Beperkt de effectiviteit van vangacties (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)
	Er is een inventarisatie nodig van de broedplekken en andere soorten (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)
	Niet erg diervriendelijk indien er in een laat stadium eieren behandeld worden. Kuikens die op het punt staan om uit te komen kunnen stikken als de eieren in olie gedompeld worden

Fertiliteitsbeïnvloeding

Voordelen	Nadelen
Is effectief voor het verminderen van het broedsucces indien het merendeel van de populatie wordt bereikt en behandeld (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)	Vermarkten van vlees is onwenselijk i.v.m. residuvorming in het vlees (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)
Diervriendelijk (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)	Andere watervogels kunnen het lokvoer ook opnemen en het kan terechtkomen in predatoren of aaseters en daar ook een doorwerking in de vruchtbaarheid hebben (Ganzenakkoord Gereedchapskist, 2013)

Onderzoek in Amerika met Brandganzen gaven een positief resultaat, namelijk minder schade en overlast (Bynum e.a., 2007)	De ganzen moeten de juiste dosis van het middel binnen krijgen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
--	---

Ganzenopvanggebieden

Voordelen	Nadelen
In Limburg is gebleken dat het aantal ganzen binnen de zomeropvanggebieden jaarlijks is gestegen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Het opvangen van ganzen in de zomer is moeilijker in de bedrijfsvoering in te plannen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Effectief in gebieden die geen functie hebben als opgroei gebied, maar als foerageergebied (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Aangrenzende landbouwgronden dienen afgeschermd te worden, zodat daar geen schade kan ontstaan (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)
Goed alternatief voor grote populaties niet-broedvogels (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Het instellen van opvanggebieden is een kostbare aanpak. Kosten voor het opvangen van ganzen in Limburg is €1.000 per ha. Daarnaast wordt er €20.000 per jaar besteed aan administratieve kosten (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Schade in groenteteelt en akkerbouw neemt af (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Er is vooraf een inventarisatie nodig (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Positief voor het welzijn van de dieren (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Het is mogelijk dat het opvangen van zomerganzen tot overbegrazing in natuurgebieden leidt (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Kan bijdragen aan het effectiever verjagen en weren, mits er voldoende opvangcapaciteit wordt geboden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Er moeten afspraken komen over de financiële vergoedingen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Kan bijdragen aan minder noodzaak voor het doden van ganzen, als door het lerend vermogen ganzen de voorkeur gaan vertonen voor het verblijven binnen opvanggebieden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	

Gebied onaantrekkelijk maken

Voordelen	Nadelen
Het aanpassen van het beheer van opgroei gebieden is een alternatief voor grote populaties (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	De uitvoering moet plaatsvinden voordat ganzen aanwezig zijn (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Lokaal kan het zorgen voor vermindering van schade. Als in andere gebieden ook maatregelen worden ingezet zullen	Het effect op de totale populatie zal nauwelijks meespelen, want ganzen trekken naar andere gebieden in Nederland. Er is

alternatieve broedgelegenheden op den duur ook onaantrekkelijk gevonden worden	alternatieve broedgelegenheid genoeg (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Door verruiging en verschraling is er een voedseltekort waardoor er minder kuikens overleven (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Voedseltekort zorgt dat de welzijn van de kuikens verminderd wordt en is dieronvriendelijk (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Als het ruigebied aangepast wordt is het vangen en doden van ruiende ganzen overbodig	Ruigebied aanpassen gaat niet samen met de methode vangen en doden van ruiende ganzen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Maaien in het vroege voorjaar kan ganzen beroven van goede nestplaatsen (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Maaien kan alleen op plekken waar geen kwetsbare soorten leven (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Bij verschraling en verruiging wordt het voedselaanbod minder, waardoor kuikens minder eten en kleiner blijven. Gevolg is dat ze later minder en kleinere eieren leggen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Verruiging/verschraling van graslanden van landbouwbedrijven is ongewenst (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Kosten zijn zeer beperkt (extra maaibeurten voor verschraling, aanplanten struiken) (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Verruiging in weidevogelgebieden en botanisch waardevolle graslanden is ongewenst (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Duurzame maatregel (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	

Aanpassingen aan de teelt

Voordelen	Nadelen
Heeft meer effect bij grotere populaties (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Het toevoegen van actieve kool aan gewassen zorgt niet voor een verminderde opname door ganzen (Van Liere e.a., 2006)
Onderploegen oogstresten wordt met succes toegepast rondom Schiphol (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Er is angst voor residuvorming in zuivelproducten en/of vlees bij gebruik van smaakstoffen die eetbaarheid van gewassen voor ganzen vermindert (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Olifantengras wordt niet aantrekkelijk gevonden door ganzen en wordt al ingezet rondom Schiphol. De eerste pilots lopen nog (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Het is waarschijnlijk dat bepaalde smaakstoffen niet goedgekeurd zijn door het CTGB en dus niet gebruikt mogen worden in Nederland (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
De smaakstof Anthraquinone zorgt wel voor effect: het gras wordt minder gegeten door ganzen (Van Liere e.a., 2006)	Anthraquinone geeft een vieze en misselijkmakende smaak en zal ook door andere dieren, die het gewas wel moeten eten, onaantrekkelijk gevonden worden (Van Liere e.a., 2006)
De werking van smaakstoffen is over het algemeen goed (Oord, 2009)	Na een regenbui of na sterke groei is het effect van de smaakstoffen weg en moet de

	behandeling worden herhaald (Oord, 2009)
Door minder kwetsbare gewassen (maar wel aantrekkelijk voor ganzen) te telen, zullen kwetsbare percelen gespaard worden (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Machines voor het inzaaien van andere gewassen of spuitmachine met smaakstoffen kosten geld (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Het is bewezen dat witte klaver aantrekkelijk wordt gevonden door ganzen dan gras. Door klaver in te zaaien zullen ganzen kwetsbare gewassen met rust laten. Het biedt ook een goed alternatief om ganzen naar ganzenopvanggebieden te krijgen of ze daar laten verblijven (Melman e.a., 2011)	

Plaatsen kuiken-werend raster

Voordelen	Nadelen
Weerhoudt broedparen ervan om een nest te maken (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Jaarlijks onderhoud nodig, of aan het eind van het kuikenseizoen raster weghalen en opnieuw plaatsen in het voorjaar (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Zorgt ervoor dat de helft minder jongen de vliegvlugge leeftijd bereiken (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Dieronvriendelijk voor kuikens: komen vast te zitten in bepaalde typen rasters (zoals bij de Deelen) en gaan dood, of gaan dood door te weinig voedsel in de omgeving (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Heeft een stabiliserend effect op de totale populatie (Brandsma, 2012)	Niet op alle plekken heeft het raster een stabiliserend effect op de totale populatie (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Het schadebedrag nam fors af bij de Axelse Kreek (Voslamber, 2009)	Bij de Deelen nam het schadebedrag toe door ruiers uit de omgeving, terwijl de aanschaf van het raster €1800 per km (2007) bedroeg en plaatsing €400 per km (2007-2009) kostte (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Migratiebeperking voor andere soorten is nog niet waargenomen als gevolg van uitrastering (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Er is voorafgaand een inventarisatie nodig (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Beperkt alleen de schade in de directe omgeving, niet de schade in omliggende gebieden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)

Waterpeilfluctuaties

Voordelen	Nadelen
Op locaties waar geen vangacties zijn voorzien kan de methode zonder negatieve effecten op andere methodes worden	Heeft effect op andere grond broedende vogels en diersoorten die in de grond leven (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)

uitgevoerd (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	
Kan uitkomst bieden voor versnipperde grote populaties (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Waterpeil moet manipuleerbaar zijn (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Nesten worden weggespoeld bij waterpeilverhoging waardoor het broedsucces wordt verlaagd (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Bij net uitgekomen eieren of eieren die op het punt staan om uit te komen is er sprake van dierenleed doordat zij verdronken worden bij waterpeilverhoging (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Het laten zakken van de waterstand nadat het gestegen is zorgt ervoor dat vossen de overgebleven nesten kunnen bereiken. Heeft een negatief effect op de productie en de omvang van de populatie (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Ganzen kunnen na het verlies van hun nest alsnog een tweede broedpoging doen als het waterpeil weer gezakt is (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Er is geen onderzoek bekend naar de effectiviteit van waterpeilfluctuaties (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2009)

Verhogen predatiedruk

Voordelen	Nadelen
Agrariërs/eigenaren kunnen roofdieren weren, zodat gehouden dieren niet gedood worden. Daarnaast is de bejaging door de vos minimaal, maar kan de aanwezigheid wel zorgen voor een minder aantrekkelijk broedgebied (Oosterveld, 2011)	Kan gevolgen hebben voor veel andere diersoorten, zowel in de natuur als gehouden dieren (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Brandganskolonies zijn zeer gevoelig voor predatie. Effectiviteit is bewezen bij Driel waar de kolonies wegtrokken en in het Oostzeegebied waar de populatie niet meer groeit door predatie door vossen op grote schaal (Voslamber, 2007)	Niet erg diervriendelijk tegenover de ouderdieren. De vos is een tijd bezig voordat de volwassen gans buiten bewustzijn is (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Predatierisico beïnvloedt het terreingebruik van ganzen (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	Zorgt ervoor dat de effectiviteit van eieren zoeken minder wordt (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Kan uitkomst bieden voor versnipperde grote populaties (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)	
Effectiever dan eieren rapen/nesten onklaar maken (Melman e.a., 2011)	
Door roofvogels aan te trekken zullen zij naast het vangen van muizen ook ganzen op percelen verjagen (Oord, 2009)	
Is aangetoond als effectief middel om ganzenpopulaties klein te houden	

(Voslamber e.a., 2012)	
Naast de vos en roofvogel zijn nog andere roofdieren zoals Zwarte kraai en kleine marterachtigen aanwezig die nesten kunnen leegroven (Oosterveld, 2011)	

Verjagen algemeen

Voordelen	Nadelen
Is het gehele jaar door in te zetten (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)	Schrikreacties verschillen per soort (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Verjaging gecombineerd met jacht is effectief bevonden (Melman e.a., 2011)	Verjagen en weren zonder een goed alternatief waar ganzen naar kunnen uitwijken is vrijwel zinloos. Het probleem verplaatst zich (Ministerie van toenmalig LNV, 2009)
Vuurpijlen i.c.m. vogelverschrikker en vlaggen is effectief bevonden. Zonder verjaging werden 3x meer ganzen waargenomen (Melman e.a., 2011)	Treedt snel gewenning op bij ganzen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
Combinatie van werende middelen, afschot en menselijk verjagen is effectief bevonden en verjaagd 50% van de ganzen (Vickery e.a., 1992)	Bij veldwerkzaamheden kunnen de geplaatste middelen hinderlijk wezen (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Bij beweiding met vee raken middelen vaak onklaar (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Arbeid vereist voor het frequent wisselen, verplaatsen, controleren, aanbrengen en onderhoud (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Middelen moeten verder ontwikkeld worden en kunnen daardoor nog niet ingezet worden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)
	Bij aanschaf van visuele en akoestische middelen zitten kosten verbonden (Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013)

4.6 Vergelijking alternatieve middelen

Hieronder wordt een tabel weergegeven met verschillende alternatieve middelen. Zij worden beoordeeld met ++, +, +/-, -, -- op de effectiviteit, de mate van gewenning, kosten, of ze tegen harde windstoten kunnen en op de arbeid die vereist is.

Alternatieven	Effectiviteit	Gewenning*	Windbestendigheid	Kosten	Arbeid	Levensduur
Vogelverschrikkers	+	+/-	+	++	+/-	-
Laserstralen	++	+	++	-	-	+
Border Collies	+/-	--	+	--	--	++

Roofvogels	-	+	-	-	--	++
Flitsmolens	N.B.	+/-	++	+	+/-	+/-
Verstoring door mensen	N.B.	+	++	+	--	++
Vlaggen/linten	+/-	+/-	++	++	+/-	-
Ballonnen	+	+	--	++	+/-	-
Decoys	N.B.	+/-	N.B.	+	+/-	+/-
Vliegers	+	++	--	+/-	+/-	+/-
Landbouwvoertuigen	N.B.	-	++	--	-	++
Afweerdraad/spandraad	+	+/-	++	+	+/-	+
Knalapparaten	+/-	+	+/-	-	+/-	+
Alarmgeluiden	+	+	+/-	--	+/-	N.B.
Elektronische geluidsgolven	N.B.	+	+/-	-	--	N.B.
Schriklint	+	+	++	++	+/-	-
Vogelafweerpistool	++	+	+	+/-	--	++
Geweer	++	++	+	+/-	--	++
Scarey Man	N.B.	++	+/-	-	+/-	+
Fladderprojectiel	N.B.	++	N.B.	--	+	N.B.
Birdavert	+	++	N.B.	-	--	+
Scare Crow	+/-	+	N.B.	+/-	+/-	+
Robotvogels (Drones)	+	++	--	--	--	N.B.

(Bronnen: Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013; Oord, 2009; www.agrilaser.com, z.j.; www.alcetsound.nl, z.j.; www.birdavert.com, z.j.; www.ongedierteproducten.nl, z.j.; www.pigeoncontrolresourcecentre.org, z.j.; www.scarecrow.eu, z.j.; www.zozitdat.nl, 2013)

* = Gewinning treedt voornamelijk op als middelen niet verplaatst worden. Deze middelen hebben de beoordeling +/- gekregen.

5. Discussie

Tijdens het onderzoek zijn er punten naar voren gekomen die mogelijk het onderzoek hebben beïnvloedt. Ook zijn er bronnen gevonden die tegenstrijdig zijn. In dit hoofdstuk worden deze discussiepunten beschreven.

- Er had meer aandacht besteed kunnen worden aan de structuur van het deel beleid en uitvoering. Normaal gaat het om beleid, dan uitvoeringsplannen op basis waarvan provincie weer ontheffingen af geeft. Nu is er begonnen met beleid met ontheffingen en dan het FBP.
- Tijdens het bestuderen van de beleidsnota's en faunabeheerplannen is naar voren gekomen dat sommige provincies bij nestbehandeling alle eieren behandelen en andere provincies juist één ei of meerdere eieren laten liggen (Faunabeheereenheid Gelderland, 2012). Voskamp (2009) beweert dat het laten liggen van één ei een tweede legsel voorkomen wordt, terwijl volgens de Ganzenakkoord Gereedschapskist (2013) er juist afgeraden wordt om eieren te laten liggen omdat de uitgekomen kuikens een grote overlevingskans hebben en het dus niet zorgt voor populatiereductie.
- Bij het uitvoeren van de ganzentellingen worden niet alle gebieden in de provincies geteld. Soepganzen worden vaak als Grauwe gans geteld doordat zij moeilijk te onderscheiden zijn (v.d. Jeugd, 2006). Hierdoor zijn de tellingen niet betrouwbaar (Schekkerman, 2012). Daarnaast bewegen ganzen constant wat het tellen moeilijker maakt en dubbeltellingen voorkomen (Visser e.a., 2012).
- Ganzentellingen worden uitgevoerd in verschillende maanden en door verschillende instanties (Sovon, KNJV, WBE's etc.). Dit heeft als gevolg dat de verzamelde gegevens niet overeenkomen, want al deze instanties hebben een andere telmethode en krijgen dus ook andere aantallen. Dit is onder andere te zien aan de cijfers van:
  - Aantal broedparen Kolganzen in 2005: Door Sovon zijn er 400 broedparen geteld (Ministerie van toenmalig LNV, 2009), terwijl in het FBP van Noord-Holland er 450 broedparen zijn geteld (met als bronvermelding Sovon) (Faunabeheereenheid Noord-Holland, 2009).
  - Aantal Canadese ganzen in 2006: Volgens v.d. Jeugd e.a. (2006) is het aantal Grote Canadese ganzen in Nederland 12.000, maar volgens Sovon zijn er 12.500 exemplaren Canadese ganzen (Ministerie van toenmalig LNV, 2009). Dit verschil kan liggen door het tellen van Kleine Canadese ganzen als Grote Canadese ganzen.
- De schademeldingen die bij het Faunafonds binnenkomen zijn niet alle schades die agrariërs opgelopen hebben. Veel agrariërs melden hun schade niet omdat er een eigen risico van 5% met een minimum van €250 aanvast zit. De totale schade door zomerganzen ligt dus waarschijnlijk een stuk hoger dan verwacht (Ministerie van toenmalig LNV, 2009; Oord, 2009).

- In de nota van de provincie Flevoland (Borst, 2008) wordt beweerd dat er schade aan flora en fauna door ganzen veroorzaakt wordt, terwijl in het FBP van Flevoland (Gedeputeerde Staten Flevoland, 2006) staat dat er tot nu toe geen schade aan flora en fauna door ganzen is gezien.
- In beleidsnota's wordt soms gesproken van het streven naar een minimaal aantal, waarbij de soort wel in stand gehouden moet worden. Dit is een vaag begrip waarbij verder geen aantallen beschreven staan over wat dit minimale aantal precies is.
- Bij het verzamelen van alle cijfers over afschot en schade is naar voren gekomen dat veel van deze gegevens niet kloppen of niet overeenkomen met andere bronnen. Zo wordt er in het FBP van Noord-Holland (Faunabeheereenheid Noord-Holland, 2009) gezegd dat de totale schade door de overzomerende Brandgans in 2007 €3.396 bedroeg, terwijl in het Uitvoeringskader Ganzen van Noord-Holland (Gedeputeerde Staten Noord-Holland, 2009) de schade door overzomerende Brandganzen in 2007 €2.338 bedroeg. Zo komen de meeste gegevens van Noord-Holland niet overeen met wat er vermeld staat in het FBP en in het Uitvoeringskader Ganzen. Ook komen de schade- en afschotcijfers in de periode 2008 tot 2010 van de jaarverslagen voor 2011 niet overeen met de cijfers van de jaarverslagen van na 2011 van Noord-Holland. De schadecijfers van de Grauwe gans in Friesland van 2005 in het FBP (Oord e.a., 2009) komen niet overeen met de cijfers van 2005 in het Maatwerkplan (Gedeputeerde Staten Friesland, 2010). De cijfers van afschot en eierbehandeling van het FBP van Gelderland (Klashorst e.a., 2009) komen niet overeen met wat er weergegeven wordt in de nota van Gelderland (Gedeputeerde Staten Gelderland, 2002).
- Een aantal beleidsnota's zijn van voor 2004 en daardoor is er geen rekening gehouden met het feit dat de Canadese gans op de landelijke vrijstellingslijst komt te staan. Ook is hier het eigen risico anders geregeld dan op dit moment het geval is (min. €250 euro) en mochten exoten bestreden worden met het geweer, terwijl dit wettelijk niet meer toegestaan is.
- Faunabeheerplannen hebben officieel maar een geldigheidsduur van maximaal 5 jaar. De enige provincies die een FBP hebben die maximaal 5 jaar loopt zijn Flevoland, Noord-Holland, Zeeland en Zuid-Holland.
- Om de ontbrekende tel - en afschotcijfers te achterhalen zijn er mails verstuurd naar alle FBE's van Nederland en naar de KNJV. Verschillende provincies hebben hierop gereageerd. Een aantal gaven veel cijfers vrij, echter ontbreken er nog een heel hoop aantallen zoals te zien is in het verslag. Dit komt doordat een aantal provincies niet gereageerd hebben of omdat provincies weinig cijfers doorstuurden. De KNJV zou alle telgegevens doorsturen, maar deze mail is nooit binnengekomen. Er is dus geen totaal overzicht van alle cijfers en daardoor is het moeilijk om een vergelijking te maken tussen de provincies.

6. Conclusie

Uit het onderzoek kunnen bepaalde conclusies getrokken worden. Deze conclusies geven antwoord op de hoofdvraag: Wat is het huidige beleid t.a.v. zomerganzen en het voorkomen van schade per provincie en hoe kan dit aangepast worden zodat deze effectiever en diervriendelijker is?

Hieronder worden deze conclusies per onderzoeksvraag puntsgewijs opgenoemd.

Welke zomerganzen zijn er Nederland en wat is de omvang van de schade door zomerganzen?

- Overzomerende Grauwe ganzen veroorzaken de meeste gewasschade, gevolgd door de Brandgans en Kolgans. Exoten zoals de Nijlgans en Soepgans veroorzaken ook gewasschade, maar hiervan is niet bekend om welke schadebedragen het gaat.
- Zomerganzen richten met name schade aan op grasland. Daarnaast kunnen zij ook andere gewassen beschadigen, overlast veroorzaken en de vlieg- en verkeersveiligheid in gevaar brengen.

Welke alternatieve methodes bestaan er om winter- en zomerganzen te verjagen en wat zijn de voor- en nadelen van deze methodes?

- Het Faunafonds kan schadebedragen uitkeren, maar hiervoor moet er wel gebruik gemaakt zijn van twee preventieve middelen (één akoestisch en één visueel middel) op kwetsbare gewassen. Dit zijn middelen zoals linten, vlaggen, vogelverschrikkers, vogelafweerpistolen, gaskanonnen, geluidssystemen, ballonnen, vliegers, flitsmolens, laserstralen, (robot)roofvogels, border collies, decoys, draden, opblaasbare poppen enz.
- Daarnaast kunnen er maatregelen getroffen worden zoals afschot, vangen en doden van ruiende ganzen (niet heel praktisch omdat CO₂ alleen maar in bepaalde gebieden ingezet mag worden), eierbehandeling, ganzenopvanggebieden, rasters plaatsen, gebiedsaanpassingen, teeltaanpassingen, waterpeilfluctuaties en de predatiedruk verhogen.
- Bij het onderzoeken van deze maatregelen en middelen is naar voren gekomen dat diervriendelijke preventieve middelen weinig ondersteund worden door provincies en dat er weinig onderzoek is naar de effecten hiervan. Aan alle middelen/methodes, diervriendelijk en dieronvriendelijk, zitten voor- en nadelen verbonden.
- Preventieve middelen hebben als nadeel dat zij voor gewenning kunnen zorgen waardoor ganzen niet meer verjaagd worden. Akoestische middelen met een tijdsinterval hebben dit effect niet, maar zijn vaak niet gewenst door de omgeving.
- Ondanks het vele afschot groeien de populaties zomerganzen nog steeds. Ondersteunend afschot kan echter wel het lerend vermogen van ganzen aanspreken.
- Nestbehandeling is alleen effectief indien meer dan 75% van alle eieren behandeld worden, maar de effectiviteit neemt af naar mate het langer toegepast wordt.

Wie maakt het beleid en is verantwoordelijk voor de uitvoering?

- Provincies hebben een beleidsnota en een Faunabeheerplan. De beleidsnota wordt opgesteld door de Gedeputeerde Staten, waarna de Provinciale Staten goedkeuring geven. In deze beleidsnota zijn beleidsregels opgesteld en staat er welke diersoorten op de provinciale vrijstellingslijst staan. Het Faunabeheerplan wordt opgesteld door

de Faunabeheereenheid. Hierin staat de uitvoering van het geplande beleid per diersoort aangegeven.

Wat voor beleid handhaven de provincies in Nederland t.a.v. de ganzen en wat is de uitvoering hiervan?

- De Canadese gans staat op de landelijke vrijstellingslijst en mag dus verontrust en gedood worden. Ook mogen de eieren en nesten van deze soort vernield worden. Exoten zoals de Nijlgans en Soepgans worden op basis van een aanwijzing bestreden.
- Elke provincie heeft een ander beleid en uitvoering ten aanzien van de zomerganzen. Over het algemeen wordt ondersteunend afschot, nestbehandeling en populatiereductie (door middel van ontheffing) genoemd.
- Drenthe, Noord-Holland, Limburg, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland hebben niks vermeld over preventieve middelen in hun Faunabeheerplan.
- Zuid-Holland, Zeeland, Utrecht, Overijssel en Noord-Brabant geven niet goed aan hoe de aantallen, verspreiding, maatregelen en het effect van deze maatregelen gemonitord worden.
- Ten aanzien van zomerganzen hebben bepaalde provincies een specifiek beleid opgesteld. Dit geldt voor de provincies Friesland, Gelderland, Limburg en Noord-Holland.
- Om alternatieven te onderzoeken voor zomerganzen hebben bepaalde provincies pilots of onderzoeken uit laten voeren. De provincies Flevoland, Gelderland, Noord-Brabant, Overijssel hebben hier geen gebruik van gemaakt.

Hoe kan het beleid en uitvoering aangepast worden zo dat overlast op diervriendelijkere en effectieve wijze reduceert?

- Provincies stellen de grondgebruikers verantwoordelijk voor het inzetten van preventieve middelen, hierin kunnen zij zelf meer verantwoordelijkheid in nemen door deze rol op hun te kunnen nemen en een inventarisatie te maken van broed-, foerageer- en ruigebieden, en bij elk gebied laten bekijken welke aanpassingsmogelijkheden er zijn om vervolgens te overleggen en uit te kunnen voeren.
- In de beleidsnota's en Faunabeheerplannen wordt in het algemeen te weinig weergegeven over de inzet van preventieve middelen. Diervriendelijke maatregelen worden ook niet veel genoemd, terwijl dit wel een uitkomst kan bieden om schade te voorkomen.

7. Aanbevelingen voor een effectiever en diervriendelijker ganzenbeleid

Naar aanleiding van dit onderzoek kunnen verschillende aanbevelingen worden gedaan. Deze aanbevelingen vormen samen het advies richting de provincies.

Algemene aanbevelingen:

- Preventieve middelen beschikbaar stellen (door middel van een leenbank o.i.d.), zodat agrariërs op een goedkope manier verschillende middelen kunnen inzetten. Door het gebruik van verschillende middelen zal gewenning minder snel optreden.
- Agrariërs financieel bijstaan indien zij preventieve middelen of maatregelen zoals andere gewaskeuze (olifantengras) toepassen, zodat er meer animo komt voor alternatieven.
- Ganzenweerders aanstellen: Mensen die, op basis van meldsysteem bij agrariër langs komen om ganzen te weren, op kosten van provincie en wellicht bijdrage van agrariër.
- De provincies besteden over het algemeen veel te weinig aandacht aan alternatieven in hun beleidsnota's. In sommige Faunabeheerplannen komt dit meer naar voren, maar wordt er niet diep op ingegaan. Het is beter om deze preventieve middelen te noemen en te promoten op bijvoorbeeld praktijkdagen in samenwerking met andere stakeholders, want er wordt immers geen schade uitgekeerd als er geen gebruik gemaakt is van twee preventieve middelen op kwetsbare gewassen.
- Er bestaan ook diervriendelijke beheermaatregelen om schade te reduceren zoals: ganzenopvanggebieden, gebiedsaanpassingen, teeltaanpassingen, rasters plaatsen, waterpeilfluctuaties en de predatiedruk verhogen. Deze maatregelen verdienen ook aandacht, omdat zij op lange termijn voor verminderde schade kunnen zorgen.
- De provincies kunnen meer de verantwoordelijkheid nemen i.p.v. de verantwoordelijkheid voor het nemen van preventieve middelen neer te leggen bij de grondgebruiker. Dit kan door een inventarisatie van broed-, foerageer- en ruigebieden te maken zodat er bij elk gebied gekeken kan worden wat de mogelijkheden zijn voor het nemen van alternatieven. Er hoeft dan niet meer in de beleidsnota's verwezen te worden naar het handboek Faunaschade, maar dan kunnen de provincies zelf weergeven wat de alternatieven zijn.
- Het Faunafonds wordt als verantwoordelijke aangewezen om onderzoek naar preventieve middelen te verrichten. Hierbij kunnen provincies meer steun bieden of zelf pilots/onderzoeken houden naar de alternatieven die al voor handen zijn.
- Bij het verzamelen van de cijfers over aantallen, afschot en schadebedragen ontbraken zeer veel cijfers. Het advies hiervoor is om per diersoort de schadebedragen en afschotcijfers beter te monitoren. Hierdoor kunnen getallen gemakkelijker met elkaar vergeleken worden.
- Het tellen van de dieren gebeurt op dit moment door te veel verschillende instanties. Hierdoor komen getallen niet overeen of ontbreken er cijfers. Het advies is om de tellingen in dezelfde maanden uit te voeren en om dezelfde telmethodes aan te houden zodat dit vermeden wordt.
- De beleidsnota's over de FF-wet zijn aan vernieuwing toe, want de beleidsregels komen totaal niet overeen met wat er aangegeven is in het FBP. Sommige provincies

hebben een nota voor het jaar 2004. Hierdoor staat de Canadese gans nog niet genoemd als een diersoort die op de landelijke vrijstellingslijst staat.

- Het zou beter zijn om alle Faunabeheerplannen op dezelfde manier in te delen. Dit is overzichtelijker.
- Verjagen heeft niet veel zin als er geen gebieden zijn waar de ganzen naar uit kunnen wijken. Vandaar dat er net zoals bij Limburg en Flevoland ook in andere provincies van dit soort opvanggebieden voor zomerganzen gerealiseerd moeten worden.

Advies per provincie t.a.v. FBP:

- Drenthe: - Goed dat er een apart deel is voor overzomerende ganzen met achtergrondinformatie.
- Preventieve maatregelen/middelen noemen.
- Preventieve middelen uit het verleden op te zoeken.
- Of om in de toekomst deze middelen beter te monitoren (en niet alleen bij de Grauwe gans, maar alle ganzensoorten).
- Flevoland: - Er is een goede omschrijving gemaakt van de beheersmaatregelen met effectiviteit en de plaats en periode voor de inzet van deze maatregelen. Er wordt echter wel aangeraden om alle preventieve middelen te noemen (niet 'o.a.' gebruiken).
- Lijst maken met de frequenties van de inzet van de genoemde preventieve middelen.
- Friesland: - Er is goed gebruik gemaakt van tabellen met schadebedragen en er is een overzicht van alle genomen preventieve maatregelen per ganzensoort. Er wordt wel aangeraden om een lijst te maken met de frequenties van de inzet van de genoemde preventieve middelen, zodat er een goed overzicht wordt gecreëerd.
- Gelderland: - Mooi overzicht met preventieve en schade beperkende maatregelen. Er is een goed onderzoek gehouden onder de eindgebruikers van preventieve middelen, dit is weergegeven in een tabel met de effectiviteit van deze middelen. Er wordt aangeraden om in plaats van de categorieën: visuele acties, akoestische acties en verjaging met ondersteunend afschot het per middel aan te geven wat de effectiviteit is en de mate waarin deze middelen zijn toegepast.
- Groningen: - Goed overzicht gegeven van de ingezette preventieve middelen, er is echter 4x gebruik gemaakt van overige preventieve middelen. Het advies is om deze ook te beschrijven.
- Aangeven wat voor onderzoeken voor exoten ze in gedachten hebben.
- In het volgende FBP de resultaten van de pilots opnemen.
- Limburg: - Er is zeer veel informatie over de Grauwe gans opgenomen. Er worden toegestane middelen weergegeven, maar het is belangrijker om weer te geven wat de genomen preventieve maatregelen zijn, welke effectiviteit zij hebben en in welke mate zij toegepast zijn.
- Beter monitoring.
- In dit FBP is alleen de Grauwe gans opgenomen, dus in volgend FBP ook Brandgans en Kolgans opnemen.

- In volgend FBP alle uitkomsten van het pilot met de opvanggebieden opnemen.
- Noord-Brabant:
  - Er is veel aandacht besteed aan schade en overlast en er is minder aandacht besteed aan de preventieve middelen die er zijn om dit te voorkomen. Er wordt dus geadviseerd om meer aandacht voor alternatieven te hebben in het volgende FBP.
  - Bredere monitoring.
- Noord-Holland:
  - In het FBP staat veel informatie over zomerganzen en de aantallen en schadegegevens. Er wordt echter niet aangegeven of de schadebedragen getaxeerd of uitgekeerd zijn.
  - Zelf weergeven wat de preventieve middelen zijn en niet verwijzen naar handboek Faunaschade.
- Overijssel:
  - Het is goed dat de provincie een gebiedsgerichte benadering heeft, zodat er effectiever te werk kan worden gegaan. Toch wordt er niet veel over alternatieven weergegeven. Het advies is om zelf weer te geven wat de preventieve middelen zijn en om niet te verwijzen naar het handboek Faunaschade.
  - Opdelen per ganzensoort (overzichtelijker).
  - Hoofdstuk monitoring verbeteren.
  - Zelf aangeven wat de preventieve middelen zijn en niet verwijzen naar handboek Faunaschade.
- Utrecht:
  - Het is goed dat er zoveel informatie over zomerganzen in het FBP staat en dat er veel cijfers worden weergegeven. Het is echter beter om cijfers in getallen weer te geven i.p.v. in staafdiagrammen.
  - Zelf aangeven wat de preventieve middelen zijn en niet verwijzen naar handboek Faunaschade.
  - Aantal verplichte in te zetten preventieve middelen noemen.
- Zeeland:
  - Maatregelen worden duidelijk weergegeven, maar er wordt echter niets over preventieve middelen weergegeven. Het advies is om zelf aan te geven wat de preventieve middelen zijn en om niet te verwijzen naar het handboek Faunaschade
  - Cijfers beter weergeven (niet in staafdiagrammen).
  - Betere monitoring.
- Zuid-Holland:
  - Het is goed dat er voor elk deelgebied verschillende plannen zijn gemaakt. In deze plannen wordt echter niets gezegd over preventieve middelen. Vandaar dat er aanbevolen wordt om preventieve middelen in het volgende FBP op te nemen.
  - Per ganzensoort de maatregelen weergeven.
  - Betere monitoring.

Literatuurlijst

Nederlands:

Papieren bronnen:

- Agentschap voor Natuur en Bos, 2009. Ontwerp Wildschadebesluit.
- Agrotheek, 2012. Agrilaser 50 mW en 200 mW.
- Anonymus, 2010. Het doden van wilde ganzen met CO2 en argon. Rapport 338a. Wageningen UR Livestock Research. ISSN 1570 - 8616. Lelystad.
- Anonymus, 2012. Akkoord uitvoering ganzenbeleid tussen IPO/provincies en de Ganzen 7.
- Boer de, V., 2010. Zomerganzen in Zeeland in 2010. SOVON-inventarisatierapport 2010/31. In opdracht van provincie Zeeland. Nijmegen.
- Borg v.d., H., Deckers E., e.a., 2010. Beleidsnota Flora en faunawet 'Gewogen belangen', Noord-Brabant.
- Borst, R., 2008. Faunabeheerplan Flevoland: Professioneel maatwerk voor mens en dier 2009-2013. IPC Groene Ruimte BV. Flevoland.
- Brouwer, E., T. v.d. Broek, 2010. Ganzen brengen landbouw naar het ven. De Levende Natuur, Jaargang 111, Nummer 1, Pagina's 60-62.
- Debergh, A., 2012. Megagrass Miscanthus. Veeteelt management, Jaargang 29, Editie 7, Pagina-nummer(s): 24 – 25, WUR, Wageningen.
- Dierenbescherming, 2011. Achtergronden jacht, beheer en schadebestrijding: Huidige stand van zaken en standpunten. Extranet Dierenbescherming. Den Haag.
- Dierenbescherming, 2012. Wilde dieren en bestrijding. Extranet Dierenbescherming. Den Haag.
- Dijkema, 2013. Kamerbrief over Richtsnoer Ganzendoden. Rijksoverheid. Ministerie van Economische Zaken. Den Haag.
- Faunabeheereenheid Gelderland, 2012. Deelrapportage ontheffing artikel 68 Flora- en faunawet. Gelderland.
- Faunabeheereenheid Limburg, 2010. Faunabeheerplan 2010-2015. Roermond
- Faunabeheereenheid Noord-Brabant, 2011. Faunabeheerplan 2011-2016. Noord-Brabant.
- Faunabeheereenheid Zeeland, 2009. Faunabeheerplan Zeeland 2010 – 2014. Goes.
- Faunafonds, 2012. Faunafonds Jaarverslag 2012. Dordrecht.
- Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013. Maatregelen voor het verminderen van schade door ganzen in de zomerperiode.
- Gedeputeerde Staten Drenthe, 2002. Nota flora en fauna: Beleid en uitvoering wetgeving. Drenthe.
- Gedeputeerde Staten Flevoland, 2006. Nota Flora & Fauna Flevoland: Over de kool en de geit. Flevoland.
- Gedeputeerde Staten Friesland, 2010. Provinciale Beleidsregels ter uitvoering van de flora- en faunawet. Libje en libje litte. Friesland.
- Gedeputeerde Staten Friesland, 2013. Gans in Balans. Ganzennotitie. Friesland.
- Gedeputeerde Staten Gelderland, 2002. Nota Flora- en Faunabeleid deel II. Flora en Fauna in Gelderland: Faunabeheer en schadebestrijding. Gelderland.
- Gedeputeerde Staten Gelderland, 2013. Randvoorwaarden Gelderland Zomerganzenbeheer. Statenbrief.
- Gedeputeerde Staten Groningen, 2009. Beleidsnotitie Flora- en faunawet 2009. Groningen.
- Gedeputeerde Staten Limburg, 2002. Beleidsnota uitvoering Flora- en faunawet. Limburg.

Gedeputeerde Staten Noord-Holland, 2007. Beleidsnota Flora- en faunawet Noord-Holland. Noord-Holland.

Gedeputeerde Staten Noord-Holland, 2009. Uitvoeringskader Ganzen Noord-Holland. Noord-Holland.

Gedeputeerde Staten Overijssel, 2008. Nota Beleidsregels Faunabeheer 2008. Overijssel.

Gedeputeerde Staten Utrecht, 2008. Beleidsnota Flora en faunawet Provincie Utrecht. Utrecht.

Gedeputeerde Staten Zeeland, 2003. Nota Faunabeleid. Afd. LGW Zeeland.

Gedeputeerde Staten Zuid-Holland, 2003. Nota Flora- en faunawet. Den Haag.

Gedeputeerde Staten, z.j.. Beleidsnota's Provinciale vrijstellingslijst van alle provincies.

Geuns, P.J.M., M.R.B. ten Tije, 2007. Beheerplan overzomerende Grauwe ganzen in de provincie Limburg. Limburg.

Guldemon, J.A., P.J. Rijk, H.J. den Hollander, 2012. Doorrekenen ganzenscenario G-7 en IPO. CLM Onderzoek en Advies & LEI Wageningen UR. CLM 790-2012. LEI-publicatie 12-082. In opdracht van IPO, Ganzen-7 en Ministerie van EL&I. Culemborg.

Hollander den, H.J., A. Visser, 2011. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2011. CLM Onderzoek en Advies. CLM 770 - 2011. Culemborg.

Jeugd v.d., H., B. Voslamber, C. Turnhout e.a., 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei?. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Rijksuniversiteit Groningen, Carl von Ossietzky Universität Oldenburg.

Jongerenpanel Duurzaam Fryslân, 2013. Advies naar aanleiding van de provinciale nota 'Gans in Balans'.

Klashorst v.d., M., J.G. Oord, J. Boelm e.a., 2009. Faunabeheer Gelderland 2009-2014. Faunabeheerplan Oost Gelderland, Rivierenland en Veluwe. Gelderland.

Kleijn, D., J. v.d. Hout, H. Jansman, e.a., 2011. Hebben Grauwe ganzen een negatief effect op weidevogels? WUR Alterra-rapport 2233. ISSN 1566-7197. Wageningen.

Kleijn, D., M. van Riel, T.C.P. Melman, 2012. Pilot onderzoek Grauwe ganzen op Texel. Alterra Wageningen (WUR). Faunafonds. Utrecht.

Kraaijeveld-Smit, F., 2013. Zomerganzenbeheer: Uitvoering en alternatievenbeleid per provincie. Dierenbescherming. Den Haag.

Lensink, R., P.W. van Horssen, J. de Fouw, 2010. Faunabeheerplan zomerganzen Zuid-Holland. Hoofddocument bij zeven regioplannen. Rapport nr. 09-115. Bureau Waardenburg bv. Zuid-Holland.

Lensink, R., T.J. Boudewijn, 2013. Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol. Rapport nr. 12-033. Bureau Waardenburg bv. Zuid-Holland.

Manen van, Y.J., 2013. Plan van Aanpak: Alternatieve methoden om zomerschade door ganzen te voorkomen in de provincie Groningen. Ingenieursbureau De Overlaat. Sovon. Groningen.

Manen van, Y.J., B. Voslamber, 2013. Quick scan Grauwe ganzen zomergebieden Groningen. Ingenieursbureau De Overlaat. Sovon. Groningen.

Melman, T.C.P., H.J. de Lange, A.P.P.M. Clercx, 2011. Quickscan effectiviteit van het weren en verjagen van ganzen. Alterra-rapport 2251. ISSN 1566-7197. Wageningen UR. Wageningen.

Ministerie van toenmalig LNV, 2009. Handreiking voor beleid ten aanzien van overzomerende ganzen. Richtlijnen voor provincies en faunabeheereenheden ten aanzien van overzomerende ganzen. Den Haag.

Omroep West, 2013. Gemeente betreurt ganzenoverlast in Den Haag. Artikel. Den Haag.

- Oord, J.G., 2009. Handreiking Faunaschade: Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures.
- Oord, J.G., L.W. Bruinzeel, 1, 2009. Faunabeheerplan Drenthe 2009-2014. Project nr: 1291fbd. Drenthe.
- Oord, J.G., L.W. Bruinzeel, 2, 2009. Faunabeheerplan Fryslân 2009-2014. Project nr: 1290fbf. Friesland.
- Oord, J.G., L.W. Bruinzeel, 3, 2009. Faunabeheerplan Groningen 2009-2014. Project nr: 1289fbg. Groningen.
- Oosterveld, E.B., 2011. Weidevogels en predatie: een literatuur overzicht. Altenburg & Wymenga Ecologisch onderzoek bv. A&W-rapport: 1448. In opdracht van provincie Fryslân. Feanwâlden.
- Provinciale Staten Limburg, 2007. Verordening beheer en schadebestrijding dieren Limburg. Limburg.
- Provincie Zuid-Holland, 2013. Pilot inzet arend bij ganzenschade. DHV. Dossier : BB2959-101-100. Registratienummer : LW-AF20130095. Versie: 2.1. Zuid-Holland.
- Schekkerman, H., 2012. Aantalsschattingen van broedende ganzen in Nederland: een evaluatie en kwantificering van de onzekerheidsmarges. Sovon Rapport 2012/34. Nijmegen.
- Schoon, R., 2009. Faunabeheerplan 2009 – 2014. Faunabeheereenheid Utrecht. Veenendaal.
- Schoon, R., R. Borst, 2009. Faunabeheerplan Overijssel Maatwerk voor mens en dier 2009-2014. IPC Groene Ruimte BV. Project nr: A03036. Overijssel.
- Stahl, J., L. van den Bremer, H. Schekkerman, e.a., 2013. Beheer van zomerganzen in de provincie Utrecht. Sovon-rapport 2013/28. In opdracht van provincie Utrecht. Nijmegen.
- Terwan, P., J. Guldemond, F. Visbeen, 2002. Grauwe ganzen in de Vechtstreek: naar een breed gedragen aanpak Verkennende studie naar de perspectieven voor een gezamenlijke beheerplan. CLM (Centrum voor landbouw en milieu). Utrecht.
- Visser, A., A.J. den Hollander, 2012. Integrale telling zomerganzen Zuid-Holland 2012: resultaten en aanbevelingen. CLM Onderzoek en Advies. CLM 806 - 2012. Culemborg.
- Voskamp, P.W., 2006. Grauwe ganzen [Anser Anser] in Limburg. Provincie Limburg afdeling Groen. Limburg.
- Voslamber, B., C.van Turnhout, F. Willems, 2004. Effecten van aantalsregulatie op overzomerende Grauwe Ganzen. SOVON-onderzoeksrapport 2004/12. Beek-Ubbergen.
- Voslamber, B., 2009. Grauwe Ganzen Axelse Kreek 2009. SOVON-onderzoeksrapport 2009/16. In opdracht van provincie Zeeland. Beek-Ubbergen.
- Voslamber, B., 2010. Pilotstudie Grauwe Ganzen (Anser anser) De Deelen, 2007-2009. SOVON-onderzoeksrapport 2010/02. Friesland.
- Wolkers, H., 2010. Benidorm voor ganzen. WageningenWorld. Natuur en Landbouw. WUR Wageningen.
- Zijlstra, J., G. Holshof, M.F. Weber, 2009. Overzomerende ganzen op melkveebedrijven: bedrijfsschade, diergezondheidsrisico's en oplossingsrichtingen. Rapport 267. Wageningen Universiteit.

Digitale bronnen:

GGD Amsterdam, 2012. Ganzen. URL: <http://www.ggd.amsterdam.nl/menu-ii/dierplaagbeheersing/overzicht-dieren/ganzen/>. Geraadpleegd op: 02/10/2013

IPO, z.j.. Faunabeheer. URL: <http://www.ipo.nl/vitaal-platteland/faunabeheer>. Geraadpleegd op: 04/10/2013

IPO, z.j.. Over het IPO. URL: <http://www.ipo.nl/over-het-ipo>. Geraadpleegd op: 12-12-2013

KNJV, z.j.. Nederlands: KNJV. URL: www.knjv.nl. Geraadpleegd op: 17-12-2013

Korten, J., z.j.. Brandgans. URL: <http://www.aviornis.nl/vogels/vogelsoorten/watervogels/brandgans/>. Geraadpleegd op: 20/09/2013

LTO, 2008. Schadevergoeding voor ganzen. URL: <http://www.lto.nl/zoeken/10819804/Schadevergoeding-voor-ganzen>. Geraadpleegd op: 18-12-2013

LTO, 2010. Schade aan natuur en landbouw door toenemende ganzenpopulatie. URL: <http://www.lto.nl/zoeken/10820697/Schade-aan-natuur-en-landbouw-door-toenemende-ganzenpopulatie>. Geraadpleegd op: 19-12-2013

LTO, 2012. Minder ganzen rond Schiphol door restanten graanoogst snel onder te werken. URL: <http://www.lto.nl/zoeken/10821552/Minder-ganzen-rond-Schiphol-door-restanten-graanoogst-snel-onder-te-werken>. Geraadpleegd op: 19-12-2013

LTO, z.j.. Over LTO Nederland. URL: <http://www.lto.nl/over-lto/lto-organisatie>. Geraadpleegd op: 19-12-2013

Ministerie van Economische Zaken, z.j.. Organisatie. URL: <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ez/organisatie>. Geraadpleegd op: 20-12-2013

Natuurmonumenten, 1, z.j.. Dossier Ganzen. URL: <http://www.natuurmonumenten.nl/dossier/ganzen>. Geraadpleegd op: 12-12-2013

Natuurmonumenten, 2, z.j.. Natuurvisie. URL: <http://www.natuurmonumenten.nl/natuurvisie>. Geraadpleegd op: 15-12-2013

Staatsbosbeheer, z.j.. Visie en missie. URL: <http://www.staatsbosbeheer.nl/over%20staatsbosbeheer/visie%20en%20missie.aspx>. Geraadpleegd op: 15-12-2013

Vogelbescherming, z.j.. Ganzen en Smienten. URL: http://www.vogelbescherming.nl/over_ons/standpunten/ganzen_en_smienten

www.alcetsound.nl, z.j.. Akoestische verjaagmiddelen. URL: <http://www.alcetsound.nl/producten/akoestische-systemen.html>. Geraadpleegd op: 24/09/2013

www.faunafonds.nl, 2013. Tegemoetkoming. URL: <http://www.faunafonds.nl/index.asp?p=238&t=Tegemoetkoming>. Geraadpleegd op: 02-12-2013

www.faunafonds.nl, z.j.. Landelijke Vrijstelling. URL: <http://www.faunafonds.nl/index.asp?p=415&t=Landelijke%20vrijstelling>. Geraadpleegd op: 27/09/2013

www.gelderland.nl, z.j.. Faunabeheerplannen. URL: <http://www.gelderland.nl/4/Home/Hierwerkt-de-provincie-Gelderland-aan/Natuur-en-landschap/Natuur-in-Gelderland/Vergunning-en-en-ontheffingen-natuurwetgeving/Flora--en-faunawet/Faunabeheerplannen.html>. Geraadpleegd op: 29-11-2013

www.goosetrack.nl, z.j.. De Soepgans (*Anser anser forma domesticus*). URL: http://www.goosetrack.nl/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=98. Geraadpleegd op: 18/09/2013

www.hetInvloket.nl, z.j.. Ministerie van Economische Zaken DR-Loket. URL: <http://www.hetInvloket.nl/onderwerpen/vergunning-en-ontheffing/dossiers/dossier/flora-enfaunawet/soortenbeschermt-door-flora-en-faunawet>. Geraadpleegd op: 26-11-2013

www.invexo.eu, z.j.. Zomerganzen. URL: <http://www.invexo.eu/nl-BE/Probleemsoorten/Zomerganzen.aspx#ZG Waar>. Geraadpleegd op: 02/10/2013

www.ipo.nl, 2013. Ganzenakkoord van tafel. URL: <http://www.ipo.nl/publicaties/ganzenakkoord-van-tafel>. Geraadpleegd op: 04-12-2013

www.ongedierteproducten.nl, z.j.. Vogelverjaging. URL: <http://ongedierteproducten.nl/vogelwering-25/vogelverjagers.html>. Geraadpleegd op: 24/09/2013

www.partijvoordedieren.nl, 2011. Thieme stelt Kamervragen over grootschalig afschot van ganzen. URL: <https://www.partijvoordedieren.nl/recent/news/i/5644>. Geraadpleegd op: 07/01/2014

www.provincie.drenthe.nl, 2005. Reglementen en verordeningen: Verordening vrijstelling grondgebruiker. URL: http://www.provincie.drenthe.nl/loket/reglementen/verordening_vrijstelling_grondgebruiker. Geraadpleegd op: 02/01/2014

www.vogelbescherming.nl, 1, 2013. Brandgans. URL: http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/24. Geraadpleegd op: 20/09/2013

www.vogelbescherming.nl, 2, 2013. Canadese gans. URL: http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/29/tab/Algemeen. Geraadpleegd op: 20/09/2013

www.vogelbescherming.nl, 3, 2013. Grauwe gans. URL: http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/61. Geraadpleegd op: 19/09/2013

www.vogelbescherming.nl, 4, 2013. Indische gans. URL: <http://www.vogelbescherming.nl/v>

ogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/95/tab/Algemeen. Geraadpleegd op: 19/09/2013

www.vogelbescherming.nl, 5, 2013. Kolgans. URL: http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/120/tab/Herkenning. Geraadpleegd op: 19/09/2013

www.vogelbescherming.nl, 6, 2013. Nijlgans. URL: http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/149/tab/Algemeen. Geraadpleegd op: 20/09/2013

www.vogelvisie.nl, 1, z.j.. Grote Canadese gans. URL: http://www.vogelvisie.nl/soort/grote_canadese_gans.php. Geraadpleegd op: 20/09/2013

www.wikipedia.nl, 2013. Flora- en faunawet. URL: http://nl.wikipedia.org/wiki/Flora-_en_faunawet. Geraadpleegd op: 26-11-2013

www.zozitdat.nl, 2013. Robotroofvogel. URL <http://www.zozitdat.nl/2013/06/04/robotroofvogel/>. Geraadpleegd op: 26/09/2013

Internationaal:

Papieren bronnen:

Blackwell, B., G. Bernhardt, R. Dolbeer, 2002. Lasers as nonlethal avian repellents. *Journal of wildlife management*. Edition: 66. Pages: 250-258.

Bynum, K.S., J.D. Eisemann, G.C. Weaver, C.A. Yoder, K.A. Fagerstone en L.A. Miller, 2007. Nicarbazine OvoControl G bait reduces hatchability of eggs laid by resident Canada geese in Oregon. *Journal of Wildlife Management*. Edition: 71. Pages: 135-143.

Eekeren v., N., D. van Liere, F. de Vries, e.a., 2009. A mixture of grass and clover combines the positive effects of both plant species on selected soil biota. *Applied Soil Ecology* 42. Elsevier B.V.

Liere v., D., N. van Eekeren, M. Loonen, 2009. Feeding Preferences in Greylag Geese and the Effect of Activated Charcoal. *Management and Conservation Article. The Journal of Wildlife Management*. 73(6). Page 924.

Riddington, R., M. Hassall, S.J. Lane, 1996. The impact of disturbance on the behaviour and energy budgets of Brent Geese *Branta b. bernicla*. *Taylor & Francis. Bird Study* 43: 269-279.

Vickery, J.A., R.W. Summers, 1992. Cost effectiveness of scaring Brent Geese *Branta b. bernicla* from fields of arable crops by a human bird scarer. *Crop protection* 11: 480-484.

Digitale bronnen:

www.agrilaser.com, z.j.. Agrilaser Portable laser bird repellent. URL: <http://agrilaser.com/handheld/>. Geraadpleegd op: 25/09/2013

www.arkive.org, z.j.. Greylag Goose. URL: <http://www.arkive.org/greylag-goose/anser-anser/image-A17290.html#image-A20399.html>. Geraadpleegd op: 19/09/2013

www.birdavert.com, z.j.. BirdAvert System. URL: <http://www.birdavert.com/?q=node/6>.
Geraadpleegd op: 27/09/2013

www.newenergyfarms.com, 2012. Press&News. URL: <http://www.newenergyfarms.com/site/news.html>. Geraadpleegd op: 01/10/2013

www.pestgard.co.nz, z.j.. Canadian Geese. URL: <http://www.pestgard.co.nz/shop/Problem+Solver+Products/Canadian+Geese.html>. Geraadpleegd op: 27/09/2013

www.pigeoncontrolresourcecentre.org, z.j.. Bird Control 'Scarey Man' Inflatable Scarecrows. URL: <http://www.pigeoncontrolresourcecentre.org/html/reviews/bird-control-scarey-man-inflatable-scarecrow.html>. Geraadpleegd op: 27/09/2013

www.scarecrow.eu, z.j.. Goose Patrol. URL: <http://www.scarecrow.eu/products/2-uncategorised/25-goose-patrol>. Geraadpleegd op: 27/09/2013

Bijlage I: Overzicht van het beleid van alle provincies (Februari 2014)

Provincies	Algemeen beleid alternatieven	Specifiek beleid zomerganzen aanwezig?	Alternatieven in dit beleid	Pilots/onderzoeken + Alternatieven
Drenthe	GS wil actief invulling geven aan schadepreventie op een diervriendelijke manier. Door middel van beperkte financiële bijdrage in projecten wil de provincie dit verwezenlijken.	Nee	N.v.t.	Onderzoek naar alternatieven om schade door roeken te voorkomen en diervriendelijkere methodes (nestbehandeling, verjaging) van knobbelzwanen, geen onderzoek/pilot over ganzen.
Flevoland	Schade door fauna aan gewassen moet zoveel mogelijk voorkomen worden door het treffen van preventieve maatregelen. Er wordt voor de preventieve maatregelen verwezen naar het handboek Faunaschade van het Faunafonds.	Nee, maar in faunabeheer plan wel rustgebieden voor zomerganzen in natuurgebieden. Tevens gecoördineerde verjaging op kwetsbare percelen (jager moet binnen ½ uur na melding ter plekke zijn) en opvang op	N.v.t.	Geen onderzoeken/pilots voor diersoorten. Bij meldingen van overlast zijn er strenge eisen (zomer en winterganzen). In eerste instantie dient men ganzen te verjagen. Afschot is maximaal 15 ganzen per keer (per melding). Afschot mag tot 12:00 uur plaatsvinden, maar de jager is wel verplicht om 's middags terug te komen om ganzen dan ook te verjagen, met honden. Ook de volgende ochtend moet de jager op komen dagen als de ganzen terug komen. Kan hij daaraan niet voldoen, dan gaan de faunabeheerders van de stichting er naar toe. Ook is de jager verplicht om binnen een half uur na de melding aanwezig te zijn om ganzen te verjagen. Kan hij daar niet aan voldoen, dan wordt de verjaging overgedragen aan de FBE. Op zondag mag er niet met het geweer verjaagd worden, en verjaagt men met honden.

		niet in gebruik zijnde landbouwgrond.		
Friesland	De alternatieven die genoemd worden om schade te beperken zijn: aanbod voedsel en broedmogelijkheden, beperking van het aantallen en budgetten voor beheer- en schadevergoeding.	Ja	Verjagen met ondersteunend afschot, legselbeperking, opgroeigebied afschermen, inrichting van het landschap, gewaskeuze, predatie.	Pilot in De Deelen waarbij een broedpopulatie Grauwe ganzen werd uitgerasterd om zo de populatie te beperken.
Gelderland	Per diersoort worden preventieve middelen aangegeven. Daarnaast wordt er verwezen naar het handboek Faunaschade van het Faunafonds. FBE's worden door het college betrokken bij mogelijk onderzoek naar alternatieve bestrijdingsmiddelen.	Ja	Vogelafweerpistool, auto, geweer, geluidsinstallatie, ganzenpistool, gaskanon, knalapparaat, brommer, vuurwerk, schriklinten, landbouwvoertuigen, quad, linten, vlaggen (aan stokken), zakken, discobal, poppen, stokken met linten, flitsmolens, draaiende bol, menselijke aanwezigheid met en zonder hond, (gespannen) draden, vogelverschrikker en camouflagenetten.	Ondersteunen van onderzoek naar het effect van predatie op weidevogels + een onderzoek naar de effecten van begrazing op de bosontwikkeling op de Veluwe, geen onderzoek/pilot over ganzen.
Groningen	Niet veel aandacht besteedt aan alternatieven. Ontheffingen/machtigingen mogen alleen worden verstrekt indien er preventieve maatregelen genomen zijn om schade te voorkomen.	Nee	N.v.t.	Quick scan + Plan van Aanpak om gansvriendelijke maatregelen te onderzoeken + pilot over inzaaien van klaver bij Tetjehoorn bij het Schildmeer. Alternatieven: beperken van vliegvlugge jongen en ruiers, beperken van ganzen van elders, verruigen, gecoördineerde

				verjaging, inzetten van zomeropvanggebieden, stoppen met bejagen van de vos, rasters aanleggen, gecoördineerde verjaging, opvanggebieden die niet toegankelijk zijn voor kuikens, oogstresten laten liggen zodat graslanden bespaard worden, bewegend afweerdraad, klaver, agrilaser en eieren prikken.
Limburg	Verjagen komt voor het doden van dieren. In de beleidsnota FF-wet wordt geen aandacht besteed aan alternatieven of aan ganzensoorten.	Ja	Combineren van kogelschot met af en toe een vuurpijl uit een Ansia-pistool, verjaging met ondersteunend afschot.	Driejarige pilot in het Maasplassengebied in Midden-Limburg: 100 ha (verdeelt over 5 plekken) opvanggebied is gerealiseerd. + Populatieanalyse van de Grauwe gans en inschatting van de effecten van beheersscenario's. Alternatieven: eieren rapen/behandelen, aanpassen beheer in opgroeigebieden, plaatsen afrastering, bereikbaar maken voor vossen en ongeschikt maken broedlocatie genoemd
Noord-Brabant	Opzettelijk verontrusten heeft de voorkeur boven doden. Bij preventieve middelen moet worden gedacht aan zowel visuele als akoestische middelen, zoals vlaggen, linten, knalapparaten en vogelverschrikkers. Ook is afscherming (rasters of hekwerken) een preventief middel.	Nee	N.v.t.	Geen onderzoeken/pilots voor diersoorten.
Noord-Holland	Afschot wordt als uiterst middel gezien. De volgende middelen/methodes worden genoemd: inzetten van valkenier, afdekken met netten, visuele middelen (zoals vogelverschrikkers en linten), akoestische middelen (zoals knalapparaat, vogelafweerpistool) en andere methoden (zoals plaatsen van rasters of zaaizaadbehandeling)	Ja	Afschermen/ongeschikt maken van opgroeigebied of broedgebied, gewaskeuze, stimuleren predatie, werende of verjagende maatregelen, fluctuatie waterpeil, opvanggebieden,	Onderzoek naar de effecten van schadebestrijding in Natura 2000-gebieden (vos en gans). Alternatieven gans: nestbehandeling, inzet van werende middelen (conform de voorschriften van het Faunafonds), verjagen met ondersteunend afschot. Pilot olifantengras en vergoeding agrariërs voor

			populatiebeheer, nestbehandeling en schadebestrijding op schadelocaties.	onderploegen stoppelresten rondom Schiphol om zo ganzenaanvaringen met vliegtuigen te voorkomen.
Overijssel	De provincie Overijssel wil actief een bijdrage leveren om preventieve middelen te ontwikkelen en te stimuleren, zodat er minder ontheffingen in de toekomst kunnen worden verleend. Het doden van dieren is alleen toegestaan als er geen andere bevredigende oplossing voor handen is.	Nee	N.v.t.	Geen onderzoeken/pilots voor diersoorten.
Utrecht	In het algemene beleid worden de preventieve maatregelen per diersoort besproken. Gebiedsinrichting in relatie tot schadebeheer wordt als maatregel genoemd om de populatieomvang te verminderen. Hierbij worden de vos en gewaskeuze genoemd.	Nee	N.v.t.	Project waarbij onderzocht wordt of het door het meezaaien van andere gewassen mogelijk is om de natuurwaarden van deze akkers in de winterperiode te vergroten + Onderzoek naar beheer van zomerganzen waarbij de volgende alternatieven worden genoemd: vangen, nestbehandeling, reduceren broedhabitat en opgroeihabitat, versterken invloed natuurlijke predatoren, creëren opvanggebieden en zonering, beperken van schade door beïnvloeden van het ruimtegebruik, beperken schade door aanpassing gewaskeuze en alternatieve methoden van verjaging.
Zeeland	GS is van mening dat met preventieve maatregelen niet altijd schade op afdoende wijze kan worden voorkomen. Aan de andere kant is het wel zo dat preventieve maatregelen bijdragen aan een beperking van de schade. In Zeeland zijn de meest gebruikte preventieve middelen afscherming, akoestische en visuele afschrikking.	Nee	N.v.t.	Inventarisatie van aantal zomerganzen in Zeeland laten uitvoeren door Sovon + Pilot laten uitvoeren door Sovon rond de Axelse Kreek om Zeeland heeft Sovon de opdracht gegeven om het opgroeigebied uit te rasteren.

Zuid-Holland	Niet veel aandacht besteedt aan alternatieven. Ontheffingen/machtigingen mogen alleen worden verstrekt indien er preventieve maatregelen genomen zijn om schade te voorkomen.	Nee	N.v.t.	Zuid-Holland heeft een pilot laten uitvoeren naar de inzet van arenden om schade door ganzen te bestrijden. Hieruit is gebleken dat de inzet van de arend (aanvullend op het gebruik van andere verjagingsmethoden) tot extra verjaging van ganzen leidt en daarmee tot vermindering van schade aan landbouwgewassen. Daarnaast wordt er door het CLM een integrale telling gehouden en worden hierover aanbevelingen gedaan, zodat in de toekomst tellingen nog beter uitgevoerd kunnen worden.
--------------	---	-----	--------	--

Aantal (FBE of provincie)					Afschot (FBE of provincie)				Schade (faunafonds)					
Provincie	Aantal 2009	Aantal 2010	Aantal 2011	Aantal 2012	Provincie	Afschot 2009	Afschot 2010	Afschot 2011	Afschot 2012	Provincie	Schade 2009	Schade 2010	Schade 2011	Schade 2012
Zuid-Holland	113066	125107	139593	150103	Zuid-Holland	21900	20879	38914	44412	Zuid-Holland	108499	207028	241475	77197
Noord-Holland**	41651	60812	97717	99436	Noord-Holland*****	4299	14455	33081	29232	Noord-Holland	569246	612860	800535	463812
Flevoland*	NB	NB	NB	37093	Flevoland	229	230	452	416	Flevoland	22979	23094	34592	12097
Noord-Brabant***	NB	19000	NB	49774	Noord-Brabant	1885	2899	1668	4540	Noord-Brabant	108365	92346	52231	38132
Zeeland	14700	14221	NB	13500	Zeeland	3377	4684	5180	7407	Zeeland	53105	56339	72416	53321
Limburg	NB	NB	8018	16641	Limburg	649	550	927	1363	Limburg	25304	31078	75659	12529
Utrecht**	20660	23723	47657	50137	Utrecht**	5860	4899	7518	11229	Utrecht**	72374	135877	136865	65020
Overijssel***	22449	60154	NB	25043	Overijssel	3334	5622	6653	4147	Overijssel	110.439	71637	110856	40076
Gelderland*****	NB	NB	77521	98047	Gelderland	9364	15733	8354	23580	Gelderland	204293	304364	409725	277366
Friesland	16846	NB	44403	42989	Friesland	4133	5115	9117	11360	Friesland	174214	281929	269158	71210
Groningen	1350	NB	NB	7686	Groningen	100	153	436	395	Groningen	2487	4723	7991	1730
Drenthe***	NB	NB	NB	3851	Drenthe****	0	0	0	0	Drenthe****	0	0	2952	0

* In Flevoland alleen ganzen buiten natuurgebieden geteld door FBE - in Oostvaarderplassen al meer dan 10 jaar zo'n 25 duizend ganzen in de zomer (A&W rapport 1702). Bij FBE cijfers 25.000 ganzen opgeteld

** Aantallen in 2009 en 2010 zijn april tellingen, in 2011 en 2012 juli tellingen (dus na het broedseizoen)

*** Tellingen uit 2013

**** In Drenthe zeer lage aantallen ganzen en heel weinig geschoten.

***** in 2012 niet geteld. Is een schatting op basis van telgegevens uit 2011 en 2013

***** In Noord-Holland/Zuid-Holland en Utrecht zijn in 2012, 5054 dieren vergast. Deze zijn bij het afschot van NH meegenomen, omdat Schiphol in NH ligt

NB = Niet bekend

